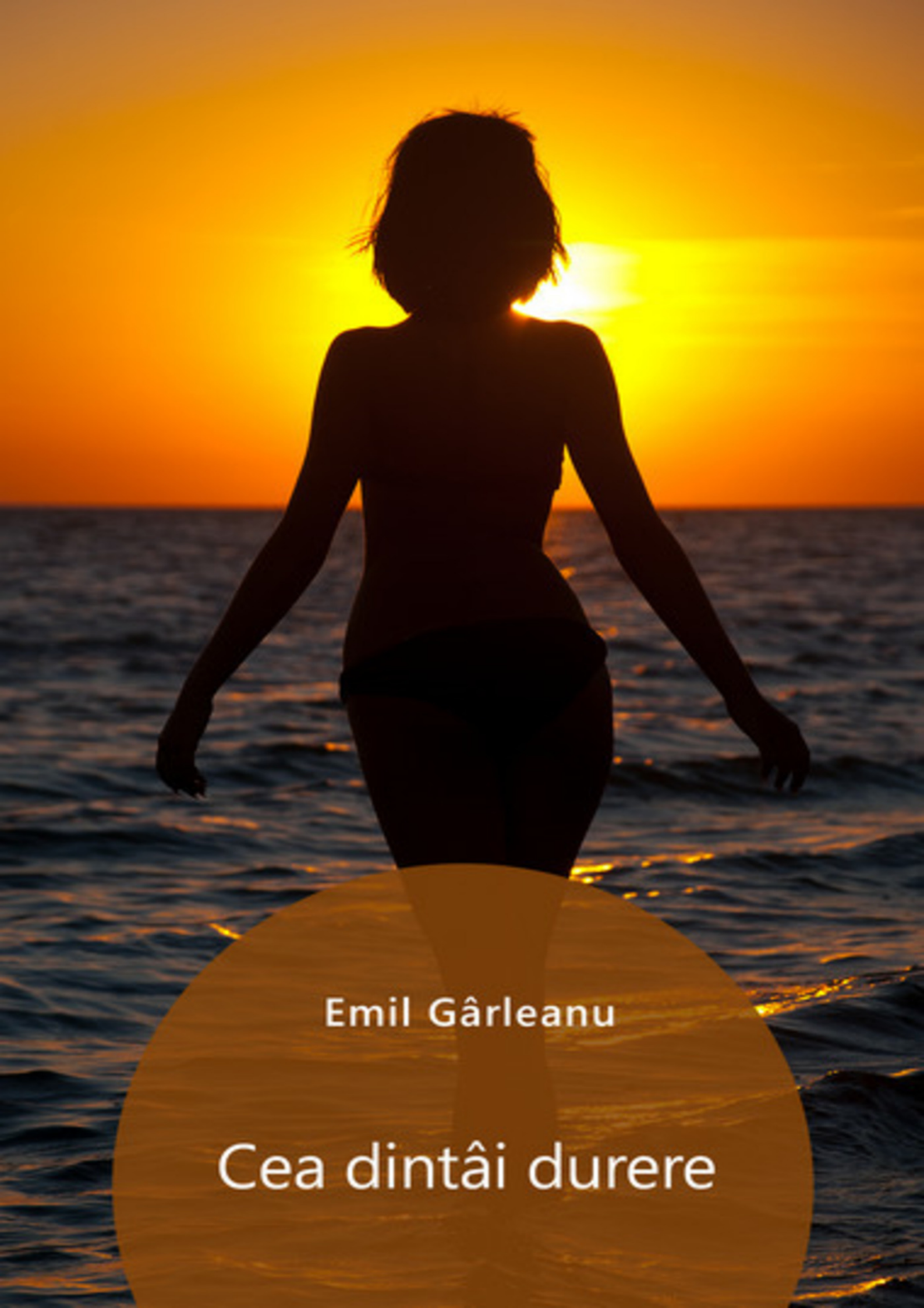

Emil Gârleanu

Cea dintâi durere

Cea dintâi durere

Emil Gârleanu

Editura Bestseller

Imagine: Ollyy/Shutterstock.com

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Cea dintâi durere

Am crescut pe ulița boierească a Iașului, pe Podul-Verde, cum i se zicea odată, în fața grădinii lui Mihai-vodă Sturza și-n coasta pădurii Copoului. Am crescut pe ulița din capătul căreia privirea pătrundea până departe, spre șesul întins, în fundul căruia Cetățuia se ridica deodată, ca înălțată de niște brațe uriașe, mândre că pot scălda în razele soarelui un asemenea giuvaier. Am mai apucat încă pe cei de pe urmă boieri, îmbrăcați totdeauna în haină neagră, cu pălării înalte, rătăcind pe sub aleile de tei, cu ochii pierduți în urmărirea unui vis ce nu se poate îndeplini. Îmi aduc aminte cum ascultam, toată ziua, trâmbițele, al căror glas războinic făcea să răsune cazărmile ce ne înconjurau casa. Toată lumea militărească era tăbăruită lângă noi, la deal. Nu o dată am rămas uimit, în poartă, când regimentul de linie pornea la paradă, cu tamburul-major în frunte, un țigan cât un munte, purtând în cap o căciulă de urs, cât o baniță de mare, haine numai aur, și-n mână un buzdugan pe care îl azvârlea în aer de se rotea de două ori, apoi îl prindea în palmă și-l ținea o clipă sus, până ce clocotea glasul de tunet al tobei celei mari. Din poarta ogrăzii duceam mâna la pălărie, să salut militărește pe tata, care mergea călare în fruntea batalionului. Tata, parcă-l văd, se uita de sus, pleca sabia spre gâtul calului, ca să-mi răspundă, iar eu mă credeam un soldat strașnic.

Multe am văzut în ulița aceasta, în multe întâmplări am fost și eu amestecat, și multe lucruri de pe acea vreme sunt închise în sufletul meu. De unele nu-mi aduc aminte, îs ascunse bine colea, și cine știe dacă vreodată farmecul sau durerea lor vor răsări iarăși în mintea mea, cum răsar, în unele nopți, dârele luminoase ale fărâmiturilor de stele.

Cine știe! Dar unele din aceste întâmplări mi-au rămas săpate în amintire cu o atât de mare putere, încât oricând le pot vedea, le pot povesti, cum aș putea spune cea dintâi rugăciune pe care mama m-a învățat s-o înșir: cu mâinile împreunate și-n genunchi, în fața icoanei de deasupra pătișorului meu...

De multe ori m-am gândit la cea dintâi durere ce-am simțit-o în inima mea de copil. O pot povesti așa cum aș fi văzut-o aseară, cu înțelegerea mea de acum, cu ochii și inima mea de atuncea.

...Poate să fi avut vreo cinci-șase ani. Într-o seară mă jucam în grădinuța din față. Cum făceam grămezi de nisip, deodată clocoti strigătul grabnic și deznădăjduit al trâmbiței de foc. Și într-o clipă năvăli, în goana nebună a cailor, șirul întreg de care cu soldați, ale căror căști galbene tăiară repede o dungă luminoasă în înseratul zilei. Apoi a fost un învălmășag de trăsuri, de călăreți, de ofițeri, de soldați alergând mai mulți, sub comanda cuiva, sau singuri, în gâfâiala fugii. Se opreau unii pe alții, se întrebau, sau își strigau vorbe de-abia spuse, apoi se aruncau în aceeași goană grozavă. Un soldat sosi cu un plic; după câteva clipe am văzut și pe tata, cu chipul îngrijat, trecând pe lângă mine fără să mă vadă. Mă rezemasem de parmaclâc, în colțul grădinuței, și priveam cu plăcere la neobișnuita mișcare a uliței.

Peste puțin veni în fugă slujnica noastră, mătușa Smaranda. Am văzut-o ieșind până în mijlocul străzii, țipând speriată: Vai de mine, arde târgul! Atunci m-am strecurat printre două jaluzele desprinse, și bătrâna s-a trezit cu mine lângă dânsa. M-am uitat și eu: în fund, cerul se rumenise, unde de fum negru se ridicau în văzduh și, uneori, câte un smoc de scântei scăpăra ca niște mărgele împrăștiate. Ne-am întors lângă poartă. Un călăreț trecu în goană; nu mult după aceea, alte pâlcuri de soldați se perindară, ca niște vedenii. Seara se așezase ușoară; odată cu răcoarea ei, veni un miros

acru și înecăcios; rumeneala cuprinse tot cerul, iar vârfurile copacilor din grădina lui vodă se auriră; mișcate de vânt, păreau niște flăcări ce ardeau legănându-se. Peste tot se întinsese o lumină dulce, de vis. Mătușa Smaranda întrebă pe un trecător: Mă rog dumitale, ce arde? Acesta îi răspunse din treacăt: Ulița Mare. Bătrâna își rosti numele, cum obișnuia să facă la orice întâmplare ce-i redeștepta mila sau mâhnirea: Smărăndiță, Smărăndiță! Și iar se făcu tăcere. Numai de departe venea vuietul năbușit al unui zbucium. Mă cuprinsese o frică neînțeleasă. Deodată, gândul mi se opri la mama, care plecase în târg. Dar mama? întrebai îngrijat. Bâtrâna mă trase mai lângă dânsa și-mi răspunse: O să vie, conașule, n-ai mata teamă.

Nu știu cât vom fi stat în această așteptare încordată. Mama nu mai venea, nici tata, care pornise pe urmă. Deodată răsunară niște pași trăgănați. Privirăm în lungul uliței. În curând puturăm deslușI pe cei ce veneau: erau doi soldați care duceau o năsălie. În dreptul porții dânșii se opriră: de sub pătura ce acoperea năsălia ieșea un horcăit răgușit, care se stingea cu totul o clipă, apoi izbucnea din nou. Am auzit bine și mi-a rămas săpat în adâncul minții fiecare cuvânt din convorbirea celor doi soldați. Cel dintâi se întoarse și spuse, cu glas plin de spaimă: Moare, măi. Da, moare, îi răspunse celalt. Întâiul urmă: Să-l punem ici, în dosul porții, să-și deie sufletul în liniște. Să-l punem. Când zăriră pe mătușa Smaranda, o trimiseră repede: Fă-ți pomană și adu o lumânare.

Bătrâna se zăpăci, alergă numaidecât, și pe mine mă lăsă singurel lângă stâlpul porții. Soldații nici nu mă văzură poate. Așezară năsălia în ogradă, chiar lângă parmaclâcul grădinuței, și unul dintre ei ridică pătura. Lumina felinarului din față se întindea până acolo. Horcăitul se auzi deslușit, aerul serii parcă-i dase putere; cel ce sta întins, un pompier, înghițea în gâlgâiri adânci, parcă ar fi băut, însetat, apă. O grijă de ceva ce nu înțelegeam

mă făcuse și mai mititel și mă țintuise locului. Pieptul pompierului se ridica des, ca niște foi. Scoate-i casca, spuse unul dintre soldați. Celalt îi luă binișor casca.

Atunci se petrecu ceva groaznic. Pompierul scoase un strigăt de durere, un strigăt așa de adânc, că mi s-a părut că ieșise din fundul unei hrube, de sub picioarele mele. Apoi, cu cea din urmă putere, vroi să se scoale, se prăvăli pe o coastă și se răsturnă jos, trântind pe soldatul ce se plecase peste dânsul. Casca se rostogoli până lângă mine. Rănitul rămase pe pământ, zbătându-se, iar fața i se acoperi ca de un văl negru, ce se întindea cu încetul și pe jos: îi izvora sângele din cap.

Toate acestea s-au petrecut cât ai clipi. Nici n-am avut vreme să mă înspăimânt. Aproape în aceeași vreme putusem auzi, la spate, glasul mamei: Ce-i aici? Apoi acel al tatei, întrebând pe soldați: Ce e, ce faceți? Când mama se apropie și înțelese ce se petrecea, și când, întorcându-se, mă zări pe mine, se azvârli, cu un țipăt, să mă ieie în brațe: Pentru numele lui Dumnezeu, ce cauți tu aici? Mă ridică, apoi îmi întoarse capul cu mâna și mi-l sprijini de umărul ei.

În această vreme veni și mătușa Smaranda. Am auzit scrâșnetul chibritului ce aprindea lumânarea, am auzit cele câteva cuvinte, întretăiate, ale soldatului ce povestea tatei: Un zid dărâmat... da, peste dânsul... scos de sub dărâmăturile unei bolți... Apoi o clipă de liniște, și pe urmă un suspin, un suspin lung, de ușurare, ca al unui om care se așază să se odihnească după un drum lung. Simții tremurul mamei. Tata o luă de braț: Hai, ce stai și tu; hai, dragă. În urmă, glasul bătrânei tânguia: Smărăndiță, Smărăndiță!

În noaptea aceea n-am putut dormi. Într-un răstimp mi se păru că lumina candelei se înalță, se subțiază și se toarce mereu din caierul luminat al paharului, apoi se întinde de se strânge ghem împrejurul unei căști mari ce spânzura deasupra

patului meu. Am țipat, a alergat mama lângă mine, și toată noaptea mi-am simțit mâna într-a ei.

A doua zi m-am jucat, ca de obicei. Tot ce privisem cu o seară mai înainte se șterse ca un vis. La întâmplarea din seara trecută nu mai gândeam, cum nu mai gândeam la zgâriiturile care mă usturaseră numai în clipa când mi le făcusem.

Dar a treia zi, rânduri-rânduri, soldați treceau în pas domol, cu toți ofițerii lor, cu drapelul și cu goarnele ce sunau, duios, o rugăciune. E o paradă, îmi spuse mama, care mă ținea în brațe, o paradă, știi, ca atunci când a venit generalul. Eu n-am crezut; căci de la fereastră am văzut sicriul purtat pe un tun, iar deasupra sicriului, casca. Și atunci, din nou mi-a răsărit în minte seara aceea.

Din nou am văzut pompierul întins jos, vărsându-și chinul în suspinul adânc ce mi se păruse că ieșise de sub pământ. Mi-am dat seama că acum îl duceau undeva, departe, că-l luau de lângă toți ai lui, săracul! Și-am avut acea presimțire nedeslușită a despărțirii ce cândva nu se poate înlătura, presimțire care se naște odată cu noi. Nu pricepusem tot, dar înțelesesem destul. Și, ca și când cineva ar fi vrut să mă despartă și pe mine de mama, am cuprins-o de gât cu amândouă mâinile și-am plâns, zguduitor, cea dintâi durere a mea.

Ucigașul

Ieșeam de pe sala întunecoasă și umedă a tribunalului. Eram cu un avocat, un vechi prieten al meu. Cum străbăteam cu greutate prin împestrițătura de oameni pe care patimile și ura îi poate aduna la un loc, trecu repede, prin fața noastră, un condamnat, urmat de santinelă. Condamnatul, un domn foarte bine îmbrăcat, ținea batista la ochi și plângea cu sughițuri.

Prietenul mi-l arătă și-mi zise:

— Uite-l, a dat foc, pentru ca apoi să fie despăgubit, a lăsat pe drumuri nu știu câte familii, și acuma, când se duce pe un an la pușcărie, plânge ca o muiere. Și adăugă cu dezgust: Urâți îmi sunt oamenii ăștia...

— Dragul meu, urmă el când ieșirăm afară în uliță, cât am fost procuror, am avut de cercetat multe fapte. Și m-am încredințat că lașii cei mai mulți sunt printre noi. Dumnezeu să mă ierte dacă-ți spun că, din câți oameni cunosc eu, nu se vor găsi zece care să-și ia asupra-și răspunderea faptei îndeplinite. Ca să-ți dau o pildă de cum știu cei mici, cei umiliți, să-și primească soarta, să-ți povestesc o întâmplare.

Am luat-o încet, pe sub copacii umbroși ce mărgineau ulița. Prietenul începu:

Eram pe atunci procuror la Iași. Se făcuse un omor la drumul mare, și-a trebuit să plec repede cu trăsura. Am sfârșit cercetarea ușor; când am ajuns, jandarmii și puseseră mâna pe șatra printre țiganii căreia se găsea și cel ce omorâse proprietarul. Țiganul era dintre acei care ucid ca și cum ar bea un pahar de rachiu, sau ar mânca o găină de furat. În mintea lui nu trăia deosebirea dintre un fapt și altul. O bestie. Ăștia nu pot intra în rândul oamenilor... Mă întorceam spre Iași, când, într-un

sat, în dreptul primăriei, îmi ieși notarul cu jandarmul înainte și-mi spuse că, atunci chiar, se făptuise o rănire cu toporul.

Eram foarte grăbit, dar a trebuit să merg. Ne-am îndreptat cu toții într-acolo.

Ograda era plină de oameni. Jandarmul i-a dat la o parte și am intrat în casă. Rănitul era un om în vârsta mijlocie. Primise o muche de topor în cap, la ceafă, dar nu murise. Nu putea scoate însă nici o vorbă. Nici nu se gândiseră măcar să-l ducă la spital. Am poruncit să-l trimită în trăsura mea și-am întrebat de cel ce lovise. Era vecinul, un moșneag. Am trecut alături. Într-o odaie joasă, pe pat, lângă un străjer, sta dânsul. Într-un colț, în picioare, un om voinic fecioru-său; iar lângă cuptor, bătrâna nevastă-sa. Când am intrat, moșneagul s-a sculat în picioare. M-am așezat pe un scaun, l-am chemat lângă mine și l-am întrebat:

— Dumneata ai lovit cu toporul pe Criste Dămian?

Moșneagul răspunse dârz:

— Eu.

— De ce?

Bătrânul își trecu mâna peste gură, își potrivi mijlocul în chimir, se uită pe sub gene la mine, apoi vorbi:

— I-am dat cu barda, pentru că, după ce mi-a înjunghiat purcelul, s-a ținut și țantoș și mi-a tras o palmă. Mi-a înjunghiat un purcel, purcelul de două luni, și l-am prins, că l-am văzut cum îl pârlea disde-dimineață. Și aista-i al doilea purcel care mi-l mănâncă, mânca-lar... Doamne iartă-mă...

— Ei, îi zic eu, și pentru un purcel să omori omul?

Moșneagul dădu cu mâna, să n-am grijă:

— Nu mai moare el, că doar nu l-am lovit să moară. L-a bătut tot satul odată, și n-a murit, că-i soi rău. Soiul rău nu moare.

— Și cum l-ai lovit?

Moșneagul stătu puțin pe gânduri:

— Păi cum... Ia, așa, bine...

— Nu: Așa, bine! Spune-mi: cum?

— Păi... m-am dus în ograda lui și i-am zis: Măi, da purceii mei îs de făcut pomană pentru sufletul bunică-tei? De ce mi-i înjunghii, măi, c-o să te ieu de beregată. El atunci, cum era cu barda în mâna dreaptă, a trecut-o în stânga și mi-a trântit o palmă zdravănă. Eu i-am smuncit barda și i-am făcut o dată vânt. Și Dămian numai ce-a căzut moale la pământ... Eu, când am văzut așa, și cum eram singur, că nu mai era nimeni cu noi, am strigat la fecioru-meu, să vie, să-mi ajute să ridicăm pe Dămian de jos, că țipa și gemea de durere. Pe urmă au venit și oamenii de ne-au găsit pe amândoi, pe mine și pe feciorumeu, acolo... Iaca așa...

În clipa aceasta se deschise ușa, intră un jandarm și-mi aduse vestea:

— Să trăiți, domnule procuror, până la spital rănitul a murit.

La vorbele acestea, moșneagul tresări ușor, dar rămase locului. În tăcerea care se făcu, glasul bătrânei se auzi de lângă cuptor: Dumnezeu să-l ierte. Apoi prinse să bocească. Moșneagul încercă să-și facă cruce, dar se opri repede, spuse numai și el: Dumnezeu să-l ierte.

Atunci din colțul odăii ieși la lumină feciorul bătrânului. Veni, se alătură de tată-său, îl dădu cu umărul mai încolo și zise:

— De-acu, lasă! Apoi se întoarse către mine: De-acu pot să spun: eu l-am omorât. Că tătuca nu credea să moară Dămian, așa, dintr-o lovitură, și-mi spusese, acolo, pe loc, să-l las pe dânsul să facă cele câteva luni de gros, că el tot îi bătrân și eu muncesc mai din greu acasă, și ajut mai mult mămucăi. Și eu am lăsat să fie așa, că Dămian n-a văzut cine l-a lovit, că eram numai eu cu tătuca, și când i-a dat tătucăi o palmă, s-a și întors să fugă, și eu, cum eram cu barda în mână, că cioplisem un par să-l înfig într-o spărtură de gard, am văzut roșu

și l-am lovit pe la spate. Și dacă a murit, Dumnezeu să-l ierte. Da eu tot nu puteam să trăiesc să știu pe tătuca în gros pentru mine, că m-ar fi muncit gândul.

Bătrâna bocea mai tare. Moșneagul își șterse fruntea de sudoarea ce-i picura pe față. Ceilalți rămăseseră încremeniți...

L-am arestat. Mai înainte de a-l ridica, mi-a cerut voie să se ducă într-un colț. Acolo și-a scos cizmele cu creți, de și-a pus o pereche ruptă de opinci. Și-a lăsat cojocelul cel bun de pe dânsul și a luat un mundir vechi. A sărutat pe rând mâna bătrânilor, și-am dat să plecăm. La ușă se opri, de chemă pe tată-său. Apoi se căută în sân, scoase o basma, o desfăcu și luă dintr-însa o hârtie galbenă. O întinse moșneagului și-i spuse:

— Iată hârtia de plata ghirului; că te-o pune să-l mai dai o dată.

Apoi plecă fără să privească înapoi.

M-am plimbat încă mult cu prietenul meu, dar n-am mai vorbit nici unul. Ne cercetam sufletele.

Tată

— Te miri de ce mă găsești mâhnit? mă întrebă prietenul meu, în ochii căruia căutam cercetător.

Iar după câtăva vreme adăugă:

— Mi-au plecat toți copiii la țară. Am rămas eu cu nevasta.

După ce spuse acestea, căzu pe gânduri. M-am uitat din nou în ochii mari, adânci, umeziți de stropul lacrimii sfărâmat în repedele clipit al genei. N-am mai spus nici o vorbă. Mă gândeam la omul acesta potolit, mulțumit în mijlocul alor lui, lângă nevasta pe care o iubea mai presus de orice, alături de copiii fără de care nu putea trăi. Ce rar se găsesc oamenii aceștia și cât n-am da să schimbăm, măcar pentru un an din traiul lor, întreaga noastră viață răvășită, viață cu zilele spulberate de către furtuna dorințelor și plăcerilor neizbutite. Mă uitam cum a doua lacrimă răsărea iarăși ca un bob de mărgăritar, în scoica de sidef a ochiului. Prietenul îmi vorbi:

— Tu, care ești singur, dragul meu, nu vei înțelege mâhnirea mea. Ai venit acum la mine, peste câtăva vreme te vei întoarce iarăși între cei patru pereți ai odăiței tale liniștite, între lucrușoarele puse și rămase la locul lor de zile, de săptămâni întregi. Nici o schimbare nu vei găsi aceiași salcâmi de la fereastră, aceleași strigăte pe uliță, la același ceas, aproape aceleași scrisori săptămânale, și, rar, aceiași prieteni care, fie vorba între noi, nu prea sunt legați sufletește cu viața ta de cunoscător al multor lucruri... Tu ești singur, ești deprins cu lâncezeala aceasta, care pentru mine e ucigătoare. În casa noastră trebuie să tresalte viața, s-o simțim. Uită-te împrejur: pentru că sunt la birou, să luăm de pildă cuțitul acesta de os; ieri, nu mai departe, nu l-am găsit la locul lui;

l-am căutat un ceas, îmi trebuia să tai o carte, și de-abia l-am aflat, știi unde? colo, sub vraful cela de cărți. Îl ascunsese Sandi. Și de câte ori am nevoie, de atâtea ori îl caut. Mă necăjesc, nu-i vorbă, dar cu câtă bucurie țin cuțitul în mână când știu că s-a jucat Sandi cu dânsul. Clopoțelul cela de lângă mâna ta lasăl, lasă-l acolo, a căpătat el și alte trântituri, nu ca aceea ce poate să i-o dai fără voia ta clopoțelul acesta mă trezește întotdeauna după prânz, când de-abia ațipesc după munca grea a dimineții. Dar cum mânușița lui Sandi e departe, azi, vezi tu, clopoțelul parcă nici nu mai e, iar eu, pentru că știam că nu o să fiu trezit, nici nu m-am culcat. Să văd câte ceasuri sunt: sunt patru și jumătate. Peste câteva clipe ar trebui să sosească Puiu de la școală. Parcă-l aud: trântește portița, își aruncă tașca pe biblioteca din sală, apoi se repede ca o furtună să mă sărute. Și nu-mi lovește auzul dupăitul, pe scări, al lui Vasilică, dupăit de ursișor plin de viață; îmi lipsește arătarea, așa, din senin, a Miei, cu pălăria ferfeniță, la o parte, crezându-se tare cochetă, cu întreg buclucul de hârtii și poze subțioară, cu zâmbetul cela strâns, ca într-un degetar de argint, în gropița de la colțul gurii. Vezi tu, acestea îmi lipsesc... Apoi se uită într-un colț: Uite, Mia și-a uitat tot buclucul despre care ți-am vorbit. Și cât l-a cules, și l-a așezat, și l-a bătăturit! O să i-l trimit chiar azi. Strânsura asta de hârtii e cea dintâi gospodărie a ei, gospodărie care o să pregătească pe cea de mâine, cea temeinică, la casa ei de femeie harnică și cinstită... Dacă ar da Dumnezeu să o văd așa!... Dar sunt bolnav... Cam slăbit.

La gândul unei așa de mari fericiri, neliniștea de acum se schimbase pentru dânsul într-o boală grozavă, de care n-ar fi putut scăpa. Am căutat să-l liniștesc.

Deodată își aminti ceva.

— Hai, îmi zise, să-ți arăt un lucru.

În odaia de alături, într-un sertar încuiat,

păstrase tot felul de amintiri ce se legau de viața celor patru copilași ai lui. Mărturii de botez, cordelușe, jucării. De sub un vraf de hârtiuțe scoase un caiet.

— Uite caietul lui Puiu, caietul din clasa a doua primară (acum a trecut în liceu, îmi adăugă cu mândrie, ca și când n-aș fi știut despre aceasta). Vezi ce bine scria de pe atunci? Dar bagă de seamă. Uită-te cum a sris cuvântul Tablă, și privește, ici, mai departe, cum a scris Tată. Cu câtă răbdare și iscusință e așternut T de la tată. Privește bine cu câtă mlădiere, alintare copilărească e trăgănată coada literei în jos, ca brațul lui când mă apucă de după gât să mă sărute. De multe ori, în astfel de lucruri mici, neluate în seamă, se ghicește tot sufletul unui copil.

Prietenul închise caietul, se mai uită încă o dată, peste tot, în sertarul din care se împrăștia nu știu ce mireasmă umedă, pătrunzătoare ca mirosul florilor de tei, apoi îl închise, puse cheia în buzunar și ne întoarserăm amândoi în birou.

În astfel de clipe cineva trebuie lăsat singur singur cu gândurile lui. Astfel de înduioșări au ceva din poezia plimbărilor ascunse în serile pline de mirosul crinilor ce tânjesc, singuratici și mândri, pe tulpinile lor înalte. O privire, o vorbă care niciodată nu poate fi la locul ei împrăștie tot farmecul acestei suferințe curate și rare. M-am sculat să plec, dar prietenul, împotriva așteptării mele, îmi puse mâna pe umăr și mă opri:

— Ce rău îmi pare că tu, cu sufletul tău duios, n-ai putut încă simți iubirea de părinte. În legătură cu asta, urmă el, o să-ți povestesc ceva. Sunt de atunci vreo șapte ani. Puiu avea trei ani. Să stăm.

Ne așezarăm iarăși pe scaune, la locurile ce le avuseserăm înainte; prietenul meu își sprijini câteva clipe fruntea în palmă, apoi lăsă să-i cadă mâna și începu:

...Plecasem într-o lungă călătorie, numai eu cu copilul, cu Puiu. Sunt răstimpuri când, alături de

un copil sau nevastă, pornesc să rătăcesc în lume. Tu știi. E o patimă. Cum aș fi călătorit și acuma, să fi putut! Pe drum, între străini și locuri necunoscute, pacea te învăluie mai ușor; priveliștile frumoase munții, apele, satele pierdute în ceață, departe în clinurile munților acoperiți de păduri întunecate îți ușurează inima, îți răcoresc sufletul ca aripa unui vânt ce se strecoară între piept și faldul hainei care te înăbușă. Așa sunt călătoriile. În anul acela am cutreierat Italia. Două luni de zile am alergat de la un oraș la altul, de la mare la uscat și iarăși la mare. Minunile de artă, în muzee, sau prin mănăstirile ascunse, ca niște comori, prin munți, toate mi-au furat din privire și din suflet. În urma unei asemenea călătorii te simți obosit și dorești să te întorci cât mai repede în căsuța ta mică, cu lucruri de toate zilele, cu o altfel de poezie, pe care sufletul o poate cuprinde. De câte ori nu ai simțit tu cât de mărginit ți-i sufletul, cât de puțin poate încăpea într-însul! Așa eram eu atunci; și am fugit din Italia, am fugit pe coasta Dalmației, într-un oraș vechi, pe zidurile căruia vremea s-a scurs, de veacuri, ca apa pe o stâncă ce n-a putut-o clinti din loc. M-am dus în Ragusa. N-ai fost? Să te duci îndată ce-i putea. Trebuie să vezi zidurile acelea mucegăite, pe care petele de rugină par niște ochi însângerați, și-n fața cărora parcă ai vrea să pari mai mare decât ceea ce ești în strâmta ta haină de om modern. Trebuie să calci pe treptele înguste, săpate în munte de cine știe ce mâini, să treci pe sub porțile întunecate și umede de răcoare, să privești din pervazul lor marea întinsă, să privești insula smălțuită în verde și să te lași încins de fâșia vântului înecat în mirosul amar de olendri, ca să înțelegi tot farmecul neașteptat al acestui loc. Nicăieri n-am văzut marea mai albastră ca aici, nicăieri n-am simțit, mai puternic, legătura sufletului meu cu nemărginirea de apă ce tresaltă veșnic, alături de tine, întinzându-ți brațele să te ia la sânul ei. Nu știu de ce, dar de când am văzut

marea la Ragusa, nu mi-am putut închipui altfel moartea decât ca un val albastru ridicându-se domol, ca să-ți cuprindă mijlocul și să te adoarmă... Am stat o săptămână, și poate aș mai fi rămas, de nu mă alunga, lângă ai mei, o întâmplare ce ți-aș fi spus-o mai repede dacă nu mă oprea amintirea acestui oraș.

...Într-o seară am luat pe Puiu și-am pornit spre port. Mă dusesem să văd escadra engleză, care venise chiar în dimineața aceea și ancorase în radă. E ceva neobișnuit priveliștea unor vapoare mari cât niște cetăți, clătinate mânios de valurile unei mări înfuriate cum era Adriatica atuncea. Am privit câtva, dar pentru că furtuna se întărea, cerul se acoperise deodată de nori groși și de lângă cuirasate începuseră să se desprindă bărci ce aduceau pe marinarii învoiți în port, m-am întors înapoi. N-am apucat să fac nici un sfert din cale, și o ploaie rece, o ploaie biciuitoare începu să cadă. Am intrat cu Puiu în cea dintâi cârciumă ce ne-a ieșit în cale. Se înnoptase, un băiat aprinse lampa unsuroasă atârnată de mijlocul tavanului, și am cerut o cafea. Așteptam să steie ploaia, dar ea se întețea pe fiecare clipă, iar de departe veneau bubuiturile înăbușite ale valurilor ce se spărgeau de țărmuri. Cum isprăvisem de băut cafeaua și căutam să pătrund ceva pe deschizătura înecată în umbră a ferestrei, deodată se deschide ușa și, într-un zarvăt grozav, intră, unul după altul, vreo treizeci de marinari englezi. Mesele nu le-ar fi ajuns, poate nici vinul, mă gândeam eu, când din mijlocul lor se desface un fel de uriaș bărbos, roș la față, și se îndreaptă către masa mea. Ce e dreptul, am simțit un fior; repede, ca o clipire, mi-au trecut prin cap toate amintirile grozave despre acești lupi ai mărilor. Vroii să mă ridic, să plec, dar, în aceeași vreme, uriașul se apropie, se plecă, luă pe Puiu în brațe și, în spaima mea, îl ridică cu furie de două ori până în tavan. Apoi îl sărută apăsat pe amândoi obrajii, îmi făcu semn să n-am

frică și, în limba lui, pe care credea că nu o înțeleg, cu un glas cald ce tremura, începu a număra, lăsând mâna, odată cu fiecare număr, de sus până aproape de dușumea: Unul, doi, trei, patru, cinci. Și arătă că sunt ai lui. Avea cinci copii, departe, acasă. Se mai uită încă o dată la Puiu, în ochi îi străluciră două lacrimi, și, scoțând un strigăt cu o adâncime de durere ce nu se poate descrie, se aruncă spre ușă și se făcu nevăzut.

În cârciumă se întinse tăcerea. Mă înăbuși plânsul, luai pe Puiu în brațe și ieșii afară. Ploua mereu. Marea spumega în urlete, iar departe, în învălmășagul valurilor, felinarele de pe catarge sclipeau ca niște ochi ce nu puteau adormi de dor.

Am plecat de la prietenul meu cu sufletul strâns la gândul că, acasă, nu mă aștepta nici un copil să-l pot săruta.

Ochiul lui Turculeț

Prietenul mă dojeni:

— Pentru ce stai de o bucată de vreme atât de posomorât?

Nu mă simțeam tocmai bine; i-am răspuns:

— Sunt cam bolnav.

— Mofturi! Ți-a intrat în cap, ca la babe, că ești bolnav, și-o ții morțiș. Privește frumusețea dimprejurul tău și-o să vezi cum te însănătoșezi. Ești doar poet!

Intram cu trăsura printre lanuri de rapiță; un vânt ușor legăna floarea galbenă, aurită în revărsarea celor dintâi raze ale soarelui. Pe margini, în zări, pădurile rămâneau în urmă, albăstrii, păreau că lunecă una după alta, pe fața cerului, ca niște nori. Câte un ciocârlan se ridica deodată, din fața calului, și zbura pe o parte, ciripind ascuțit.

Priveliștea îmi întări puțin sufletul.

— Ei, și ce ai? mă întrebă batjocoritor prietenul.

— Mă cam doare capul.

Prietenul ridică puțin sprâncenele, zâmbi în colțul buzelor și suspină prelung.

— Ei, dragul meu, zise dânsul, ce păcat că nu se poate înlocui și capul, ca ochiul lui Gavrilă Turculeț!

Îi cunoșteam de mult meșteșugul de povestitor. Întâmplarea cu ochiul lui Turculeț trebuie să aibă hazul ei, mi-am zis, și l-am rugat să mi-o spuie.

— Ce-o să-ți povestesc, începu prietenul, s-a petrecut acum vreo trei ani. Eram, ca și acum, doctor de plasă la Urziceni, în apropiere de București. Am fost totdeauna atras de capitală, ca fluturii de flacăra lumânării. Îți cam pârlești din când în când aripile, nu-i vorbă, dar, când nu poți zbura, Bucureștiul îți dă mijlocul să te târâi, și tot e

bine. Eram, după cum ți-am spus, doctor de plasă. Foarte iubit de țărani, făceam și pe duhovnicul, în ciuda popii. Le iertam păcatele pe-un cap, fără de parale, bineînțeles. Așa, nu m-am mirat deloc când, într-o bună dimineață, m-am pomenit cu Turculeț că vine să-mi vorbească. Dar întâi să ți-l descriu. Închipuie-ți un băietan încă o dată mai înalt și mai gros ca mine, bălan, cu niște buze cărnoase, cu fața rotundă, ce, dimpreună cu părul cârlionțat, ieșea de sub pălăria mare, purtată pe ceafă, ca o floarea-soarelui. Ținea totdeauna mâna dreaptă afundată în chimir, gata să plătească. Ș-avea un mers neobișnuit: când călca, se ferea parcă să nu desfunde pământul. După cum ți-am spus, numai ce-mi răsare namila asta de om înaintea mea, în cerdac.

— Ce mai veste, Turculeț? îl întreb.

— Bună, sărut mâna.

— Ce e?

— M-aș însura, coane...

Îmi spunea vorbele acestea ca și când aș fi putut să-l opresc de la isprava ce-și pusese în gând.

— Bine, Turculeț; și pe cine iei?

— Pe Zamfira.

— Lui Săftoiu?

— Lui!

— Ehe! Halal de tine! am adăugat.

Fata era cea mai bogată de prin părțile acelea. Fată de mocan cu câteva mii de oi, ce crezi!

Flăcăul se înfierbântase:

— Îmi dă și zestre mare. Îmi dă casele din deal, o vie, două perechi de boi, o vacă și, pe deasupra, trei sute de oi. Îmi dă zestre bună. Nu-i vorbă, urmă el mai afundându-și mâna în chimir, parale am și eu, dar tot nu strică să ai mai multe.

Până aici flăcăul îmi vorbise înfocat. Numai ce-l văd însă că pune capul în pământ și începe mai domol:

— Mocanul, tat-său, mă vrea, că știe că-s om de treabă, om cu stare. Fata parc-ar face nazuri. Că

ea, ce-i drept, are de toate. Că nu-i lipsește nimic. De asta nu pot zice.

— Ei, și ție ce-ți lipsește?

Flăcăul nu-mi răspunse de-a dreptul.

— Ei nu-i lipsește nimic, îi întreagă. Da eu, dă, știi, sunt cam beteag.

Și se scărpină în cap.

De-abia acum îl înțelesei. Am uitat să-ți spun ce era mai însemnat: bietul Turculeț se împunsese c-un țăpoi și pierduse un ochi, după ce stase o mulțime de vreme în spital. La drept vorbind, lucrul acesta nu prea strica unui băietan atât de frumos ca dânsul. Dar pesemne fata era năzuroasă.

— Bine, Turculeț, dacă nu te ia cum ești, nu te iubește, mă.

— Ba m-o fi iubind dânsa, decât, dă, m-o fi vrând întreg.

— Ce e de făcut atunci? îl întreb eu.

El își luă aer în piept, semn că avea să povestească ceva:

— Păi, de asta am venit și eu, coane Iorgule. Că aseară stam, știi, la un pahar de vin cu Năstase Militaru, și, din una-n alta, vine vorba și despre fată. Și el numai ce-mi zice: Tii! da prost ești, măi Gavrilă! De ce, mă? Păi fiindcă ai parale și nici măcar un ochi nu poți să-ți pui, mă! Eu am rămas cu gura căscată; da el mi-a mai zis: Bine, mă, boierul nostru are un ochi pus, și vede ca mine și ca tine. Ce spui, bre?! Să n-ajung până mâine, mă, dacă mint! Și m-a trimis la mneatale, că zice că mneatale trebuie să știi unde se pun ochii la oameni. Eu dau pentru lucrul ăsta patru poli în cap, de face trebuință.

Proprietarul, era adevărat, avea un ochi de sticlă.

La urma urmei, de ce nu și-ar fi pus și Turculeț al meu?

Tot aveam să mă duc a doua zi în oraș; i-am spus:

— Bine, Turculeț băiete, să-ți punem și ochiul, dacă vrei tu. Mâine dis-de-dimineață să fii la mine,

să mergem.

A doua zi către prânz eram pe ulițele Bucureștiului, cu Turculeț după mine. Eu, cam stingherit, o luasem cu câțiva pași mai înainte.

Turculeț venea în urmă, cu pălăria lui cea mare cât o roată de car, cu cizmele înalte, de iuft, în ale căror crețuri aducea aninate câteva paie tocmai din Urziceni.

Am ajuns și am intrat în prăvălie. Turculeț al meu și-a scos pălăria, s-a plecat la ușă să nu se lovească, a venit până în mijlocul prăvăliei și, când a răsuflat o dată, a făcut vânt la niște hârtii de pe un raft, trimițându-le să zboare până jos.

Câteva cucoane ce erau înăuntru se făcură nevăzute.

M-am îndreptat către stăpân, un neamț gros cu ochelari, pe care-l cunoșteam, și i-am spus să-i puie băiatului un ochi.

Turculeț se apropie și adăugă sfătuitor:

— Da vezi mneatale, să se lovească bine cu ăst de-l am.

Neamțul zâmbi, îl luă prietenește de mijloc și-l duse la fereastră, să-i vadă culoarea. Apoi căută în sertare, prin cutii, și așeză flăcăul pe un scaun. În scurt, treaba era făcută. După ce sfârși, luă pe băietan de mână și-l duse în fața oglinzii.

Turculeț rămase o clipă cu gura căscată, apoi fața i se lumină de un zâmbet ce părea că-i izvorăște din ochi, din gură, din fiecare părticică a obrazului, și izbucni deodată într-un hohot scurt și puternic de râs. Pe urmă se lovi cu mâna după ceafă și se întoarse către mine:

— E ochiul meu, și pace! Și cum nu putea să-și curme mirarea, adăugă, ca pentru dânsul: Halal!

Când a văzut că trebuia să plătească mai puțin decât bănuia, nu-i venea să creadă. A stat câtăva vreme cu mâna în chimir, să vadă, n-o să-i mai ceară ceva? Când a înțeles că lucrul e hotătât, spuse neamțului din toată inima:

— Mulțumim!

Și am plecat.

La han, când să ne suim în trăsură, l-am întrebat:

— Ei, cum îți vine?

Turculeț se uită primprejur cu băgare de seamă, apoi se apropie de mine și-mi spuse în mare taină:

— Îmi vine ghine, da parcă tot nu văd așa de limpede!...

În sat vestea s-a împrăștiat ca fulgerul. Toți îl suceau și-l învârteau. Seara s-a și pus la cale logodna cu fata mocanului.

A doua zi de dimineață beam cafeaua. Deodată mă pomenesc cu mama lui Turculeț. Vine să-mi mulțumească, mi-am zis. Bătrâna se opri în ușă, își puse mâna la bărbie, plecă pe umăr capul și îmi spuse cu glasul amărât:

— Barem nu-l lăsași, coane Iorgule, să-și tragă băiatul sorții. Acu o să ni-l ia la oaste, și ce mă fac eu?!... . . . . .

— Ți-e mai bine? mă întrebă, zâmbind, prietenul, după ce sfârși.

I-am răspuns râzând încă:

— Mare doctor ești, coane Iorgule!

Mă vindecase!

Vierul

În ajunul anului nou

Conul Grigori și coana Ruxanda n-au copii; singurul copil ce avusese, o fată la care ținuse ca la ochii din cap, murise, s'a'mplinit anul. De la dânsa le rămăsese copilașul, amintire vie pe urma odorului pierdut. Nepoțelul, era un băețel gingaș, cu ochii negri-negri și umezi ca și când ar fi plâns într-una, și neobișnuit de deștept. Semăna cu mama lui cum seamănă un ochi cu altul. De multe ori, coana Ruxanda sta ceasuri întregi într-un colț al odăiei, și de acolo, îi urmărea toate mișcările: în clipitul genelor, în adusul capului, când se uita încotrova, în înseninarea ușoară, ca o adiere, a feței, în suspinele fugare pe care, așa din senin, această inimă plăpândă le avea, dânsa întrezărea viața copilului ce se odihnea acuma în pământ. Când se îmbolnăvește nepoțelul, bătrânii nu mai sunt pe lume: tânjesc, nu mănâncă, nu dorm, nu vorbesc, — copilul și iar copilul. Ce are? Ce-i lipsește? Toți doctorii din târg, toate jucăriile din dughene, toate îs împrejurul pătișorului. Un zâmbet a lui e ca o revărsare de lumină. Pentru râsul lui, pentru ca să-i vadă gurița deschisă ca o floare, și-ar fi dat, bieții, și viața...

E în ajunul anului nou. Bătrânii au umblat două zile de-a rândul ca să cumpere jucării. Astă seară le-au așezat pe toate în câte un colț, ca să nu se vadă.

S-a înoptat, și, cu toate că au aprins lampa, perdelele nu-s lăsate; pe luciul geamului se văd, afară, lunecând fulgii mari de ninsoare. Din când în când răsună clinchetele zurgalăilor dela sănii, iar câteodată și pocnetul scurt, al vreunui harapnic, — umblă urătorii. Conul Grigori stă pe divan, lângă sobă, și ține nepoțelul pe genunchi; coana Ruxanda, în picioare, îi privește pe amândoi.

Uitându-se zâmbitor, cu înțeles, la soția dumnisale, bătrânul începe a povesti:

— Era odată, dragul tatei, un copilaș, un copilaș frumos ca tine, și cuminte...

— Tot ca tine, adaogă coana Ruxanda, care nu răbda să tacă.

— Și cuminte cum nu era altul pe fața pământului de atunci — acum ești tu dragul tatei. — De cumințenia lui se dusese vestea peste nouă mări și țări; ba ajunsese vestea pană la casa anului celui vechiu și bătrân, care avea să plece pe alte tărâmuri, cum pleacă cel de acuma. Și ce și-o fi zis anul cel gârbovit de zile: „așa bătrân cum îs eu, am să mă duc, cum oi putea, cum n'oi putea, să văd așa minune de copil”. Și-a luat, bătrânul, traista, toiagul de fier, și a purces la drum. Și-a mers, și-a mers, moșneagul, pănă. în dimineața zilei când avea să-și ieie rămas bun dela pământ, și numai, ce-a ajuns într'un târg. A luat ogradă de ogradă, căutând, căci nu-l vedeau decât copiii, pe ceilalți îi împedeca puterea lui să-l zărească. Cari cum îl vedeau — pe el: — unii îi săreau în spate, alții îl trăgeau de suman, alții îi smunceau traista: „dă-mi și mie moșule, dă-mi și mie”. Cum îs plodurile, obraznice. Bietul moșneag începuse a se căi: „Pe semne ceasul rău m'a'ndemnat, gândea dânsul, să-mi las eu liniștea, și să mă iau după o vorbă”. Ajunsese pe la rohatcă, gata să iasă din tîrg, când, obosit, mai cu seamă că începuse și a viscoli, se așeză pe prispa celei din urmă case, își puse traista și toiagul lângă dânsul și-și sprijini capul în palme. Numai iată că se deschide ușa, și iese un copilaș, care-l privește cu milă și-i zice: „Vino moșule în casă de te odihnește puțin”. Bătrânul se sculă, intră înăuntru, și puse întradins traista cu jucării pe masă, în lumină, doar ar străluci mai tare. Copilul parcă nici nu le văzuse; i-a așezat moșneagului un scăunaș, lângă sobă, și i-a dat să mănânce o bucată de colac uns cu miere. „Dar mama unde ți-e?” îl întrebă. — „S'a dus pănă 'n târg” răspunse copilul

— „Să-ți cumpere jucării?” adăogă iscoditor moșneagul. — „Noi suntem săraci, mama n-are bani pentru jucării; s-a dus până la o rudă”, răspunse tot așa de cuminte copilașul. Bătrânul a-nțeles atunci că găsise copilul despre cumințenia căruia ajunsese vestea până la el. Atunci i-a făcut cu mâna peste ochi, așa, copilul a lipit genele și-a adormit îndată. Și iată ce a visat... Părea că plecase cu moșul care-l ținea de mână, și cum ieșiau din ogrăgioară, deodată se ridică un omăt cât casa; dar moșul suflă odată și ca prin farmec se deschide o cărare lungă, lungă, acoperită de iarbă verde, din care se ridica miros dulce de toporași; iar pe demarginea cărării tot felul de copaci: smochini cu frunzele late, și roadele zăhărite gata...

— Ai văzut tu vreodată smochine zăhărite? Ia arată-i tu Ruxando.

Boerul clipi din ochi și coana Ruxanda aduse de pe măsuță o cutie plină, plină.

— Așa, de acestea.

... Mai erau: curmali, portocali, caiși... (coana Ruxanda le aducea pe măsură ce conul Grigori le numea; nepoțelului i se îmbujorase fața de bucurie). Așa, așa, ca aceste. Și printre frunze ce păsări nu cântau? Sticleți, scatii, măcălendri, canari, — de cei cari ai văzut la cucoana Marghiolița, — și era un zarvăt și o fericire în copacii ceia măi, măi, măi! Iar pe demargini ce crezi că era? Nu zău, ce crezi? Flori? Nu. Ningea de prăpădea pământul. Și așa mergând, numai ce într-un loc se sfârșește calea verde, și se ridică un munte de omăt. He-hei! gândea copilul. Când colo tocmai aici îl și adusese. Căci unde nu începe a sufla moșneagul pe o parte și pe alta, și pe ce parte sufla, omătul se spulbera și se dezvălea, una câte una, fețele unui palat mândru, cu aurării la porți, cu grădini împrejur, cu ferești multe și cu scări de marmoră. Și deodată, așa din văzduh, sare un pitic de bătrân, poate să fi avut o sută de ani și nu era mai mare ca tine — cu o barbă lungă de mătura pe

jos, îmbrăcat într-o cațaveică verde cusută cu fir, iar în mână aducea cheia palatului. Știi tu cine era? Nu? Hm! cred și eu: era Statul-palmă-barbă-cot. Râzi, hai, de așa nume? Aista era un ghiuj glumeț și zurbagiu, cum e conul Năstase al nostru.

Coana Ruxanda îndată ce auzise de moșneag, se furișă pănă într-un colț, luă un moșneag ce semăna aidoma cu Statu-palmă și puse jucăria pe scaun. Când copilașul îl văzu, sări de bucurie, apucâ pe conul Grigori de gât și-l sărută.

— Dar pe mine? întrebă coana Ruxanda. Și după ce o sărută și pe dânsa. conul Grigori urmă:

... Anul cel bătrân și gârbov, luă cheia din mâna piticului, deschise porțile aurite și intrară în palat. Ce n-a văzut copilul? Toate bogățiile pământului, acolo erau. Moșul, îi spuse: „Iată palatul acesta cu tot ce ai văzut în el, — e al tău". Dar copilul se mâhni și spuse bătrânului că n-avea ce face el cu așa palat mare, cu atâtea bogății nenumărate, și că mai bine i-ar fi părut, dacă palatul ar fi fost atât de mic, să-l poată așeza în căsuța lui, să î-l poată vedea și mama. Moșneagului i-au plăcut mult vorbele acestea, au eșit dinnăuntru, a făcut un semn și palatul s-a strâns mititel ca o cutie strălucitoare. Apoi i l-a dat copilului: „Uite ia-l, să-l duci acasă, și să știi, puiule, îi zise sărutându-l pe frunte, să nu dorești bogății mari și strălucitoare, ci atâtea cât poți tu stăpâni". Apoi se făcu nevăzut. Copilul se trezi obosit în pătișorul lui; căci deși i se păruse lui că dormise, el făcuse într-adevăr drumul ce ți-am spus, și mare i-a fost mirarea când pe măsuța de lângă pat, găsi palatul cel mic, luminat, cu porțile aurite, cu scările de marmoră, și cu ferestre multe. Uite ca cel de dincolo.

Conul Grigori se întoarse spre cealaltă odaie, în care coana Ruxanda se strecurase mai dinainte, și unde, în mijlocul mesei, strălucea, ca o bucată de argint, un palat cu ferestrele luminate, cu grădini încărcate cu flori, în mijlocul cărora, apa unui avuz, juca strălucind ca un colb de pietre scumpe.

Nepoțelul se repezi într-acolo și se opri, cu ochii strălucitori, în fața minunatei jucării.

— Vezi, îi zise conul Grigori, uite, dacă ai fost cuminte, și ție ți-a trimes anul cel bătrân un palat frumos ca și acela.

Nepoțelul stătu puțin pe gânduri, se întoarse, se uită drept în ochii bătrânului și răspunse:

— Nu, mie nu mi l-a trimes anul cel bătrân.

— Ba el, puiul mamei, adăogă zâmbind coana Ruxanda.

— Nu, mie mi l-a trimes mămița, eu pe dânsa am visat-o, răspunse din nou copilul.

Conul Grigori rămase mut, în ochi îi răsări deodată două lacrămi mari, și-și lăsă capul în mâini. Coana Ruxanda izbucni în plâns, și se aruncâ de luă copilașul în brațe:

— Da puiule dragă, mămița ta ți l-a trimes, mămițica ta!

Întâmplarea

Cum se întorsese de la târg, porunci să i se facă un ceai, îl înjumătăți cu rom, îl dădu de dușcă și se culcă. A doua zi îl găsiră mort, în pat, culcat pe o parte, cu mâna sub cap. Nici o urmă de zbuciumare, de suferință, nimic.

Slugile curții și oamenii de pe moșie se perindară, unul câte unul, pe lângă patul stăpânului, duceau mâna la gură, rămâneau câteva clipe cu ochii mari deschiși, privind mortul, apoi, făcându-și cruce, se depărtau, fără să scoată o șoaptă.

După părerea tuturor, întâmplarea aceasta nu putea veni așa, din senin. Să-l fi lovit cineva nu, nici nu era atins... Să-l fi otrăvit? Hm! cine? Om bun, prea bun încă, darnic, omenos în toate întreprinderile, cine ar fi putut avea un gând pizmaș asupra lui? Totuși, ziceau oamenii, ceva-ceva trebuie să fi fost. Sandu al Radului adusese vestea într-un pâlc de oameni, dimineața:

— A murit boierul. Iaca, l-a găsit întins în pat, fără suflare. Și doar aseară, când s-a coborât din trăsurică, a vorbit cu mine: om în toată puterea, în toată sănătatea. Că doar și tu erai acolo, măi ista.

— Păi.

— Și tu, măi Simioane.

— Și.

— Ei, îți place!

— Lucru curat nu-i la mijloc, adăugă un altul, iar ceilalți deschiseră ochii mari, speriați, și rămaseră pe gânduri.

Toate vorbele erau însă de prisos; moartea venise pe nechemate și atâta tot. Îl îngropară, îl plânse tot satul, și în urmă zilele își luară fața lor obișnuită. Venise conul Nicu, băiatul boierului, și trebile moșiei se urmară lanț, firește, care cum

trebuia la locul și vremea ei.

Conul Nicu era om harnic, priceput și omenos ca și tată-său. Oamenii începură a-l iubi cu tot dinadinsul și ar fi fost în stare să se deie în foc la un cuvânt al lui.

Altminteri, și la trup, la față, conul Nicu era leit tatăl. Scurt, lat în spate, sângeros peste măsură, obrazul plin și înflăcărat ca para focului, ochii mici, rotunzi și galbeni, ca doi bănuți noi. Când îl zăreau, țăranii socoteau că au pe bătrân dinaintea lor: Conul Iordache în picioare, să nu fie de-o măsură, își spuneau.

Dar soarta care potrivește toate, așa cum vrea și crede dânsa, potrivi ca și conul Nicu să aibă aceeași măsură, și la trup, și la patimi, cu sărmanul conul Iordache. Și ce se întâmplă? Într-o seară, după ce mâncase mult și băuse tot așa, la târg, unde se dusese să petreacă și el ca orișicare muncitor cum petrecuse și conul Iordache în decuvremea nopții în care se stinsese, se întoarse la moșie și se culcă. A doua zi, vechilul, venit să-l scoale, îl găsi mort în același pat. Singura deosebire era că bietul conul Nicu părea că se luptase până să-și deie sufletul: fața îi rămăsese încruntată, buzele strânse. Vechilul încremeni de groază.

Nici nu se-mplinise anul de la moartea celuilalt. Când auziră oamenii de întâmplarea aceasta, își făcură cu tot dinadinsul cruce și nu îndrăzniră să se apropie de odaia în care dânsul se sfârșise.

Seara, la rateș, oamenii nu mai conteniră să se întrebe unii pe alții. Fiecare iscodea câte ceva.

— Că vezi dumneata, șoptea un moșneag rezemat de tejgheaua crâșmarului, lucrul nu-i curat. Nu mor doi oameni, așa, unul după altul, în același loc. Or fi avut și ei păcate de ispășit. Cu noi, dă, se purtau bine, dar cu alții, mai știi! Cine poate ști! Ai Vădanei n-au murit tot așa, tatăl și băiatul, unul după altul, în Leordeni? Vezi că-i blestemase biata Anița, și blestemul se prinde, că-i

al necuratului. Cruce de aur în casă!

Moșneagul se închină și, trăgându-și cojocul pe umăr, vroi să iasă, dar un altul, care prinsese cu urechea, îl mai opri și-i spuse tare:

— Nu, moș Dumitre, locul îi blestemat, locul pe care e casa.

— Mai știi, răspunse bătrânul, și ieși pe ușă, îngânând cuvinte fără înțeles.

Pe conul Nicu îl duseră la groapă, ținându-se cu toții mai în urmă, închinându-se mereu.

La îngropare nu venise nici o rudă. Adică ce rudă era: un moș, frate mai mic al conului Iordache. Toată averea i se cuvenea lui acuma, dar, fie din nepăsare, căci era el bogat și fără moștenirea asta, ori de frică să nu-i fie și lui scris s-o părăsească prea de curând, nici nu abătuse pe la moșie. Trimisese numai un om să ferece hambarele, șurile, odăile cu tot ce aveau în ele, iar moșia o arendă. Din ograda caselor se împrăștiară toți, într-o clipire de ochi, îndată după scoaterea mortului. Arendașul se mută într-altă pereche de case, mai mici, de cealaltă parte a târgului.

Curtea rămăsese pustie. În ograda nepietruită, brusturii crescuseră în voie, întinzându-și frunzele lor, cele late și verzi, ca un acoperământ deasupra pământului umed; iar lângă cerdac, loboda se înălțase ca o pădurice din care mai nu s-ar fi zărit omul. Veni și toamna cu ploile ei reci și repezi, care băteau, prin geamurile sparte, în odăile întunecoase; pe pereți șurluiau vinele gălbui de apă, scurse din ulucele sparte; iar ușile de pe la poduri, uitate deschise, se repezeau, uneori, bătute de vânt și pocneau înăbușit, ca niște lovituri de maiuri, scuturând acoperișurile șubrede de draniță. La spate, livada ridicată în dâmb, îngălbenită, părea că păzește, jelind, singurătatea aceasta.

Nimeni n-ar fi trecut pe acolo noaptea. Un pândar trecuse într-o seară gândind într-aiurea se vede, căci altminteri nu s-ar fi avântat pe locuri de aceste și când a întors capul și a văzut curtea

veche, a rupt-o de goană ca un apucat, și nu s-a oprit decât acasă, căzând leșinat lângă prispă. A doua zi, când și-a revenit în simțiri, tot satul știa că Gavrilă, pândarul, trecând pe la curtea cea veche, a văzut două umbre care se strecurau, una după alta, pe streașina casei. Și de atunci încolo, nici ziua nu se prea bizuiau oamenii să-și îndrepte pașii într-acolo.

Omătul iernii îmbrăcă ograda, curtea și livada. Și atâția nămeți năpusti viscolul în pereți, că mai nu se mai cunoștea casa. Odăile, lucrurile care ajutaseră traiul celor doi stăpâni, cine știe, poate și parale nici pe acestea nu le căutaseră stăteau acolo, îngropate sub acoperământul rece al vremii grele de iarnă.

Când a început să se împrimăvăreze, au pornit șuvoaiele; casa se dezgoli, răsări mai neagră și mai posomorâtă, cu ferestrele întunecate ca niște hrube; pereții se muceziră de umezeală.

Și-n scurt, loboda se înălță iarăși, sălbatică, înădușind celelate buruieni, în tot cuprinsul pustiu al ogrăzii cu gardurile putrezite.

Mult s-au mai mirat oamenii când, într-o bună zi, un călăreț cu o căciulă țuguiată, spătos, că te mirai cum de nu deșăla căluțul mic ce-l aducea în buiestru, se sui dintr-o întinsoare în deal, la curtea părăsită. El a tras, de-a călăre, poarta, s-a strecurat înăuntru, apoi a luat-o prin lobodă până lângă cerdac. Nu i se vedea dintre buruieni decât vârful căciulii. A stat puțin, pe urmă a înconjurat casa, apoi a ieșit din ogradă, a lăsat dârlogii pe gâtul calului și s-a coborât spre rateș. Aici opri căluțul și întrebă pe cei câțiva oameni ce stăteau pe prispă:

— Da ce, conul Iordache nu mai ține moșia?

Oamenii îl priviră mirați; unul îi răspunse:

— Conul Iordache a murit. Și-a murit și conul Nicu. Da dumneata cine ești?

Omul deschise ochii mari, rămase o clipă încremenit, apoi lovi cu mâna în vânt, a deznădejde, dete călcâie calului și porni fără să

răspundă.

— Cine-o fi? întrebă unul.

— Ia, vreunul care n-a auzit de moartea boierilor. La conul Iordache veneau mulți să ceară ajutor.

— Cine știe cine-o fi fost! Ia, vreun om necăjit, săracul, adăugă cel mai tânăr.

Și țăranii se uitară în zare după un norișor de colb care înfășura poate o durere.

Într-o noapte, prin august, o noapte frumoasă, caldă și presărată cu stele, o scânteie îndrăzni să facă ceea ce înfricoșase pe atâția oameni: aprigă ca un fluturaș, scânteia a avut milă de căsuța conului Iordache și-a conului Nicu; s-a ridicat ușoară, din focul de găteje făcut de doi copilași, a zburat peste livadă și s-a coborât pe dranița putrezită de plopi.

Și o flacără vie se ridică deodată, pălind strălucirea stelelor și rumenind tot satul. Oamenii ieșiră speriați pe prispă și, când văzură că se topește curtea, se minunară, se îmbărbătară unii pe alții și veniră cu toții până în poartă, de unde priveau cum se ridicau vâlvătaiele spre cer. Și răsuflau parcă mai ușurați, că scăpau de sălașul duhurilor rele. Unul n-a îndrăznit să pășească în ogradă! Dar când, dimprejurul ferestrelor aprinse, căzură perdelele în scrum, pe peretele luminat al odăii în care se sfârșiseră de zile cei doi stăpâni, apăru, o clipă, portretul conului Iordache. Apoi flăcările îl încinseră în vălul lor, ca pentru a-l ocroti.

Cei ce-l văzuseră jurau că-n strecurarea repede, cât un răsuflet, chipul conului Iordache îi privise încruntat, cum îi privea altădată, în rarele lui clipe de mâhnire.

Înecatul

Gheorghe Nicoară, călăraș cu schimbul, și frate-său, un băiețandru căruia nu-i mijise mustața, veniseră să adape caii în Siret. Cum coborau spre vad, băiatul spuse:

— Ia te uită, bădiță, colo, sub mal, ce buștean a adus apa!

Călărașul privi într-acolo, apoi strânse calul în călcâie și intră până la mijlocul râului. După ce se uită, țipă deodată:

— Ira, măi, un om înecat!

Băiețandrul încremeni locului. Călărașul îi strigă:

— Fugi până ici la moară și cheamă pe moș Vasile.

Băiatul lovi cu funia căpăstrului în cal și o luă spre moară. Se întoarse repede înapoi. Morarul nu era acolo.

— Atunci repede-te și adu pe tătuca. Luați și o frânghie.

Rămas singur, călărașul se apropie să se uite. Privi îndelung. Înecatul fusese izbit de apă în mâncătura malului și se prinsese între niște rădăcini. Șuvoiul îl bătea, mai să-l smulgă, să-l ducă la vale.

Călărașul auzi niște glasuri, se întoarse și el și, cunoscând pe cei de pe mal, le răcni:

— Măi Toadere... Năstase... Veniți, că-i un om înecat! Hai de l-om scoate!

Flăcăii rămaseră puțin pe gânduri, apoi coborâră povârnișul. După ce se uitară într-acolo, unul se scărpină în cap și spuse:

— Păi... Cum să-l scoatem, măi Gheorghieș?

— Iaca bine. O să vie tata, o s-aducă o frânghie, l-om lega și l-om trage pe mal. Călărașul se uită înspre sat: Uite-l, vine.

Peste puțin, sărea de pe cal un țăran cărunt, dar voinic.

— Uite-l colea, tată, între rădăcini.

Țăranul își scoase opincile și intră în apă până la brău, de veni lângă feciorul său. După ce privi, se scuturã și zise: Haidem! Călărașul descălecă, cei doi flăcăi nu se mai codiră, veniră și dânșii. Băiețandrul se întorsese; privea de pe mal.

Țăranul desfăcu funia ce o avea încolăcită pe după umăr:

— Așa! Să-l legăm.

Își suflecă mânecile, înnodă capul frânghiei de un braț al înecatului, subțioară, apoi luă capătul celalt, îl trecu de două ori împrejurul pieptului calului și-l aduse să-l lege de celalt braț, ca un ham.

— Bine! Acum desfaceți rădăcinile.

Flăcăii dădură la o parte rădăcinile, călărașul apucă de căpăstru calul și, încet-încet, îl scoaseră în susul apei, pe mal.

Tocmai atunci venea și morarul, moș Vasile. Flăcăii îl chiuiră și dânsul coborî către ei. Era un bătrân scurt, cu mustățile roase, cu ochii mici, lucitori sub căciula albă, țuguiată.

— Da ce-i, feților? Ce-ați pescuit?

Când văzu pe cel înecat, își dădu căciula pe ceafă și se apucă de păr:

— Păi bine, mă, ce n-ați lăsat rumânul să se ducă la vale? Boclucuri de iste îmi trebuiesc mie? Și dumneata, bade Dumitre, doar ești om bătrân, și te potrivești copchiilor!

Tatăl călărașului se apropie de moșneag și-i răspunse:

— Nu ți-e rușine la obraz să grăiești așa? Da ista n-o fost și el om, ca mine și ca dumneata? Ce-i câine, să-i dau drumul pe apă?

Moșneagului îi sticleau ochii și prinse să fluiere a pagubă, apoi zise:

— Păi dacă aș fi prins pe toți umflații care au trecut pe ici, vă mai măcinam eu făină? Mai stătu

puțin pe gânduri și adăugă: Pai asta-i treaba premarului.

— A lui, răspunse călărașul, mă duc să-l chem. Da până atunci dă un țol, o rogojină, să-l învălim.

— Da lasă-l, că deghe s-o-mprimăvărat, nu arde așa soarele, bodogăni bătrânul și rămase uitându-se la mort.

Ceilalți se traseră de o parte, vorbind încet.

Călărașul, văzând că n-o poate scoate la capăt cu moșneagul tehui, rupse o creangă de mesteacăn, acoperi cu dânsul mortul, apoi plecă după primar...

Vestea se răspândise repede. Oamenii din sat începuseră să se adune. Veniseră bărbați, flăcăi; câteva femei stăteau departe, cu mâna la gură, galbene de frică.

Într-un târziu, după ce le trecu mirarea, bărbații prinseră să vorbească tare. Unul întrebă:

— Măi, cine să fie?

Altul răspunse :

— O fi de prin târgul Romanului, că-i îmbrăcat în straie nemțești.

Și altul încheie:

— Dumnezeu îl știe!

Dar cum venise primarul, se desfăcu din mulțime un băietan, dădu la o parte frunzele ce acopereau fața mortului, se uită de aproape, apoi zise:

— Ista-i din Săbăoani. Îi Pintilie Iepure din Săbăoani. L-am văzut și zilele trecute în târg, își cumpăra un surduc. Îi Pintilie Iepure din Săbăoani, că doar îl cunosc.

Primarul se întoarse către notar și-i porunci:

— Atunci tilifonează mneata la Săbăoani. O fi așa cum zice băiatul.

Notarul porni, mergând încet, plecându-se când într-o parte, când întralta, ca și cum scotea un picior dintr-o groapă, ca să deie cu celalt în alta.

Deodată, ca ieșită din pământ, se repezi o babă țipând:

— Valeu, valeu, mămucuță!

Babei i se înecase și ei, mai acum câțiva ani, feciorul de-abia întors din oaste. De atunci își ieșise din minți și bătea drumurile jeluindu-se tuturor.

Se trânti la capul mortului și începu să bocească în gura mare:

— Valeu, băiatul mamei, valeu! Cum te-ai prăpădit; cum ți-ai pus capăt zilelor! Cine te-o-ndemnat la pierzanie, puiul mamei! cum nu te-o iubit nimeni pe lumea asta, de te-o lăsat să-ți răpui zilele!

Un fior trecu prin sufletele oamenilor. O femeie se bătu cu mâna peste gură.

— Păzește-mă, Doamne, că alta n-am ce zice!

. . . . . .

Au stat cu toții până târziu povestind despre toți înecații de pe locurile acelea.

Se înserase. Notarul se găsea în treburi, trecea de la unul la altul, spunând cum ajunsese la primărie, cum telefonase la Săbăoani, la Roman, parchetului. Dar răspunsul nu venise încă.

Deodată se auzi vuietul unei căruțe purtate în goana mare. După câtăva vreme, căruța se opri, și dinăuntru sări, speriat, galben la față, un țăran. De-abia putu întreba:

— Unde-i frate-meu?

Primarul îi ieși înainte:

— Înecatul ți-e frate? Ești din Săbăoani?

— Mi-i frate, îngână venitul, căutând cu ochii spre mal.

— Apoi să-i facem hârtiile în regulă, o să vie și domnul procuror, adăugă primarul.

Țăranul vorbi ca într-aiurea:

— Păi, o să vie nevastă-sa, că i-am spus. Eu am luat căruța asta de la un vecin și m-am repezit când am auzit că l-o adus apele aici. Că îmi moare un copchil acasă... și mi-i nevasta bolnavă și n-am para frântă-n pungă. Am avut numai leul ista de parale, că vândusem un lăvicer.

Oamenii se uitară nedumeriți unii la alții, iar

țăranul se îndreptă spre mal.

Când ajunse lângă înecat, dădu creanga de mesteacan la o parte, se uită la dânsul, apoi se puse într-un genunchi și-i căută buzunarul pantalonilor. Vârî încet mâna, scoase o pungă, o deschise și găsi un franc. Pe urmă se întoarse către oamenii care-l urmăriseră și zise:

— L-am găsit. Că eu i-l dădusem să-mi ieie niște făină de la moară, și el, Dumnezeu să-l ierte, s-o hârjonit cu un flăcău și o căzut, de l-o luat apa, că nu știa să-noate. Și am rămas fără de un gologan... Și mi-i nevasta bolnavă, și-mi moare copchilul...

După ce spuse acestea, se duse la căruță, se sui, întoarse calul și dădu bici.

Oamenii rămaseră în urmă, încremeniți, fără să poată scoate vreunul o vorbă.

Boierul Toma privea de la fereastră cum creșteau, văzând cu ochii, troienele în ogradă. Niciodată nu i se păruse iarna mai plină de întristarea aceea care o răspândește căderea molcomă a fulgilor înfoiați de zăpadă. Cădea întruna ninsoarea, cădea fără să contenească, legănându-se ca penele, înceată, gânditoare parcă unde să se așeze. Îngropase ograda, legând-o de-a dreptul cu șleahul dinspre sat, prefăcuse șurile, șoproanele într-un singur morman, aruncase peste toate aceeași învelitoare albă, de sub care se părea că niciodată nu vor mai răsări lucrurile cunoscute. Boierul căuta să pătrundă cu vederea prin perdeaua deasă a ninsorii, dar nu putea; zarea se închidea sură. Căută să prindă cu auzul un vuiet, un strigăt, strigătul unui om din sat, lătratul unui câine, țipătul unei păsări înfrigurate. Nimic.

Toată firea părea înecată în acea tăcere adâncă ce-ți poate da închipuirea morții. Nici măcar scânteierile focului din sobă nu mai răsunau, focul se stinsese. Numai ceasornicul cel mare și rotund din perete bătea rar, înăbușit, ca de aiurea; și scuturând clipele din zimții roților lui, regula parcă

mersul ninsorii.

Un urât de moarte, un urât dintr-acele care se strecoară în suflet ca otrava, care se schimbă în spaimă cuprinse pe singuraticul boier. Ar fi vrut să vadă pe cineva, pe-un dușman chiar, numai să-l vadă. Și spaima veni repede. Boierul se repezi la clopot, trase găitanul cu putere și-l rupse, iar de sus, din colțul casei, nici un clinchet nu veni. Ce făceau oare argații? Să-i strige, dar cum? Cuhnea era departe. El singur își deprinsese slugile să nu vie decât chemate, ca să nu-l stânjenească în socotelile lui; ca nu cumva să găsească deschise lăzile de fier ce gemeau sub greutatea bănăritului.

La vorbă, într-o seară de iarnă

Ioana Catinca tocmai se pregătea să verse ceaiul în pahare, când geamul înghețat sbârnâi, ca o darabană, supt loviturile cuiva dinafară. În aceeași vreme glasul unui bărbat străbătu în odaie:

— V-ați fi culcat odată cu găinile! Deschideți ușa mai de grabă că ne prefacem în sloiuri.

Cei din casă întoarseră capul spre fereastră; coana Catinca rămase cu samovarul în mână; numai conul Dumitrache striga vesel:

— Ce-ați încremenit așa? E glasul lui Costache, oamenilor!

Coana Catinca puse samovarul jos, și cu toții alergară în sala. Dădură la o parte, de lângă pragul ușei, sulurile îmbucate cu lână, și întoarseră cheia.

— Da pe semne a-ți vroit să tăieți gheața cu topoarele de pe noi, se auzi glasul conului Costache. Venim noi pe gerul ista, și voi habar de grijă n-aveți.

Coana Măndița, soția conului Costache, intră bătând din picioare, de frig.

— La o parte calicime, strigă conul Costache și, repezindu-se în mijlocul sălii, deschise brațele, apoi le făcu vânt, încrucișându-le pe piept, ca să se încălzească.

— Da glagorie aveți voi să veniți pe jos, pe frigul ista? se miră conul Dumitrache, în vreme ce toți ajutau coanei Măndiței să se descotoșmănească de șal și de cațaveică.

Conul Costache își asvârlea într-una brațele, pocnindu-și palmele de spate, în tact, ca un ceasornic.

— Crapă ouăle corbului bre, mă-nțelegi? crapă ouăle corbului de ger, și Măndița mea: „nu, că să se plimbe”. Să se plimbe pe jos! Eu mi-am pus blana, după cum vedeți, am și un cojocel pe de

desupt, din căciulă nu-mi iese decât nasul, și mor de frig. Și pe dânsa dă, a-ți văzut doar, o leancă, la gât cu o blană cât o coadă de șoarec, și-mi spunea că a asudat!

Apoi se întoarse către coana Catinca:

— Să mă ierți, coană Catincă, de-un cuvânt: zău așa că femeile au piele de drac. Zău, să mă ierți.

Toți începură să râdă. Dar coana Mândița, dolofană, și roșă la obraz ca o căpșună, se repezi la bărbatul dumisale, îi opri brațele din vântul ce-l luase, îi smulse căciula din cap, și începu să-i descheie paltonul.

— Ia desbracă-te frigurosule! Iacă! stai în casă cu căciula!

Într-o clipeală de ochi, conul Costache rămase cum spusese dumnealui, într-un cojocel fără mâneci, îmbrăcat pe deasupra redingotei. Un râs puternic sgudui sala.

Intrară cu toții în odaia unde rămăsese samovarul fierbând. Conul Costache nu putea tăcea nici cum.

— Îți spun eu dumitale, și să mă crezi, că, dă, îs cu șase luni mai mare decât tine, femeile au piele de drac. Ce-i vorbă Crapă ouăle corbului și...

Coana Catinca îi tăie vorba;

— Ia stai ici omule, și lasă ouăle corbului. Bea mai bine un ceai. Ia ajută-mi Gheorghiță, se întoarse dumneaei către băetul dumisale.

Gheorghița luă samovarul de jos, și turnă apa fierbinte în pahar. Apa se făcu arămie.

– Cam tare, coană Catincuță, și nu mai dorm o mie de ani pe urmă.

— Pune lămâie, că-l taie.

— Bine zici, dar mai întăi, stai puțin.

Și conul Costache puse manele deasupra paharului din care se ridicau aburii mirositori.

— Așa! acu mi-am încălzit mânele, să-mi încălzesc și gâtul.

Conul Dumitrache se întoarse către coana Mândița:

— Mă rog, totdeauna a fost așa friguros, coană Mândiță?

— E he! răspunse dumneaei, ia spune-i că vrei să mergi la vânat, acuma pleacă, îl vezi? uite-așa în cojocel și-n surtuc. Mi-l cunosc eu, coane Dumitrache! Uite ici.

Și uitându-se, zâmbind, pe furiș la soțul dumisale, își arătă părul alb ca omătul.

— La dânsa să te uiți, strigâ după ce înghiți odată și bine din pahar, uitați-vă la mine, cum m-a 'nălbit!

Toți începură să râdă. Conul Costache n-avea un fir de păr alb.

Apoi, după ce spuse aceste, veselul boier se întoarse către Gheorghiță care se așezase pe divan lângă nevasta lui, Profirița, ținându-i dinainte, pe-o farfurioară, paharul cu ceai.

— Tu bagă bine de samă, că eu o știu pe Prohirița ta; dacă nici dânsa nu te-a înălbi, apoi să știi că te-a lăsat Dumnezeu să rămâi negru pe cap.

Fata se-nroși.

– Vai! ce spui coane Costache! Se poate să crezi mata...

Boierul se prefăcu a n-o fi auzit și urmă:

— Tu n-ai nevoie să mă spui ei, dar dă, eu care-s mai mare decât tat'tău cu nouă luni.

— Cu șase, Costache.

— Cu șase luni, am drept să deschid ochii băietului.

Mai sorbi odată din pahar și se întoarse către Profirița:

— Îmi pare bine că te găsesc singură fetiță, să-ți spun verde, că mie nu mi-i frică de tat'său: Gheorghiță a dumitale, dă, e cam așa-ș'așa; știi, eu îți vorbesc pe șleau...

Fata râse și întoarse ochii către bărbatul ei:

— A! de ișstia îmi ești?

— Iacă! nu-i jumătate de ceas de când a venit și v-a amețit de cap.

În toată vremea asta, coana Catinca, nu mai

putuse de râs.

— Lasă-l Mândițo, când intră conul Costache în casă parcă răsare soarele.

— Măi Costache, de asta nu 'nbătrânești tu, adăogă boierul Dumitrache...

Conul Costache mai ceru un pahar cu ceai, puse într-însul două linguriți de rom, o felie de lămâie, și întrebă:

— V-a adus la vreme vânatul?

— Eram tocmai la masă, îți mulțumesc. Când l-ai împușcat?

– Apoi dacă n-a fost alaltăeri, apoi să știi Dumitrache-trache, c'a fost eri. Să știi că ieri a fost. O dandana întreagă! Pană l-am împușcat m-au trecut, vorba Mândiței, toate sudorile.

Cei bătrâni zâmbiră pe ascuns; știau patima conului Costache să spuie câte-n lună și-n soare despre vânătorile dumisale, mai ales când îl ascultau ageamiii.

Pe Profirița, nu o răbda inima să tacă:

— Da cum l-ai împușcat coane Costache?

— Greu, duduie Prohiriță, tare greu. Vezi mata, la iepuri nu te duci ca la urși sau lupi; ci-ți iei colea un haliciu, două, cât îți trebue să-l nimerești drept între urechi, căci altmintreli nu e bun la gust. Aista era bun?

— Tare bun, răspunse serioasă de tot, duduia Profirița.

— Apoi să știi că-l nimerisem drept între urechi. Cum îți spun îmi iau eu două halice, — eu pun in pușcă numai câte unul; vânătorii proști, cum ar fi Dumitrache, pun câte două. Ei, dar în sfârșit, eu n-am cu ei nici în clin nici în mânecă. Merg eu, merg, prin pădure, și deodată îmi iese în față, de după un hățiș, — știi ce-i hățiș?

— Știu, cum nu.

— Apoi după cum îți spuneam, îmi ese de după un hățiș, o haită de lupi! Eu singur și cu două, halice, ș-acele pentru iepuri! Ce te faci Costache-puiule? Mă dosesc după un copac. Ce să fac? Să

dau în lupi? Bine, omoram eu poate doi, dar mă gândeam că mă dusesem după iepuri; ș-apoi doi lupi nu-s doi iepuri. Acolo-i carne nu glumă; mă gândeam la biata Mândiță cât avea de tăbârcit cu dânșii.

Duduia Profirița făcuse niște ochi mari, mari.

Inima însă, urmă conul Costache, îmi da ghes. Cum ciracul să las eu lupii să treacă pe lângă mine, așa ca un prost? Pun un haliciu și trag: lupul pe care-l țintisem se ridică în două labe, se învârtește și grămadă jos. Avusesem noroc. Ceilalți o rup de fugă ca niște ogari. Ș-atâta răscoală făcea, prin pădure, goana lor, că se speriase lighioanele și mișunau iepurii încolo, și-ncoace, ca vrăbiele. Pun al doilea haliciu, buf, și dau peste cap și-un epure. Iau lupul în spate, iepurile suptsuoară și acasă.

Conul Costache bău din pahar, tuși, privi pe supt gene, către coana Catinca și conul Dumitrache, care de abia se stăpâneau, și urmă să povestească:

– Acasă altă pacoste! Mândița, nu, că de ce i-am adus lup? „Când să-l jupuiască ea, când să-l pregătească? Mâne-i Duminecă, doar nu-i păgână.” Bine soro, îi zic, fă și tu lupul întâi și scapă de dânsul. Și m-a ascultat, a pregătit lupul, de și-a luat grija.

— Dar cu iepurile ce-ați făcut, întrebă îngrijată, duduia Profirița?

— Iepurele îl fac mâine. Îți trimitem noi, nu-ți fie grijă, duduie Profiriță.

— Păi cel de azi n-a fost iepure, coane Costache? Doar n-am mâncat lup, spuse, cu lacrămile în ochi, duduia Profirița.

– Era negrie carnea?

— Ba era chiar neagră.

— Apoi lup ați mâncat. Bun lucru nu e așa?

Duduia Profirița, încrezătoare cum era, se făcu galbenă și mai să-i vie rău. Coana Mândița alergă lângă dânsa.

— „Caută-ți de treabă copilă. Costache glumește.” Apoi se întoarse către bărbatul

dumisale, care, foarte serios, răsucea între degete o țigară.

— Ei! d-apoi prea ești din cale afară. De știam c-o să ajungi aici, îți închideam eu gura.

— Da să vezi duduie cum am împușcat, mai dăunăzi, un porc sălbatic.

— Lasă coane Costache, nu mai povesti că-mi vine rău, se jălui fata. Eu credeam că le spui într-adins.

Cei doi boieri începură să râdă cu lacrămi. Gheorghiță se uita îngrijat la nevasta lui, căreia cucoanele îi dădeau să mănânce zahăr cu rom.

Conul Costache începu iar:

— Ageamiilor, ageamiilor! Dacă le crede el Dumitrache, apoi, voi, tinerețea, să nu le credeți!

Și-și aprinse țigara.

— Măi Costache zău că tu n-o să îmbătrânești niciodată, îi răspunse prietenul său.

— Și de ce aș îmbătrâni omule? Casă am, bani am, sănătos tun sunt, nevastă căzută din cer am, de ce aș îmbătrâni?

— Ia auzi-l Catincă, acuma caută să mă înbuneze dumnealui.

— Parcă nu-l văd eu ce hram poartă? Apoi coana Catinca se întoarse către conul Costache.

— Șireți îmi mai sunteți!

- „Ei da, ce e dreptul, mă uit eu la Dumitrache...” îi răspunse boerul.

— Ba uită-te la tine, lasă-mă pe mine, se grăbi să spue conul Dumitrache.

— Apoi să vă povestesc eu... mai adaogă conul Costache.

Dar nevasta dumisale îi luă înainte:

— Ba să nu mai povestești nimic. Am venit pentru o jumătate de ceas, și tu văd că vrei să nu ne mai culcăm în astă noapte, pesemne. Hai!

Conul Costache își mai răsuci o țigară, o aprinse, și ieșiră cu toții în sală. Coana Mândița se îmbrăcă într-o clipă, dar hazliul boier, după ce-și puse blana și-și înfundă capul în căciulă, de-i

cuprinse toată ceafa, și obrazul până la nas, mai ceru:

— Măi Dumitrache, n-ai tu o blană mai largă s-o îmbrac peste a mea?

— Caută-ți de treabă coane Dumitrache, căci glumește, spuse coana Mândița.

După ce-și spuseră bună seara, și își urară somn ușor, cei doi mosafiri plecară. Coana Catinca închisese ușa, și era gata să aștearnă la loc, lângă prag, sulul cu lână, ca să nu intre frigul, când glasul conului Costache se auzi afară. Conul Dumitrache deschise iarăși ușa și ieși sa vadă ce-i.

— Ce e Costache!?

— Păi tot carne de lup era, îmi spune și Mândița.

— „Bată-te norocul să te bată”, răspunse conul Dumitrache, și intră în casă.

Uitat

S-a sculat de dimineață, s-a îmbrăcat repede, adică ce îmbrăcăminte? și-a pus halatul și scufia pe cap, și s-a scoborât în grădină. Dar n-a stat mult supt umbra rece a copacilor; îl chinuia parcă un gând ascuns, un gând îmbucurător care avea să se împlinească. Și ca și când ar fi fost să găsească această bucurie undeva, pe-o masă, în colțul vreunui sertar, boierul se grăbi să se întoarcă în odăița lui. Bău, pe jumătate, cafeaua, deschise geamul, și, când mănunchiul de raze se împrăștie pe podelele curate, începu să îngâne un crâmpeiu dintr-un cântec. Simțea o voioșie rară. O voioșie rară, el, care nu râsese de ani de zile, care nu mai ținea minte de când nu avusese o clipă liniștită, — liniștită în toată puterea cuvântului; o voioșie rară, el, sufletul chinuit de singurătatea celor patru odăi goale de lucrurile pierdute, în mezaturi, pentru datorii, — fapt ce îndepărtase pe toți ai lui.

Și deodată ochii boierului întâlniră colțul alb al plicului vârât supt mușamaua mesei. Luă scrisoarea, o deschise, și urmări pentru a nu știu câtea oară rândurile ce i se păreau scrise mai citeț, deși nu se deosebiau întru nimic de celelalte:

...„Mai am să-ți aduc prin aceasta o mare veste: nepotul mieu și al tău se însoară. Joi la ceasurile opt de seară, o să-ți trimeată o trăsură să te ducă la biserică. Să fii gata, să te îmbraci ca pentru o asemenea slujbă”.

Azi era Joi; seara de astăzi avea să aducă ceasurile opt. Cum să nu se gătească? Dar numai decât! O să caute hainele lui cele bune. Se simția atât de ușor, de când știa că-i iertat de către aceia pe cari dânsul îi iubea în tăcere.

Puse plicul la loc, luă cheia, și alergă în camară. De mult nu umblase broasca ruginită a lăzii: — se

deschise cu un scrâșnet de ciudă parcă. Bătrânul luă pânza de borangic de deasupra, mai scoase o blană, câteva mărunțișuri, și surtucul negru-verziu, neîmbrăcat de atâta vreme, ieși la iveală. ÎI luă de cheotoare și-l duse în sală, la lumină. Doar căptușala era roasă supțioară, și la poale, din dos; —ei, asta nu se bagă de samă. În față însă îi lipsea un bumb; nici asta nu era mare lucru, — o să-l coase. Așeză surtucul pe un scaun și porni, din nou, în cămară. Jiletca era bună, chiar foarte bună, nouă-nouță. Când își făcuse hainele, jiletca îl strângea, și nu o purtase niciodată. Cei mai purtați erau pantalonii, — erau grozav de roși pe jos, la călcâie. Bătrânul își făcu planul: o să-i taie de un deget, și, cum era mult mai slab, poate nu i-or fi scurți.

Întinse toate hainele pe pat. Se vedea îmbrăcat cu ele; un zâmbet de nespusă mulțămire îi flutură pe buze. Deodată se opri: Dar pălăria? În fundul sălii, pe un dulap, îl aștepta în cutia ei. O scoase: o pălărie naltă, cenușie, cu marginile largi; căptușala, de mătasă albă, era curată, fața însă pierduse puțin din lustru. Veni d-innaintea ciobului de oglindă, și-o puse pe cap:—cam mare. Cum se poate! Altă dată parcă îi era crescută! Ce-i dreptul, tare de mult. Câți ani să fie? Păi o cumpărase... ...Dar, bine, de asta avea să se îngrijească el acuma; avea vreme să se gândească la ce făcuse odată! Se duse repede, să se vadă, în odaia de alături, în geamul ferestrei ce da în umbra deasă a grădinei și-i slujia, vara, drept oglindă. Aici, de și se zărea mai șters decât în ciobul de dincolo, în schimb se arăta întreg. — O să meargă și pălăria. În cutie găsise și mănușele, — galbene, de piele. S-ar fi cuvenit albe. Dar la un bătrân ca dânsul! Totul e că avea și mănuși: o să le ție numai în mână, fără să le puie.

Glasul mătușei Marghioala îi rupse firul trebilor.

— Poftim la masă.

– Nu mănânc, n-am vreme... o să gust deseară ceva după nuntă, la nepotu-mieu... mai bine adu-

mi ac și ață, și ajută-mi.

Ce-i mai lipsia? A! cravata. Ei, dar când rămâne vorba numai pentru cravată!

Cu acul în mână, se plimba de la o cutiuță la alta; îi lipsea bumbul ce trebuia să coase la surtuc. Greul era de găsit unul la fel. Se hotărî: scoase pe cei doi de la spate — aceia nici nu se băgau de seamă, seara, — și cusii pe unul în față. Cu pantalonii era mai mult de lucru; chemă și pe mătușa Marghioala, și unul de o parte, altul de alta, după multă trudă, îi scurtă, așa în cât să nu se vadă rosăturile. Haine, mănuși, pălărie..., iar se lovi de cravată. Avea una vișinie, — nici nu era de vorbit! Trebuia să-și facă alta. Pentru întăia dată îndrăzni să deschidă sănducul unde păstra rochiile și lucrușoarele rămase pe urma cucoanei Sultana, soția dumisale, trecută de mult în lăcașul de odihnă al celor drepți. Supt un macat ce învălia un malacof, găsi o rochie de faiu negru, și, tremurând, ca și când ar fi făcut o faptă pentru care cucoana Sultana l-ar fi ținut de rău, tăie dintr-un volan, de desupt, o fâșie întreagă!

Două ceasuri în cap tivi cravata. Mătușa Marghioala îi crohmoli o cămașă cu piepții tari, dați cu lumânare de spermanțetă, de luciau ca sticla.

Ceasornicul bătu șase ceasuri. Bătrânul tresări. Trebuia să se pregătească. Mătușa Marghioala se învârtia ca un titirez pe urma boierului, care nu-și mai găsia locul, când în fața sfărâmăturii de oglindă, când într-un colț, căutând o batistă, când într-alt colț, căutând un bold. Pe măsură ce se gătia, îi creștea și inima. Când se văzu îmbrăcat gata, și că-l prinde, că pare mai tânăr cu zece ani, cel puțin, credea că visează. Își desfăcu fiongul cravatei și-l făcu din nou mai înfoiat, și își potrivi încă o dată părul, — dat în sus, deasupra frunții.

Ceasul bătu șapte ore. Bătrânul își puse mănușile și pălăria,—puțin pe frunte, și-n spre dreapta. Ochii îi săgetau. Ce tânăr e boierul Alecu

Condre! La ușă, cu mâna pe obraz, uimită, mătușa Marghioala nu-l mai cunoaște.

— Hai, Marghioale, deschide poarta: birjarul poate o vrea să tragă în ogradă.

Când auzi scârțâitul porții, îi trecu prin inimă un fior. Huruitul unei trăsuri se deslușia în depărtare.

— Marghioale, ai deschis poarta? Știi ce-a pățit bietul Vasile când și-a zdrobit drosca de un stâlp?

Boierului Vasile i se întâmplase lucrul acesta acum vr'o doisprezece ani!

Uruitul trăsurii se pierdu în cellalt capăt al uliței; geamurile odăii zăngăniră.

Bătrânul se plimba în lung și-n lat.

Cam întârziase trăsura. Bătuse opt ceasuri; opt jumătate. Aproape de nouă, se auziră roțile unei alte trăsuri, venind în fuga mare. „Se grăbește”, gândi boierul, și ieși până lângă scară. Trăsura trecu înainte ca fulgerul.

— Marghioalo, stai la poartă: poate că nu nemerește casa.

Tremurând de nerăbdare, se întoarse înăuntru. Ar fi vrut să stea lângă fereastră, să zărească cele două fanare ale trăsurii, apropiindu-se, dar nu putea; ocolia masa, se ducea până la sobă, se întorcea iar. La zece ceasuri încă nu venise nimeni. Fiecare clipă ce trecea, era o împunsătură de cuțit în inima lui; fiecare vuet, o nouă nădejde.

Dar nu putea să nu trimeată după dânsul, îi scrisese doar lămurit sora dumisale. Luă scrisoarea de supt mușama și ceti iarăși cele câteva rânduri: „Joi seara, la ceasurile opt”... și sfârșitul: „să fii gata..., să te îmbraci frumos..., o asemenea zi”. Sări unele cuvinte pe care le avea la locul lor în minte. Făcuse întocmai așa. Nu, nu se poate să nu-i trimeată trăsura...

Era târziu de tot, după miezul nopții, și nimeni nu venise.

Mătușa Marghioala dormita lângă ușă. Boierul o văzu și o trimese la culcare. Apoi mai stete o clipă lângă fereastră. Simți că ceva îi umple pieptul, un

vălmășag cald ce i se ridicase până la ochi și-i înăbușia răsuflarea. Veni în mijlocul odăii, își luă pălăria din cap, vroi să-și scoată mănușile, dar nu putu. Durerea îl învinse. Căzu pe scaun, își lăsă fruntea pe masă, și izbucni în plâns. ÎI uitase.

Cine a iubit-o!

Boierul Toma privea de la fereastră cum creștea, văzând cu ochii, troienele în ogradă. Niciodată nu i se păruse iarna mai plină de întristarea aceea care o răspândește căderea molcomă a fulgilor înfoiați de zăpadă. Cădea întruna ninsoarea, cădea fără să contenească, legănându-se ca penele, înceată, gânditoare parcă unde să se așeze. Îngropase ograda, legând-o de-a dreptul cu șleahul dinspre sat, prefăcuse șurile, șoproanele într-un singur morman, aruncase peste toate aceeași învelitoare albă, de sub care se părea că niciodată nu vor mai răsări lucrurile cunoscute. Boierul căuta să pătrundă cu vederea prin perdeaua deasă a ninsorii, dar nu putea; zarea se închidea sură. Căută să prindă cu auzul un vuiet, un strigăt, strigătul unui om din sat, lătratul unui câine, țipătul unei păsări înfrigurate. Nimic.

Gândurile-l năpădeau. Era întâia iarnă pe care o petrecea singur. De la moartea nevestei lui se împlinise jumătate de an și singurătatea îl silea să simtă că-i lipsește cineva, că suferă o pierdere, ca aceea ce ar îndura când n-ar mai avea haina groasă, pe care nu o iubea, dar care totuși îi ținea cald și o avea aproape de trupul lui. Trecând din pustiul unui colț într-altul, se miră cât loc prinse în casă ființa ceea căreia, fiindcă nu era de aur, ca galbenii lui, nu-i zâmbise o dată mai binevoitor, căreia nu-i purtase ură, pentru că atunci când urăști simți că-ți răscolești sufletul împotriva cuiva care este, și ea nu era. Un abur care se mută dintr-un loc într-altul, asta fusese dânsa.

Dar deodată boierul se opri locului încremenit. I se păruse că auzise foșnetul unei rochii, dincolo, și întoarse încet capul. Nu era nimeni; se desprinsese o perdea și lunecase într-o parte, strângându-se

întrun singur fald. O lumină cenușie intră în odaie, și în dosul geamului, acoperit pe jumătate cu zăpadă, se vedeau ramurile negre ale copacilor, înfigându-se, ca niște suliți, în pieptul alb al grădinii. O pasăre trecu printre ele, tăind ca o foarfecă pânza de ninsoare. Liniștea se întinse din nou. Boierul se lăsă într-un colț pe scaun. Ziua aceasta de Crăciun îi amintea pe cea din anul trecut, îi aduse aminte chipul prietenului celui mai bun, chipul lui Filip Micle, care nu lipsise niciodată mai îndelung din casa lui. Îi scrisese acum câteva zile, rugându-l să vie, îi făgăduise că vine, dar pesemne că se răzgândise.

Ce să facă singur, Doamne! Deodată i se păru că aude ceva, niște clinchete înăbușite, așa ca loviturile de linguriță în paharele pline, și odată cu ele i se strecură o picătură caldă în suflet. Se ridică repede și alergă la geamul ușii, în sală. În poartă răsări ceva negru, care se mărea, se apropia, până ce se deslușì că e un poștalion. Caii se izbiră cu piepturile de fruntea troianului, se opintiră și, cu capetele în sus, începură să taie pârtie prin zăpadă. Dar cu toate puterile lor încordate, după câteva clipe, se opriră. Surugiul se înălță în scări și se auziră, întretăiat, strigătele lui: Măăi, Măăă... să vie argați cu lopețile... Cine dracul să poată intra în iadul ista?... Morților... Măăă, n-auziți, dugleșilor ?! Boierul Toma împinse cu putere ușa înțepenită de zăpada strânsă în cerdac și strigă și el la argații care de-abia acuma își scoaseră capetele afară. După ce se uitară ca niște oameni buimaci de băutură, se întoarseră cu lopețile pe umăr, înotând până la gât prin troian. Musafirul ce venise se coborî din sanie și o luă spre cerdac, dezgropându-și, la fiecare pas, picioarele. Era Filip Micle. Lui Toma i se strecurase o rază de bucurie în suflet cum parcă niciodată nu simțise. Și venitul nu-și credea ochilor când văzu chipul destins întrun surâs de bunătate cum nu mai aflase la prietenul său.

În vreme ce Toma desfăcea musafirul de blănurile ce le avea pe dânsul, de afară veneau glasurile necăjite ale argaților, care de-abia urcau sania înspre grajduri.

*

Așa se face că, în seara aceasta a ajunului Anului Nou, boierul Toma nu era singur la măsuța acoperită cu șervet curat, de sub lampa atârnată, a căreia revărsare de lumină rumenea sticla cu vin rubiniu și aprindea scântei din picăturile rămase în cele două pahare de cristal. Prietenii mâncaseră, și acum rămăseseră la un pahar de vin. Moleșiți de băutura veche, stăteau răsturnați în scaune și gândeau. Frica boierului Toma se dusese, și dânsul rămăsese omul din trecut, cu sufletul lui cel adevărat. Firește, se gândea la munca lui, la munca în adevăr uriașă, care-i răvășise viața pe câmpuri, în ploi, pe soare și-n ceață, pentru adunarea banului rotund care la dânsul nu se rostogolea, ci cădea, pe lat, în cutiile de tinichea ale lăzilor de fier... Și pentru cine strânsese? Pentru el! Numai pentru el! N-avea nici un copil, n-avea pe nimeni. Mai bine că nu avusese copii, deși ei nu i-ar fi răpit măcar o parte cât de mică din dragostea lui pentru bani, dar copiilor le trebuie hrană, foc, școală... Îi fusese de ajuns nevasta. Își amintea bine de nevastă.

Fără voie, se uită pe peretele din față, deasupra ușii. Acolo îi era portretul. Un prezent al lui Filip, de ziua ei. Simți nevoia să vorbească despre dânsa.

— Seamănă bine Ana în portretul cela.

Filip tresări, întoarse repede capul, se uită la chipul, pe jumătate în umbră, al femeii și răspunse scurt, cu glasul tremurat:

— Da, foarte bine.

Și căzu iar pe gânduri.

Toma urmă:

— Parcă vă văd, anul trecut, în ajunul Anului Nou; tu erai tot în locul acesta, dânsa sta colo, lângă bibliotecă. Vorbeați, ca de obicei, despre o

carte, mi se pare.

— Da, despre o carte.

— Iar acum doi ani... A, da, acum doi ani ați făcut sărbătorile singuri. Eu a trebuit să mă duc la Iași pentru vânzarea pădurii celeia... La întoarcere, mi-ați ieșit înainte, voioși... Vă înțelegeați bine voi amândoi. Apoi adăugă ca încheiere: Iaca, eu n-am înțeles-o niciodată pe nevastă-mea. Nici ea pe mine, nu-i vorbă.

Filip se uita departe, cu ochii umezi.

Un dor îl îneca, îi oprea parcă inima să-i mai bată, îl făcea să sufere grozav.

Și tocmai acum glasul lui Toma răsărise dintr-o lume de vrăjmășie. Nevoia unei spovedanii, a unei spovedanii făcută nu din credință, ci dintr-o mândrie haină, dădea mereu răsunet cuvintelor lui:

— Dumnezeu să mă ierte, dar parcă nu eram făcuți unul pentru altul.

Filip îi răspunse, stăpânindu-se:

— Nu ți-ai cunoscut femeia, cum nu-ți cunoști nici una din cărțile acele, din biblioteca pe care n-ai deschis-o niciodată.

Toma sorbi din pahar și răspunse:

— E adevărat! N-am avut vreme să-mi citesc biblioteca, întocmai după cum n-am avut vreme să-mi iubesc nevasta.

Filip se îndreptă pe scaun și întrebă răstit:

— De ce-ai luat-o atunci, dacă n-ai iubit-o?

Toma răspunse liniștit:

— Am luat-o pentru bani. Fără zestrea ei, azi n-am sta aici, în casa asta.

Filip vorbi cu glasul înăbușit, întretăiat, neputându-și stăpâni furia, care venea deodată, ca un clocot:

— Ai luat-o ca să-i înșeli viața... Ai amăgit-o ani de-a rândul.

Toma nu băgase de seamă felul în care prietenul îi vorbise. Urmă să spună:

— N-am iubit-o, dar i-am dat tot ce a vrut. A avut de toate aici în casă. Nu a dus nici o grijă. Nu

i-a lipsit nimic; spune tu dacă i-a lipsit ceva?

Filip se sculă în picioare; o clipă îi venise să-l lovească peste gura care mințea; o furie grozavă îi năvăli din inima în care o ținuse până acum ascunsă, ca pe un izvor ce n-are pe unde ieși la lumină, apoi cuvintele curseră repede, dezlănțuindu-se, aproape fără răsuflet:

— I-a lipsit, i-a lipsit dragostea ta. Dragostea pe care sufletul tău n-a avut-o, sufletul sterp ca un pământ nisipos din care nu răsare iarba. I-a lipsit cuvântul tău cald, care nu-ți putea ieși de pe limba deprinsă numai să numere. I-a lipsit blândețea, pe care faptele tale de om zgârcit, care stoarce banul, nu putea să i-o dea. I-a lipsit fericirea, înțelegi, fericirea, pe care tu ai gustat-o lângă lăzile tale cu bani, dar pe care ea n-a avut-o, pentru că... pentru că era cinstită, pentru că era credincioasă jurământului ei. Totul i-a lipsit în casa asta, tot, tot!

Filip se plimba prin odaie, își purta mâna prin părul lung, cărunt. Se șimțea tot mai luat de furie. Toma se îndreptase și el în scaun, trupul i se scuturase de moleșeală, deschise ochii mari și se uita nedumerit la chipul prietenului, pe care aproape nu-l recunoștea. Întrebă cu spaimă parcă:

— Ce ai? De ce-mi spui vorbele aceste?

Filip i se așeză în față și, aproape de tot, îi suflă cu un șuier cuvintele:

— Pentru că ai deschis singur vorba, vorba care nu te costă parale. Eram hotărât să ți le spun demult încă, deși ar fi trebuit să-mi calc sufletul pentru aceasta, dar aș fi făcut-o dacă ar fi venit o împrejurare ca cea de azi, aș fi făcut-o, nu pentru tine, ci pentru dânsa. Aș fi încercat și mai mult: aș fi dat și viața pentru ca să o văd mai fericită, mai mulțumită. Aș fi dat tot, și dacă ți-aș fi deschis ochii, dacă te-aș fi făcut să-ți înstrăinezi măcar o parte, cât de mică, din iubirea pentru bani, și să i-o dai ei, atunci nu ți-aș mai fi călcat în casă. Dar nu ți-am putut spune nimic fiindcă n-ai pomenit niciodata numele ei; îl pomenești astăzi, când nu

mai este, când ai scăpat de dânsa, când vorbele mele nu-i mai pot aduce nici o alinare, acolo, în mormântul ei, lângă care ar trebui să stai zile întregi, îngenuncheat... ca un nemernic.

Toma se sculase în picioare. Sub biciuirea cuvintelor lui Filip parcă-i încolțise o lumină în minte, o lumină care lega anumite fapte din trecut și al cărora înțeles se deslușea acuma, așa, deodată, într-o scăpărare ca de fulger. În clipa aceea Toma simțise și mânie mânie asupra cuiva care-l furase de o avere uitată într-un colț și un simțământ străin care-i umpluse pieptul, apoi îl golise repede, poate o părere de rău.

Amândoi stăteau față în față. Filip cu încredințarea că spusese prea mult, deși parcă ar mai fi vrut să adauge ceva mărturisirii, Toma cu părere de rău că nu auzise totul, cu dorința de a mai întreba.

Și, cu toate acestea, înțeleseseră că trebuiau să tacă, să nu-și mai vorbească un cuvânt unul altuia, niciodată. Între dânșii parcă se întrupase o umbră, o vedenie, care le pusese ușor mâna pe gură. Și buzele lor rămaseră închise peste mormântul sufletului lor. Se uitară unul la altul, apoi Filip porni repede, purtându-și mâna peste fruntea scăldată în sudoare, înspre odaia lui, să se pregătească de plecare, în zorii zilei, fără să se mai revadă.

Moștenitorul

Mă rog, ce avea lumea să i se amestece în afaceri? Mai zilele trecute, când împlinise pe un datornic, să-l omoare și mai multe nu: „Că e un hain; că suge sângele oamenilor; că nu crede nevoile nimănui!” Ba le crede, le crede foarte bine, dar are și el necazurile lui. De unde până unde, au luat-o că e dator să-și împartă banii, în grămezi, pe la pragurile celor ce nu au! Până și de îmbrăcămintea lui se legau. Acum câteva clipe îl întâlni Gheorghe Poiană, casapul. - „Ei! da nu te-am văzut de un car de vreme, vecine Vasile!” — „Ia, de abia acum m-am îndurat să ies din casă, să-mi cumpăr o căciulă”, îi răspunsese. - „Cum să-ți cumperi o căciulă? Asta-i veche; sau poate ai luat-o din hala vechiturilor, toată-i mâncată de molii”. Parcă i-ar fi tras o palmă. — „Ei și?” îi zisese, „eu am luat-o ca să-mi ție cald. Îmi ține? Înseamnă că-mi slujește. Dacă nu slujește și ochilor dumitale asta nu mă privește. Eu nu dau parale pentru ochii altora”. Și plecă furios. Dar casapul îi strigă, de răsună ulița:

— „Mai bine ai da-o nepotu-tău, și ți-ai lua alta!”

În asta îl loveau toți: nepotul și nepotul. N-aveau decât să-l îmbrace ei, dacă-i purtau atâta de grijă!...

Cine dracul îl pusese să-și ridice casă în mahalaua în care dase cu împrumut? Așa-i trebuia!

Gândind astfel, Manea mergea fără să audă lătrăturile câinilor, care totdeauna îl luau drept un necunoscut. Nici nu-și dete seama când ajunse în ograda lui. Pe stratul de ninsoare, așternut pe cărare, văzu urme de pași.

— „Hm! mormăi, iar vreun calic!” Și din nou se dojeni. — Cine-l pusese oare să-și ridice casă în

mahalaua asta?

În odaie, slujnica, o babă hărțăgoasă, pripășită de nevoi pe lângă gospodăria lui, făcea focul. Manea o întrebă:

— Cine a fost pe aici!

— Păi, Grecul, răspunse baba, vai de capul lui!

Manea își scoase paltonul, se mai învârti prin casă, gândind la tovarășul bun de odinioară, la Grecul, cum îi ziceau cu toții; apoi vârî mâna în buzunar:

— Na cincizeci de bani, când o veni să-i dai, și să mă lase în pace.

Ca și când baba n-ar fi înțeles i se apropie de ureche și-i țipă:

— Și să mă lase în pace, m-ai auzit?

— Ho! am auzit, răcni baba, căreia bătrânul îi răbda toate, pentru că nu-i cerea decât hrana. Baba mai vroi să spuie ceva, dar cuvintele casapului veniră din nou în amintirea lui Manea, îl cuprinse o toană de furie, și izbucni:

— Mă rog, căciula asta e mâncată de molii? E mâncată de molii căciula mea? Ei, și chiar de-o fi, îmi ține mie cald? Ce le pasă lor? Și de ce-mi tot scot înainte, zor nevoe, pe nepotul meu? Eu nu vreau să știu de dânsul!

Baba nu-i mai dete vreme să urmeze, începu ea:

Ba să știi. Trebue să știi, că e din sângele neamului dumitale. A fost și adinioarea pe aici,, am vrut să-ți spun și mi-ai tăiat vorba. E slab și gol, înghețat de frig, de-i erau mânile tari ca ciolanul. A venit să-i dai de un palton, de un cojocel măcar.

— Să-i dea maică-sa, răcni Manea, e al ei!

— Dar maică-sa ți-i soră.

— Dacă mi-i soră să adune ca frate-său. Eu am strâns ban lângă ban.

— Ai avut de unde, răspunse baba.

— Lasă că tot el o să mă moștenească, țipâ bătrânul scos din fire. Tot el. Și ce-a făcut pentru asta? Nimic, nici n-a dat din mâni! O să-i cadă bogăția de-a dreptul în palmă ca o pară coaptă.

Se apropie de babă, și cu ochii scoși, cu spume la gură, ca un apucat, urmă cu glasul răgușit:

— A umblat el pe ploi, pe viscole, după paraua intrată pe mâni străine? Și-a sfărâmat el picioarele în bolovanii ulițelor? L-au rupt pe dânsul câinii? A auzit el ocarile și blestemele pe care le-au auzit urechile mele? L-a urât pe dânsul lumea, și l-a arătat cu degetul ca pe mine? Nu. Și cu toate aceste el o să tragă folosul banilor ăstora, pe când eu voiu putrezi, colo, între patru scânduri. Iată pentru ce am trăit o viață de câne! Și să-i dau eu, cu mâna mea, banul? Eu? Să-i dee legea după ce voiu muri, legea făcută de trântori, legea care oprește să mă scoboare cu banii strânși, grămadă, lângă mine, în pământ. Lasă-l să tremure. Lasă-l să moară! Cel puțin așa n-oiu ști eu mâna care o să-mi împrăștie bogăția.

Manea se înnecă, glasul parcă i se curmă. Baba se uita la el cu ochi sălbatici, de huhurez, și-i zise:

— Uite-l, vine iar, spune-i și lui în față, să te cunoască încaltea.

Ușa se deschise încet. Un chip galben, cu ochii în fundul capului, un trup slab, subțiat parcă și mai tare în pardesiul ferfenițit, căpătat de pomană, lunecă ușor, ca o vedenie, până lângă bătrân și se plecă să-i sărute mâna. Manea și-o trase repede, se uită la trupul înfrigurat, ce tremura, își aminti la ce venea copilul să-l roage, și apucă marginea pardesiului între degete, prefăcându-se că-i încearcă grosimea. Apoi, cu glasul schimbat, miorlăitor, îi vorbi, arătând parcă bucurie:

— Ei! te-ai îmbrăcat pentru iarnă! Te-ai făcut cu palton! Dar știi că-i gros, e foarte gros. Da, da. Îmi pare foarte bine c-ai venit să-mi arăți și mie. Așa. Acum du-te că am puțină treabă.

Și, împingându-l spre ușă, urmă să-i vorbească:

— Da știi că ți-i gros paltonul! E chiar gros... Îmi pare bine, da, da, foarte bine.

Și închise ușa după băiat.

Frați

Fără să ridice privirea de pe hârtiile ce iscălea, maiorul răspunse răstit:

— Va merge cornistul companiei.

Ofițerul vroi să mai adauge ceva, dar maiorul nu-i dădu vremea, ridică în sus capul și, cu acea luminiță gălbuie în ochi, ce dădea căutăturii lui un aer de veselie, chiar atunci când era înfuriat, spuse răspicat:

— Cred c-ați înțeles, domnule sublocotenent.

Ofițerul răspunse scurt că a-nțeles, și plecă. Străbătu sala pe lângă camarazii ce-l priveau bănuitori, apoi luă drumul drept înspre compania lui. În ușă îl aștepta sergentul-major. Ofițerul îi porunci, la rândul lui, cu un glas ce împrumutase ceva din acel al maiorului:

— Va merge cornistul companiei.

Sergentul-major se întoarse și strigă:

— Va merge...

Dar nu avu când să sfârșească, cineva din fundul întunecos al sălii, cornistul, care și auzise ordinul comandantului de pluton, răspunse înăbușit, dar hotărât:

— Am înțeles, să trăiți, domnule sergent-major.

În această vreme, ofițerul intră în cancelaria companiei, își puse mantaua, își luă chipiul și, ridicându-și gulerul, ieși în curte, îndreptându-se spre poartă; o luă pe o stradă lăturalnică, mai apropiată. Ajunse acasă, își aruncă sabia și chipiul într-un colț, mantaua în altul, nu dădu voie să i se facă focul, și se trânti pe pat.

Cu fața înfundată în perne, degeaba căuta să-și găsească astâmpăr. Îi fu peste putință să adoarmă. La urma urmei, vrând să-și gonească neliniștea, se încercă să gândească într-un anumit fel: Mă rog, nu-i murise nimeni dintre cei de aproape ai lui, nici

o rudenie mai depărtată, nici măcar un prieten dintre acei cu care ar fi petrecut clipe tulburi, sau fericite, ce pecetluiesc trăinicia înfrățirii a doi oameni. Nu; ci un soldat, un străin, un om pe care-l avusese un an în frontul companiei... Așa vroia ofițerul să-și înlăture mâhnirea, dar nu putea. Gândul celalt, cel ce izvora fără voia lui, acela îi reîmprospăta alte lucruri. Își aducea aminte cum, în cutare zi de marș, pe o arșiță dogoritoare, ceruse apă la soldații din pluton mai nimeni nu avea, iar celor ce le rămăseseră câteva picături, le păstrau pentru setea lor de oameni trudiți ce duc atâta amuniție pe dânșii... Un singur om a întins bidonul, dar în așa fel că rămâinea ascuns, parcă într-adins, după ranița camaradului din rândul întâi. Când i l-a înapoiat, a ținut bidonul aproape, silind pe soldat să se arate: era Stan Petre... Dar, în cutare noapte ploioasă, în avanposturi, în manevra trecută, când a găsit în cort un culcuș de paie uscate, pregătit pentru o odihnă mai cumsecade! Tocmai târziu află, printr-o întâmplare, că tot Stan Petre i le adusese... Îl primise ca recrut în urma stăruinței fratelui său, cornist al companiei, cu doi ani de vechime. Îl întrebase: Vrei să vii la mine, băiete? Recrutul își apropie repede călcâiele, își scoase iute căciula și răspunse din toata inima: Vreau, cum nu, să trăiți, domnule sublocotenent... Ce voios era soldatul acesta. Numai să-l fi privit, în marșuri, mergând voinicește, totdeauna zâmbind, și-ți trecea orice osteneală. Rar soldat și prieten credincios ca Stan Petre!... Acum câteva zile, intrând dimineața în companie, îi ieși cornistul înainte; cu glasul încet de lacrimi, îi spuse că peste noapte dusese pe frate-său la spital. Îl cuprinsese o căldură grozavă, vorbea într-aiurea, iar doctorul, chemat, grabnic, spusese că-i tifos. De frică să nu se îmbolnăvească și alții, îl scoseseră repede din cazarmă.

Îl văzuse la spital, pe patul de chinuri, cu buzele arse, cu fața suptă, cu ochii șterși ce nu mai puteau

cunoaște. Ieri, la raportul companiei, caporalul de serviciu îi raportase că soldatul Stan Petre murise... Iar maiorul, om bun, dar cu toane, nu îngăduise ca la înmormântare să sune un alt cornist.

Înțelegând că nu va putea adormi, chinuit de gânduri și amintiri, ofițerul se îmbrăcă și, cu toate că nu era nevoie, plecă din nou la cazarmă.

A doua zi începuse să ningă. Plutonul de paradă venise și se înșirase în ograda spitalului, în fața odăii întunecoase ca o hrubă de beci. Un caporal și câțiva soldați intrară înăuntru. Ofițerul făcu semn cornistului să se ducă și el, apoi înaintă singur, intră pe ușa îngustă, coborî câteva scări și rămase lângă perete. În mijlocul cămăruței de piatră, pe o masă, Stan Petre părea că doarme ușor, gata să tresară la cel dintâi sunet al deșteptării, pe care nu mai avea să o audă. De pe față i se dusese urma de zbucium ce rămâne după o boală plină de chinuri; în locu-i răsărise zâmbetul acela cuminte ce-l prindea atât de bine.

La căpătâi îi plângea maică-sa, o femeie slabă, trudită de muncă, cu picioarele goale pe o vreme ca aceasta de început de iarnă. Mai încolo, un frate al ei, cu decorațiile războiului pe piept. Când bătrâna văzu pe celalt băiat, pe cornist, începu să bocească în gura mare:

— Mi l-o luat Dumnezeu și m-o lăsat numai cu tine! Băietul mamei, băiet.

Iar bătrânul căuta s-o liniștească:

— Taci, Mărando, așa a vrut Cel de Sus. Apoi veni lângă ofițer, se opri la o parte și spuse: Să trăiți, domnule sublocotenent, nu vă supărați, așa-s femeile, mai slabe.

Cu două zile înainte, se dăduse ordinul de zi prin care Stan Petre era făcut fruntaș. Doi dintre camarazi îi cusură, pe mânecile tunicii, galonul împletit din mătasă: puseseră mână de la mână și-l cumpăraseră. Și deodată unul băgă de seamă că numai cravata îi lipsea fruntașului Stan Petre; cornistul își desfăcu repede cravata lui și o înfășură

ușor la gâtul fratelui său. Iar maică-sa, cu degetele ei groase, de-abia îi atinse fruntea și-i așeză capul pe pernă:

— Așa, să nu se lovească, dragul mamei.

Preotul sluji puțin, apoi patru soldați așezară sicriul pe o năsălie și-l scoaseră afară. Soldații se descoperiră. Ningea des, cu fulgi mari, ce cădeau ca niște flori albe de cununie. Preotul trecu înainte, apoi veneau cei ce purtau năsălia, cei doi bătrâni, ofițerul și plutonul. Plecară în bocetele mamei.

Ofițerul privi pe cornist. Îl văzu că duce cornul la gură, că stă câteva clipe fără să poată suna, apoi auzi un scâncet ce se schimbă într-un hohot de plâns și, deodată, ca un strigăt de durere, cântecul de îngropare al ostașilor străbătu aerul. Și-n clipa ceea i se păru că aude un șopot înăbușit în rândurile soldaților din urma lui, vroi să privească înapoi, dar nu putu, căci lacrimile îi năpădiră în ochi; înclină capul pe piept și începu să plângă.

Grușan

Lui Costin Petrescu

Făcusem inspecția și mă grăbisem să ajung în odaia largă, de scânduri, a cantinei, în care ne întâlneam, în fiecare seară, ofițerii aflați în tabără. Veneam cu toții, și tineri și bătrâni, mulțumiți că puteam sta puțin, unii lângă alții, fără să fim strânși în chinga legilor militărești. Astă-seară se adunaseră mai mulți ca de obicei, căci veniseră și ofițerii regimentului de cavalerie ce sosise dimineață. Toți vorbeau despre una și alta; eu îmi așteptam ceaiul obișnuit, când intră un căpitan de călărași, salută pe maiorul ce sta la o parte, singur, apoi se îndreptă spre alți doi căpitani bătrâni, camarazi de-ai lui, și le spuse tare:

— Știți că s-a împușcat Grușan? Uite, citiți...

Se făcu tăcere. Unul din căpitani luă jurnalul și citi cu glas tare:

— Aseară s-a împușcat generalul în retragere Grușan. Pricina acestei fapte e necunoscută. Omul acesta nici nu putea să moară altfel, zise căpitanul.

Iar cel ce adusese vestea se întoarse spre ofițerii tineri și le spuse:

— Ei, băieților, voi nu știți cine a fost Grușan; n-ați văzut astfel de șef, și nici n-o să vedeți. Noi, cei cu părul cărunt, am apucat alte vremuri, dragilor.

Atunci, din fundul odăii se ridică un sublocotenent de vânători, foarte tânăr, cu mustața de-abia răsărită, subțire la trup și slab la față, căruia camarazii, de plăpând ce era, îi spuneau: Duduia.

— Domnule căpitan, zise el cu glasul tremurat, eu n-am apucat vremurile cele grele; cu toate acestea, am cunoscut pe generalul Grușan; l-am văzut pe când eu eram copil și dânsul colonel.

Dacă-mi dați voie, vă pot povesti cum m-a făcut să simt cea mai grozavă spaimă ce am avut-o în viața mea.

Toți și-au tras scaunele mai aproape, iar maiorul se sculă de la masă, mișcat parcă, veni până lângă ofițer și, uitându-se drept la el, rămase să-l asculte în picioare.

Sublocotenentul stătu câteva clipe, apoi, hotărându-se, povesti:

— Mi-am petrecut copilăria în Iași, în casele în care mă născusem, atât de aproape de cazarmă, încât răsunau comenzile până la noi. Casa fiind împărțită în două, partea dinspre cazărmi se închiria ofițerilor. Acolo am văzut mulți militari.

Unul dintre aceștia era și colonelul care se duce acum. Regimentul primise ordinul de plecare, și dânsul venise să-și ia ziua bună de la mătușile mele. Cum eram bolnav, s-a apropiat de pat, mi-a dat mâna și mi-a urat însănătoșire grabnică. Apoi l-am auzit cum spunea în sală că se-nțelesese cu comandantul regimentului ce venea să se mute la noi, în locul lui.

Peste două zile un furgon aducea lucrurile chiriașului.

Ardeam de nerăbdare să văd pe colonelul cel nou, dar boala mă vânduse patului. Zilele își luară mersul lor obișnuit. Alături parcă nu stătea nimeni. Chiriașul nu da nici un semn de viață. Pesemne pleca dimineața, cum se lumina, și se întorcea tocmai seara. Nici mătușile nu-i putuseră încă vorbi. La urma urmei, nu era nici o grabă. Mai grăbit eram eu, care, la vârsta mea, vreo treisprezece ani, legam prietenie și cu cei tineri, și cu cei bătrâni.

Dorința mea de a vedea pe colonel crescuse. Dar în aceeași vreme așteptam cu o frică nemărginită clipa întâlnirii. Căci aflasem, fără voia mea, multe despre el, de la o slujnică, ce vorbea seara, alături în odaie, cu fata din casă. Toate cele povestite le auzise de la ordonanță, care, la rândul lui, le

primise, ca un fel de spovedanie, de la cel dinainte: colonelul fusese în război; avea un semn în obraz, dar nu se prea băga de seamă din pricina bărbii. Era răstit la vorbă. Își bătea ordonanța, dar apoi îi da bani mulți. Avea patima călăritului, umbla călare zi și noapte. Și de frica lui îi știa și calul, cât era el de zmeu. Îl chema Grușan, iar ofițerii îi ziceau: Grușan-Sălbaticul.

L-am văzut întâiași dată într-o zi de primăvară. Mă însănătoșisem și mă plimbam prin grădină. Deodată aud un tropot, apoi o smuncitură și un nechezat. Mă întorc. Trei soldați aduceau un cal negru ca tăciunele, cu gâtul înecat în coama ce se răsfira peste capul în care se zbătea albul ochilor. În aceeași clipă se deschise ușa. Colonelul ieși în scară. Vederea lui m-a înfricoșat mai mult.

Era înalt, spătos, cu o barbă mare, neagră, ce-i pornea aproape de lângă ochii adânci, întunecați. Genele îi acopereau pleoapele. Iar chipiul îi umbrea fruntea până lângă cuta adâncă dintre sprâncene. Dânsul se coborî încet, apoi porunci: Dați-i drumul!

Calul, simțindu-se slobod, vroi să sară, dar glasul detună groaznic: Stai!

Calul rămase pironit locului.

Stăpânul îl privi drept în ochi, parcă-l vrăjea, apoi făcu un pas deoparte... Mă zari.

Vino aici, îmi zise.

Simții că nu-mi mai bate inima. Toate dimprejurul meu parcă se șterseseră. Nu vedeam pe nimeni, afară de el. Mi se părea uriaș. Fără voie, pășii spre dânsul. Mă luă de mijloc și, mai înainte să pot scoate un cuvânt, mă zvârli călare. Glasul răsună iar : Stai!

Calul și cu mine făcea în clipa aceea un singur trup răscolit de spaimă, cu nervii uniți într-o singură tremurare.

Apoi colonelul mă luă jos, puse piciorul în scară și se șterse ca o vedenie din fața mea.

Am căzut din nou bolnav de moarte, în prada

celei mai puternice spaime. Am zăcut întreaga primăvară, fără ca mătușile mele să știe pentru ce m-a întors boala. Nu le spusesem nimic despre întâmplarea care nu putuse ieși din mintea mea nici după ce mă însănătoșisem, nici chiar după ce scăpasem de groaznicele visuri ce-mi cutreierau somnul.

Și totuși, pe urmă doream să mai văd pe sălbaticul soldat. Nu știu de ce îmi inchipuiam că n-aș mai fi tremurat pe spatele calului...

Era pe la mijlocul iernii. Auzisem că și regimentul acesta trebuia să plece numaidecât. Toata ziua mă plimbam prin grădinuță, dar pe colonel nu-l puteam zări. Mă hotărâi să mă scol dis-de-dimineață în cele câteva zile ce mai rămăseseră până la plecarea lui. A doua zi de la hotărârea mea, tocmai mă îmbrăcasem și priveam pe fereastră dealul din față, acoperit de mii și mii de cioare ce stăteau încă, aripă lângă aripă, pe omătul pe care își petrecuseră noaptea. Deodată răsunară alături vuiete și văd slugile alergând într-acolo. Mi-am luat repede paltonul și m-am dus și eu. Ce se întâmplase? Calul, mai sălbatic decât oricând, trântise pe cei ce-l țineau și, într-o smuncitură, scăpă din mâinile lor. Ordonanța se repezi, vroi să-l oprească, dar lunecă, și calul îl lovi cu picioarele dinapoi în piept. Toate acestea le istorisea, de-abia vorbind, un biet soldat colonelului, care, îngenuncheat, descheia haina celui lovit. Acesta din urmă rămăsese lungit jos, cu albul ochilor întors în afară, cu gura deschisă, plină de sângele ce picura, înroșind omătul. După câteva tresăriri ușoare, își dete sufletul. Atunci se auzi în poartă tropotul calului. Niște călărași îl prinseseră și-l aduceau. Colonelul tresări, se sculă repede și se aruncă strigând: Lăsați-i dârlogii!

Când se opri în fața calului, repezi mâna și-i izbi un pumn strașnic în frunte. Calul se ridică în două picioare, vroi parcă să se arunce asupra stăpânului său, dar, amețit, căzu pe spate, ca și cum s-ar fi

topit. Grușan, care apucase dârlogii, se prăvăli și el. Dar într-o clipă se ridicară amândoi, se înfruntară ca doi dușmani de moarte, apoi colonelul scoase un strigăt spăimântător, se aruncă în șa, smunci dârlogii, învârti calul în loc și se năpusti pe poartă. Peste puțin l-am văzut pe deal, intrând săgeată printre miile de cioare care se ridicară, deodată, într-un vaier asurzitor, acoperindu-l, înfășurându-l ca-ntrun zăbranic, și nu l-am mai zărit, ca și cum nenumăratele păsări negre l-ar fi răpit în zborul lor spre cer.

De atunci nu l-am mai întâlnit niciodată.

Sublocotenentul își trecu mâna peste față, vroind să gonească parcă această amintire. Toți tăceau. Atunci, maiorul, care nu se mișcase toată vremea cât povestise ofițerul, se rezemă cu spatele de perete și spuse, cum și-ar fi vorbit lui:

— Da, așa era dânsul. Rămase o clipă cu privirile pierdute în gol, apoi adăugă: Pentru că e vorba despre un om cum nu trec mulți prin viață, și fiindcă dânsul astăzi nu mai este, o să vă povestesc, domnilor, într-adevăr cea mai grozavă întâmplare din viața lui, și dintr-a mea, care am fost martor.

Maiorul se opri puțin, voind să-și stăpânească glasul ce tremura, ca și al sublocotenentului; pe urmă începu:

— În ajunul războiului eram sergent în regimentul de călărași pus sub comanda colonelului Grușan Grușan-Sălbaticul. I se zicea astfel în urma unei întâmplări: Într-o dimineață, pe toate ordinele de zi în josul cărora era iscălit dânsul, se găsi adăugat : Sălbaticul. De atunci i-a rămas porecla. Prin ce împrejurare, nu-mi aduc aminte, căpătasem încrederea acestui om, de care se fereau cu toții. Așa se face că aveam dese însărcinări din partea lui.

Într-o seară, cu vreo două zile înainte de plecarea noastră spre câmpul de război, mă întorsesem dintr-un sat îndepărtat, unde fusesem

trimis de către colonel să văd dacă se găsea fânul trebuincios. Plouase ziua întreagă, drumurile se desfundaseră, calul răzbea cu greu prin glod. Întârziasem, și toată vremea mă gândisem cu grijă la întâlnirea cu colonelul, căruia trebuia să-i raportez. Când am intrat în cort, l-am găsit în picioare, uitându-se, cu ochii lui întunecați, la ordonanța ce-i povestea ceva, dar care, în clipa venirii mele, tăcuse. Am rămas lângă ușă, cu mâna la cozorocul capelei, așteptând. Comandantul se uită la mine, apoi îmi porunci: Ia-ți calul și vino.

M-am dus la conovăț, mi-am luat calul, care rămăsese cu șaua pe el, și m-am întors. Colonelul și cu ordonanța încălecaseră. O luarăm îndată la trap în lungul bivuacului, până ce trecurăm de el. Ploaia se întețise, începuse să bată un vânt care ne arunca picăturile în față; caii lunecau, iar al meu, obosit, de-abia se putea ține pe urma celorlalți doi. Repede am băgat de seamă că nu luasem șoseaua și că tăiem câmpul de-a dreptul. M-am uitat înapoi: luminile din bivuac rămăseseră în urmă tare, înspre stânga. Trecusem și pe lângă păduricea pe care o cunoșteam, apoi ne pierdurăm cu totul în întunericul adânc. Eram deprins cu obiceiurile colonelului, îmi închipuiam că poate voia să facă el singur o recunoaștere, dar nu știu cum, de astă dată, o presimțire neînțeleasă mă neliniștea. Încotro apucasem, nu știam. Mergeam în bobote, ca înspre pierzare. N-am să uit niciodată drumul acesta.

Deodată colonelul lăsă calul mai încet și chemă ordonanța, îl apucă de mână, ca să călărească scară la scară, și-l întrebă. Acum eram aproape; am auzit bine întrebările și răspunsurile: Nu era nimeni acasă, nici o slugă? Nu. Pe unde l-ai văzut? Pe fereastră. Cum? N-am găsit pe nimeni să dau scrisoarea și m-am uitat pe geam, să văd pe cineva. Ce făceau? Stăteau la masă. Colonelul tăcu, apoi întrebă din nou: Când ai dat scrisoarea, ce ți-a spus duduca? Nimic, a luat-o. Bine! O scăpărare de

lumină îmi trecu prin minte. Începusem să înțeleg. Mergeam la moșia colonelului. Nu mai fusesem acolo, dar mi se spusese că nu-i departe de târg. Cine să fi fost însă acela pe care îl văzuse ordonanța? Și atunci îmi amintii de unele vorbe ce umblau printre soldații ce se duceau la comandant acasă. Sufletul mi se strânse și mă rugai în gând lui Dumnezeu să nu se întâmple nimic.

După vreo trei ceasuri de drum, ne-am oprit la poarta curții. Am descălecat și-am legat caii de parii gardului, am aruncat mantalele pe ei, apoi ne-am furișat în ogradă. Nu se vedea decât o dungă de lumină pe după o perdea.

Colonelul se întoarse spre ordonanță și-i porunci: Du-te și te uită pe geam! După o clipă soldatul veni. Acolo-s? Acolo. O luarăm pe după casă, coborând; colonelul se opri în dreptul unei uși înguste. Apucă de clanță, puse umărul, împinse cu puterea lui grozavă și ușa se deschise, scârțâind ușor. Suirăm câteva trepte și intrarăm pe o sală. În clipa aceea am auzit cum colonelul duce mâna la toc și scoate revolverul. Simțeam că inima nu-mi mai bătea; aș fi fost bucuros să cad mort. Pășeam în vârful picioarelor. La ușa odăii, pe fereastra căreia se uitase ordonanța, colonelul se opri, apoi o deschise deodată. Doamne! parcă sunt acolo, la spatele lui. Într-o scăpărare s-a petrecut totul: ea stătea pe marginea patului; un bărbat, în picioare, lângă dânsa, îi vorbea. Pe masă era aprinsă o lumânare. Când Grușan trecu pragul, femeia lui se ridică și întinse mâinile în față, ca și cum ar fi vrut să se ferească de o vedenie. În clipa aceea revolverul detună, dânsa scoase un strigăt, căzu pe pat, apoi se rostogoli jos. Bărbatul, un om voinic, părea că nu-și pierduse cumpătul, luă un scaun și-l aruncă spre colonel, dar nu-l lovi. Alte două detunături, una după alta, cutremurară casa. Bărbatul se prăbuși cu fața în sus pe podele. Colonelul puse revolverul în toc și se duse lângă fereastră. Intrați înăuntru! ne porunci. Am intrat

încet, cutremurați de groază. Ordonanța rămase lângă ușă, eu m-am dus aproape de sobă. De unde stam, vedeam amândouă trupurile întinse, aproape unul de altul. Dânsa murise; avea fața albă ca varul, ochii deschiși, încremeniți de groază, părul despletit, mâinile date în lături, ca o cruce. Rănitul se muncea grozav, în zvârcoliri, apăsându-și pieptul cu mâna în partea dreaptă, unde i se înroșise cămașa de sânge. Din gât îi ieșea un horcăit înăbușit, întretăiat. Grușan îl privea.

Deodată, ca venit de sub pământ, se auzi jalnic, rugător, glasul muribundului: Apă, apă! M-am uitat pe masă, am văzut o sticlă plină, am vrut să întind mâna să o iau, să-i torn în gură, când, fără voie, privii spre fereastră: ochii colonelului luceau sălbatic, pironindu-mă locului. Glasul răsună din nou, mai sfâșietor. La fiecare rugăminte, ochii comandantului se îndreptau spre mine, țintuindu-mă în loc.

O sfârâitură mă făcu să tresar până în adâncul sufletului: lumânarea se trecuse, pâlpâi de câteva ori și se stinse. Așa, rămași neclintiți, și-n întunericul ce ne învăluia, glasul muribundului răsuna mai spăimântător. Eu parcă tot vedeam ochii scânteietori ce mă opreau să întind mâna. Afară ploaia bătea în geamuri, livada se frământa foșnind zbuciumat, jos ușa deschisă pocnea bătută de vânt. Într-un târziu se auzi scrâșnetul unui chibrit; la flacăra lui, fața colonelului se lumină groaznic, o clipă. Fuma. Vârful țigării sclipea ca o scânteie, aprinzând parcă, la fiecare dată, mustățile și barba răzbunătorului. După câtăva vreme, țigara se stinse. Apoi am stat așa, în întunericul nepătruns, până când, de după geamuri, se împrăștie lumina sură a zorilor întunecate de nori. Încetul cu încetul ochii-mi începură să deslușească lucrurile și oamenii din odaie. Ordonanța se rezemase de ușorul ușii, spaima părea că-i luase cunoștința. Colonelul rămase locului. Moarta se uita îngrozită. Rănitul de-abia mai răsufla, mișca

buzele, dar vorbele i se stingeau în gât. Setea îl mai chinuia poate. Și cum parcă așteptase lumina zilei ca să mai vadă o dată pe aceea pentru care murea, deschise ochii, vroi să se ridice, scoase un geamăt adânc și rămase nemișcat. Colonelul încruntă sprâncenele, se apropie, se uită lung la mort, apoi spuse: Haidem!

Am încălecat caii aproape înțepeniți de răceala ploii și ne-am depărtat de casa în care, după dragoste, intrase moartea.

Maiorul tăcu. Ne-am despărțit și-am plecat în pâlcuri, ca și cum ne-ar fi fost frică să străbatem singuri întunericul nopții.

Flămând

Moșierul Chiriac Pascu, ieși înainte:

— Bine frate, nimerișsi tocmai la spartul târgului. Eu am prânzit de mult. Dar să pun să-ți facă îndată ceva.

Prietenul său, Dumitru Stupcan, răspunse, scoborându-se din trăsură:

— Ba să-ți cauți de treabă! De data asta am mâncat.

Și moșierul zise:

— Cum de data asta? Cu alte cuvinte altădată ai cam rămas flămând la mine? În vreme ce-și dară mâna, Stupcan îl deslușsi:

— La tine, nu, niciodată. Răspunsul acesta e în legătură cu o întâmplare a mea din tinerețe, pe care nu o pot uita. Am să ți-o spun. Deocamdată poruncește să-mi vâre calul în grajd, căci astăseară rămân la tine.

Cei doi vechi prieteni intrară în casă. Și după ce musafirul își scoase mantaua de pânză ce-l ferea de colb, trecură, amândoi, într-o odaie în care obloanele erau închise ca să nu pătrundă căldura zilei. Vorbiră despre multe, și nu ieșiră din casă, decât după ce băgară de seamă că se înserase, când trecură din dos, în cerdacul ce da înspre pădurice. Și se așezară amândoi în jilțurile de paie, care scârțâiră supt greutatea trupurilor.

În înălțimi câteva stele parcă pâlpăiau și parcă nu. Pădurricea sta nemișcată. Deasupra un stol de prigorii nu-și găseau odihna.

Dumitru Stupcan spuse:

— Dragă Chiriac, de când sunt eu n-am văzut o privelișste mai frumoasă ca aceasta dela tine.

Și adăogă oftând:

— Prietene, ce-aș mai da să pot sta cu tine, într-o casă ca asta, pe o moșie ca a ta.

— Nimic n-ai avea de dat: stai la mine toată viața ta, și-ți îndeplinești dorința.

Stupcan întoarse capul, și prin umbra serii privi în ochii lui Chiriac.

— Știu că vorbești din inimă, îi zise, dar... Ei, dragul meu, dacă s-ar putea face totdeauna ceeace vrea omul.

După câteva clipe Chiriac apropie jilțul, întinse brațul, își apucă prietenul de după gât, apoi îi zise:

— Dar parcă era vorba să-mi spui întâmplarea ta din tinerețe.

— Bine, dragul meu, să ți-o spun; ascultă:

— „... Știi că după ce mi-am luat licența, pusesem mâna pe niște parale venite dintr-o moștenire neașteptată. Le-am tocat, o știi și asta, prin călătorii. Am văzut multe, n-am ce zice, dar ca să nu rămân pe acolo, a trebuit s-o iau frumușel înapoi spre țară. M-am întors ușurel de tot. În răstimpul acesta de vreme, până ce m-am însurat, noi nu ne-am văzut. În București am început să duc viața de student. Cu zăpăceala mea, nu prea mă încumetam să iau vreo slujbă. Mâncam odată în zi, și dormeam de două ori: adică și înainte și după masă. Eram cel mai fericit om din lume, când mă chema cineva să mănânc la el. Scuteam un franc, și mă săturam totodată. Dar noroacele aceste se întâmplau rar. Odată, cum mă îndreptam spre birt, mă lovesc piept în piept cu Simeon, Simeon Cardu, cu care ai învățat și tu. Nu ne văzusem de ani de zile. El ajunsese bine, se însurase și luase zestre mare. Cum mă zări îmi sări de gât și după îmbrățișări și întrebări, urmă poftirea la masa de seară. Cum eram deprins să mănânc numai odată în zi, am luat numai o cafea neagră, și m-am întors. Îmi păstram foamea pentru masa unde eram chemat, masă ce fără îndoială avea sa fie îndestulătoare. Cum am ajuns acasă m-am culcat. Și am visat numai mâncăruri. Pe semne de asta am dormit ne-ntors până seara la opt. La Simeon trebuia să fiu la șapte. Eram nenorocit. M-am

îmbrăcat și eu cât am putut mai iute și am luat-o la goană. Când am ajuns se așezaseră la masă. Și mi-a fost rușine. Le-am spus că mă oprise niște afaceri, și că mâncasem. Îți poți închipui! Făcui cunoștință cu toții, și Simeon îmi zise: „Bine dragă, cel puțin să ne faci plăcerea să stai cu noi". Și mă așează lângă nevastă-sa. Sunt împrejurări în viață care îți lasă urme neșterse.

Uite, parcă văd sufrageria mare, cu pereții în lemn de stejar; parcă văd candelabrul, trichelurile, și farfuriile cu flori aurite; și parcă simt privirea curtenitoare a slujnicei care aducea mâncărurile. Țin minte chiar o meteahnă a femeii acesteia! Avea un ochiu mai închis și de câte ori trecea pe lângă mine, parcă-mi făcea semn să scot și eu din farfurie. Când ajunsei eu, mâncaseră supa. Chiar atunci se pusese pe masă rasolul de pește, un șalău. Peștele care-mi place mai mult, — și cu drept cuvânt. Ai băgat tu de seamă că e singurul pește care după ce e fiert își păstrează culoarea ceea proaspătă, albă-verzue, pe care o are când e viu? Șalăul e pește de neam, dragă. Și, într-un sos de muștar ca acela, e un lucru rar. Când l-am văzut am simțit un gol în stomac. Mi-am adus aminte de toți șalăii, pe care-i mâncasem în viața mea de rătăcitor, pe bordul vapoarelor mari. Ce-mi făcea chinul și mai mare, era că alături, nevasta lui Simeon, da deslușiri unei prietene, despre cum se gătește sosul cu muștar. În fața mea Simeon înghițea din plin, și printre îmbucături luase din nou firul vorbirii rupt prin venirea mea. Vorbeau despre artă, dragă, despre pictură. Văzându-mă că tac, vroiră să mă facă să-mi dau și eu părerea.

— Tu care ai fost prin atâtea locuri, îmi zise Simeon, poți să-mi sprijini admirația pe care o am pentru Wiertz. Ai fost la Bruxelles, în galeria operilor lui?

— Cum nu, răspunsei eu, și îngânaiu câteva cuvinte.

Prietenul meu înghiți odată și urmă să-mi

vorbească :

— Ai văzut „Răsvrătirea Îngerilor”?

– Cum nu. E una dintre cele mai îndrăznețe pânze ce mi-a fost dat să văd vreodată.

Și mai îngânaiu câteva cuvinte. Dar în gândul meu dam dracului și pe Wiertz, și pe toți îngerii lui. Isprăviră de mâncat peștele și sluga trecu iarăși pe lângă mine, și cu ochiul ei pe jumătate închis parcă mă îndemna: „Măcar din mâncarea asta scoate și dumneata”. Și în mijlocul mesei, aburi o gâscă cu varză. Simții că cineva dinăuntrul meu îmi răcnea; „Spune, omule, că ți-e foame, că n-ai mâncat. Uite gâsca sboară din farfurie!” Ce e drept într-o clipă nu rămase decât varza din care se ridica un val de aburi, și mi se păru că tocmai colo, sus, deasupra capului meu, din aburii mirositori se întrupează deodată gâsca albă, cu gâtul și aripele întinse spre zbor, că găgăe spre a-și lua rămas bun de la mine, și că se strecoară prin bagdadie. Și n-am mai văzut nimic.

— Nici vorbă, urmă Simeon, Wiertz e un artist genial. Mă rog, Stupcane, ce zici tu de „Napoleon în Infern”?

— A da! Ce să zic. - De „Napoleon în Infern” vorbești? A! nici vorbă. E o mare operă. Chipurile acelora cari au ce bănui marelui omorâtor de oameni, te zgudue. Nici vorbă.

Eram zăpăcit; lihnit de foame. Mi se încleiase limba. Nu știu ce voi mai fi îndrugat, și câtă vreme trecuse, când deodată îmi gâdili nările mirosul unei fripturi. Întorc la dreapta capul, și văd mânușițele albe ale gazdei împărțind un purcel fript. Tu nu știi gustul purcelului fript. Degeaba, nu-l știi! Poate știi pe a purcelului din care ai mâncat, asta-i altă ceva, dar pe a purcelului din care nu ți-a fost dat să mănânci, nu-l știi, n-ai avut fericirea să-l știi.

Privind la ceilalți îmi adusei aminte ca prin farmec de chinurile ce le mai simțisem odată, într-un internat, după ce citisem descrierile din Odisea, a meselor cu viței și berbeci fripți, a ospățurilor cu

vinurile groase de pe coastele Greciei fericite, din acele vremuri. Mă rugam în gând lui Dumnezeu, să dea purcelul mai repede gata, să se sfârșească odată cu suferința mea. Aș! Își vârâse coada Wiertz. Vorbind despre dânsul se înghițea mai rar. Firește, vrând-nevrând, trebuia să-mi dau părerea asupra operilor lui. În sfârșit, sosi prăjitura. Deodată, fără să mă aștept, nevasta lui Simeon, taie o felie, dar știi o felie mare din prăjitură, și mi-o întinde: „Oricât ai fi de sătul, îmi zise, prăjitura se poate mânca, și n-ai să mi-o înapoezi”.

Cred și eu! Cum de nu-i trecuse prin minte să facă astfel și cu purcelul! Eu mă așternui pe mâncat. Să crezi, nu simțeam gustul prăjiturii; știu atâta că era ceva bun și că în sfârșit mâncam și eu. Dar Simeon nu mă lăsa în pace:

— Stupcane, în fund deasupra ușii e un tablou, care...

— Nu e nici un tablou în fund, răspunsei eu, desnădăjduit că nu pot mânca în liniște.

— Cum nu, este unul: „Grecii” „Grecii”... Atunci cu coada ochiului am zărit cum nevastă-sa îi făcu semn să mă lase în pace. Femeile pătrund mai repede unele taine, ca noi. Din înfățișarea mea nevastă-sa ghicise, ce sufeream. Tăcură cu toții, iar eu primii trei felii, una după alta. Nu mai vorbi nimeni, nici un cuvânt, până la sfârșit. Fără îndoială, mă priveau. Dar ce-mi păsa mie? Mâncam, acesta era lucrul de căpetenie. N-o să uit niciodată întâmplarea asta!”

Chiriac râse toată vremea cât povestise prietenul său.

Noaptea se apropia repede. În vreme ce jos întunericul îneca totul, cerul se lumina în sclipirea miilor de stele. Prigoriile se liniștiră în frunzișul pădăricei.

O slujnică deschise ușa și spuse:

— Poftim la masă.

— Tocmai acum mă gândeam că întârziasem cu masa, zise Chiriac. Povestirea ta, Dumitre, mi-a

făcut o foame de lup. Haidem să mâncăm.

Cei doi prieteni se sculară și porniră ținându-se de mijloc. La ușa sufrageriei Stupcan se opri și spuse:

— Pentru că mergem la masă, dă-mi voie să-ți fac o întrebare:

— Dragul meu, știi care e cel mai prost pictor din lume?

— Wiertz, răspunse Chiriac râzând.

— Așa. Vra să zică suntem de aceiași părere. E Wiertz. Să nu mai fie vorbă pe urmă. Putem mânca liniștiți.

Apoi adăogă supărat:

— N-o să-i iert cât voi trăi, ticălosului, că a făcut două pânze proaste: „Răsvrătirea Îngerilor” și „Napoleon în Infern”.

Prietenii râseră și intrară în sufragerie.

Patima

Din fundul canapelei unde stam împreună, eu și căpitanul, se vedea tocmai în a treia odaie, unde începuse jocul de cărți. Se vedea bine fața slabă, suptă de nesomn, a gazdei. Îi zăream mișcările nervoase ale capului, puțin piezișe, îndreptate către vecinul din stânga, un profesor, venit de curând în oraș, al cărui fel de joc nu se cunoștea încă. Se lămurea, în toată grosimea lui, în celalt capăt al mesei, trupul maiorului, plecat peste masă, într-aceeași înclinare caraghioasă cum obișnuia să se lase peste gâtul calului, la instrucție, pe câmp. În vreme ce partenerul al patrulea, prefectul județului, cu spatele la noi, sălta din când în când, cu aceeași săritură de om înțepat pe neașteptate. Am privit câtăva vreme acest tablou tăcut: nu se auzea o vorbă. Apoi căpitanul îmi trecu o mână pe după mijloc, îmbiindu-mă în odaia din fund, tocmai în sufragerie. Aici cerurăm două pahare cu ceai. M-am așezat la masă. Căpitanul era însă nervos, nu își găsea astâmpăr. Mă întrebă deodată:

— Ce te face să nu joci cărți?

— Nu știu, i-am răspuns, dar simt că niciodată n-o să pun mâna pe ele.

— Pe mine, urmă el, m-a îndepărtat de ele o amintire tristă, pe care o să ți-o spun.

Căpitanul începu să se plimbe prin odaie, între fereastră și sobă, apoi, cu glasul lui răsunător, care se revărsa uneori în gâlgâiri puternice, ca și cum ar fi comandat, începu să povestească:

...Poate să fi avut vreo cincisprezece ani când am început să înțeleg și eu oarecare rosturi ale lumii acesteia. Și am avut nenorocul, sau poate norocul, să deschid ochii pe unele întâmplări a căror dezlegare mi-a slujit în tot restul vieții mele, uneori în bine, alteori în rău. Miam petrecut

copilăria, după cum ți-am mai spus, într-un târg de graniță, într-un târg mic, unde întâmplările sunt rare, dar, oricând sunt, se știu de-a-fir-a-părul de către toată lumea.

Așa se face că și povestirea ce va urma ar putea fi spusă de către toți cei de acolo, întocmai ca și de mine, care am fost un martor de aproape al ei... Locuiam pe ulița cea boierească. Drept în fața casei noastre, ferești în ferești, locuia un boier, cuconul Gavrilaș Gavrilaș Barbu sau Gavrilaș Corbu, nu-mi aduc aminte, numele de familie îmi scapă. Zid în zid cu noi, deci în preajma cuconului Gavrilaș Corbu, stătea un alt boier, pe care târgul îl poreclise, pentru averea risipită în tinerețe, Mână-Spartă. La dreptul, această poreclă se cuvenea amândorura. Și unul și altul vânturaseră miile de galbeni cum vântură copiii, vara, colbul de pe drum.

Și această lepădare de bani avea de pricină o patimă, dar o patimă, dragul meu, care cotropește ca focul, care se revarsă ca apa când se prăbușește în înec. Acești doi oameni pierduseră tot, tot, înțelegi tu? Nu le rămăsese decât banul pentru hrana zilnică și lucrurile din casă. Așa se face că, după ce se întoarseră de prin străinătăți, dânșii s-au apropiat, găsindu-și unul în altul scăparea de urâtul ce se cobora cu aripile întinse peste viața lor mohorâtă.

Și au început să joace cărțile înainte. Bani nu mai aveau, atunci care dintre ei doi și-o fi dat părerea? au început să joace pe lucrurile din casă. Când am priceput ce se petrece în casa din față, când am înțeles de ce nu călcase piciorul tatei, o dată măcar, peste pragul portiței înflorite, și de ce dânsul se ferea, ca de o molimă, să se întâlnească cu cei doi vecini, faptul era vechi de peste șase ani. Atunci am căutat să văd lucrul mai de aproape... Cărțile se jucau numai la cuconul Gavrilaș, într-același loc, lângă fereastra a doua din partea stângă. Eu, unul, nu i-am văzut începând jocul; îl

începuseră cu șapte ani înainte; acum îl urmau. Poate aveau un răgaz de un ceas, două pe zi, și tot atâta pe noapte. Dimineața, când mă sculam să-mi revăd lecțiile, la fereastra ceea totdeauna licăreau cele două mucuri ale lumânărilor pe sfârșite.

Și deasupra foițelor de hârtie, capetele buhoase, aproape fără ochi, de adânciți ce erau în orbite, tremurau în neastâmpărul dorului de câștig. La început jucaseră pe bivolițele, pe caii, pe trăsura ce mai rămăsese cuconului Gavrilaș. Când câștiga Mână-Spartă, nevasta lui purta caleașca ferfeniță, de scăpărau ulițele bolovănite ale târgului, iar la hopuri roțile săreau de un cot. Doar nu era a ei! Vai de bietul vizitiu, care trecea de la un stăpân la celalt, odată cu trăsura și caii. În urmă de tot, cuconul Gavrilaș vându trăsura, nemaiavând ce mânca. Și atunci veni rândul lucrurilor. Socotelile de zi se făceau seara; cele de noapte dimineața; atunci se perindau, de la unul la altul, și lucrurile câștigate. Seara, mai cu seamă, se strângea toata mahalaua să vadă ce a pierdut unul, ce a câștigat altul. Am văzut, dragul meu, mese, scaune, oglinzi, tricheluri, divanuri, tablouri două gospodării întregi ticsindu-se când într-un loc, când într-altul.

De multe ori, unul dintre dânșii pierdea toată mobila unei odăi, și atunci, pe ferestrele deschise, se vedeau pereții goi, cu piroanele negre înfipte într-înșii, plini de păinjenișul țesut ani întregi de la un capăt la altul al odăii. Da ploua, da ningea, mutarea se făcea, căci, Doamne ferește, nu încuviința unul o zăbavă, cât de mică, în plata datoriei. De multe ori, dimineața, în zilele de sărbătoare, când nu mă duceam la școală, tresăream de vuietul unui divan, odată chiar de al pianului nevestei cuconului Gavrilaș, trântit în mijlocul uliței de către acei ce nu-l puteau căra. Oglinzile ajunseră niște cioburi, scaunele erau rupte și aveau câlțul ieșit, telurile scoase. Parcă pustiise și mistuise focul. De la o vreme însă lucrurile începuseră să treacă numai din casa

cuconului Gavrilaș dincolo. Norocul îl părăsise cu totul: într-o săptămână rămăsese numai cu paturile. Pe ce o să mai joace? mă gândeam eu. Când, într-o seară, slugile purtară din ograda nenorocosului cel din urmă lucru: un tablou mare, acoperit. Ținuse mult, tare mult, conul Gavrilaș la dânsul, și mai cu seamă nevasta lui. Când l-au scos pe poartă, amândoi îl urmăriră cu privirile de la fereastră. A doua zi îl câștigă din nou. Tabloul, tot acoperit, făcu plimbarea înapoi. Schimbul acesta, o zi al unuia, o zi al celuilalt, s-a perindat vreo săptămână. Într-o dimineață, pe o ploaie repede și-un vânt năprasnic, slugile scoaseră tabloul pentru cea din urmă oară din odaia adevăratului stăpân. Când voiră să iasă în uliță, vântul se năpusti în prostirea ce-l acoperea, slugile șovăiră, clătinându-se, și prostirea zbură de pe fața lui ca o bucățică de hârtie. De la fereastra unde eram, într-o ochire repede, văzui înfățișarea mândră a unei femei, cu fața albă, cu ochii întunecați, cu o mână pe rezemătoarea jilțului în care sta, cu ceealaltă la piept, pe niște dantele, poate. Semăna bine cu soția cuconului Gavrilaș. Era mama ei. În aceeași clipă, cuconul Gavrilaș, numai în jiletcă, alergă să ajute, aplecară tabloul și-l duseră dincolo... Din ziua aceea n-au mai jucat. Supărarea, nopțile nedormite, poate o răceală căpătată în ziua ploioasă în care ieșise dezbrăcat afară culcară pe nenorocosul boier în pat. A zăcut o săptămână și, într-o dimineață, în odaia în care altădată licărea mucul lumânărilor sleite, se înălțau flăcările gălbui ale făcliilor de ceară. Pe divan, cuconul Gavrilaș dormea cel mai liniștit somn. L-au îngropat într-o zi frumoasă, plină de soare și de miros de liliac. Se împrimăvăra. M-am dus să-l văd. Era întins întrun sicriu vopsit albastru, în mijlocul odăii goale. Când l-au scos în uliță, să-l puie în patașcă, nevasta lui a privit spre casa celuia ce-i sărăcise. Și, ca și când ar fi zărit pe cineva, întinse brațele și izbucni într-un strigăt deznădăjduit: M-ați lăsat amândoi!

Cine dintre cei de față va fi înțeles rostul acestor cuvinte? Am întors capul, privind într-acolo; pe fereastra deschisă, ca printr-o ciudată întâmplare, se zărea, într-un colț, tabloul. Am lăsat să pornească mortul, apoi, pentru că nu era nimeni, m-am apropiat. Am stat mult și l-am putut vedea bine. Cu ochii întunecați, acoperiți parcă de pânza lacrimilor, plecată, ca și când ar fi voit să se coboare din ramă, cu

fața albă în bogăția părului negru, mama părea că jelește durerea adâncă a fetei ei. Mâna dreaptă strângea rezemătoarea jilțului, iar cealaltă, acum vedeam deslușit, ducea batista la ochi. Ce presimțire vremelnică va fi încremenit mâna tinerei femei de pe atunci în această mișcare de durere?...

Căpitanul se opri, duse mâna la ochi și rămase așa câteva clipe.

— Parcă o văd încă, adăugă dânsul.

Fără să mai spunem un cuvânt, fără să luăm de la cineva seara bună, am plecat. În uliță ne-am dat mâna și ne-am despărțit.

Părtașul

Soldatul Pintilie Gheorghe era învinuit că furase în sâmbăta Paștilor câțiva saci cu orz și că apoi îi vânduse. Santinela ce încuviințase aceasta era adusă înaintea consiliului, ca părtașă la furt.

Vinovatul mărturisise hoția. El o îndeplinise, pe când de santinelă la orzărie era Neculai Oană, recrut din anul acela, un biet om, luat în oaste pe nevăzutele, și pe care, de șase luni de zile de când venise, nu-l scoase nimenea din ceea ce știa el de acasă. De nepriceperea lui se feriseră toți comandanții de companie, ca de foc, și-l lăsaseră la boi.

În săptămâna Patimilor soldații fură învoiți pe acasă. De sărbători e greu să pui mâna pe un om mai acătării, rămân ciurucurile. S-a zbătut bietul aghiotant, în dreapta, în stânga, până a dat, în grajd, cu ochii de Neculai Oană, care vorbea cu boii lui, dezmierdându-i pe grumaz. Valeu! Oană neică, zise aghiotantul, Maica Domnului mi te scoase în cale. Vino-ncoa, zmeule, să te înarmez ca pe sfântul Gheorghe. L-a înșfăcat de guler, l-a dus de l-a încins, i-a dat o armă și-un picior și l-a înfipt de santinelă în poarta orzăriei, în ograda căreia rămăseseră câțiva saci plini, afară din hambar. Să nu lași nici pe Dumnezeu sfântul să intre înăuntru, Oană băiete, că a ta-i împărăția Necuratului pe urmă, îi mai zise aghiotantul și plecă.

De aci încolo să lăsăm să povestească Oană, întrebat, la rându-i, de către judecători.

Oană își duse mâna la cap în neștire, chip să salute, răcni: S trăiți!, trase aer mult în piept, ca și cum s-ar fi pregătit să se cufunde în apă, apoi începu:

— Acu, eu, s trăiți, eram pus de santinelă; era cald și mă uitam pe câmp, și pe poarta de din dos

văd, s trăiți, că ieșeau boii. Le dăduse drumul nu știu cine, ori își luaseră ei singuri lumea în cap, că eu, vezi, eram de santinelă, nu eram în grajd. Pe mine nu m-o răbdat inima să-i las în voia lor, că tot eu aveam să-i caut pe urmă prin meleaguri, că eu îs la boi, la amândouă părechile. Da o păreche acuma n-o mai am pe samă, de-o săptămână, că s-o dus cu A Ilincăi la cărat pietriș de la Ipate, de sub Dealul Râpoaiei. Eu îs din cealaltă parte, de la Argieni, din vale de...

— Nu mai bâigui; spune ce-ai făcut când ai văzut boii! răcni colonelul.

Oană iar răsuflă adânc:

— S' trăiți! Eu am văzut boii, am răzămat pușca de gard și am împuns-o la fugă după dânșii, de i-am întors. După ce i-am dus înapoi în grajd, i-am închis, am pus un bețișor în belciugul ușii, că zăvorul îi stricat, l-o stricat Marin Dumitrache, bătu-l-ar Dumnezeu, și eu am rapurtat, da nu l-au dres, că fieraru nu-i...

— Lasă pe fierar, tontule, spune ce ai făcut după ce ai închis boii! Te-ai dus la locul tău? răcni iar colonelul, scos din fire.

— M-am dus la locul meu, unde mă așezase domnul căprar.

— Căprarul, nu aghiotantul? întrebă un căpitan din consiliu.

— Ba aghiutantul, domnule aghiutant, s trăiți. Acum, eu mai s-adorm. Da n-am dormit, că de dormeam, aș fi visat. Și n-am visat nimic, zău n-am visat. Și numai ce vine deșca Gheorghe și dă să intre în orzărie. Eu îi zic: Mă, deșcă, ce cauți tu aici, că eu nici pe Dumnezeu nu-l las, mă, să intre. Da el mă dă odată la o parte, intră înăuntru și-mi spune: Tu nu știi, mă, că trebuie să duc orz pentru calul domnului ghinărar? De așa, așa-i, am socotit eu, că alta nu știu, da asta o știu bine, că domnul ghinărar e tatăl nostru, s trăiți; și l-am lăsat să ia un sac. Când o ieșit cu sacul afară, mi-o șters o palmă, deam amețit. O luat-o pe după gard, și ce-o fi

făcut, ce-o fi dres, că se întoarce iar înapoi și mai ia un sac. Câți saci iei, deșca? îl întreb eu. Las, că-i vedea tu. Să-i numeri, mi-o răspuns. Și când o trecut cu al doilea pe poartă, mi-o mai șters o palmă și-o strigat: Doi! Când o mai venit pe urmă, nu l-am mai întrebat, de frică să nu mă mai bată. Da el tot mi-o mai tras două palme, și-o strigat: Trei! Patru! După al patrulea n-o mai venit, da și pe mine m-o bufnit sângele pe nas.

— Vrasăzică, patru saci a furat? întrebă colonelul.

— Patru; câte palme am mâncat, atâția saci o furat, s trăiți... De schimbat, nu m-o schimbat decât hăt! târziu de tot, că prinsese să se spuzească cerul de stele, și eu mă gândeam încă la boii mei, că nu aveau ce mânca; eu le dau de mâncare la vreme, ba-i duc și la păscut, în suhatul târgului, unde-s și ceilalți văcari, că am păscut doar și tamaslâcul conului Mache de pe Popricani...

— Bine, bine, cine te-a schimbat?

— Domnul căprar, ista, domnul aghiutant. Aflase și dumnealui că Pintilie luase sacii, că mi-o tras și dânsul câteva palme, da fără să le numere, că mi le-o tras grăbit. Apoi m-o dus la închisoare. Ș-am stat închis, s trăiți. Ia, așa, degeaba, pentru mehenghiul ista de Pintilie. Că doar am vrut eu să pun mâna pe el în închisoare, dar n-am putut. Da ce crezi, tu, mă (zise Oană, întorcându-se spre vinovat), că ești în satul lui Cremene, să furi orz și să bați oamenii în drum?...

— Unde te trezești aici? țipă colonelul. Pentru ce i-ai dat drumul să intre în orzărie?

— Domnul ghinărar e tatăl nostru, s trăiți! Cum să nu-l fi lăsat? Dumnezeu e Dumnezeu, și domnul ghinărar e domnul ghinărar. Alta n-oi ști, da asta o știu bine. Cum să nu-l fi lăsat? Apoi începu să se roage: Dacă Pintilie n-are de unde, tătuca dă cei patru saci înapoi, că tătuca are în hambar și păpușoi, și orz, și grâu; zău că-i dă tătuca, numai să-și scape băietul!

Toți zâmbiră, iar Pintilie pufni de râs. Oană îl zări și-i strigă printre lacrimi:

— Te râzi, măi deșcă, te râzi, nu ți-ar mai călca piciorul pragul maică-ta și al tătâne-tău!

Consiliul a achitat pe Neculai Oană, cerându-i trimiterea înapoi la vatră, ca un om slab de minte ce era. Când i s-a spus că scăpase, nu-i venea să creadă.

Dar pe Gheorghe Pintilie, care se ducea la închisoare, nu-l răbdă inima să tacă; întrebă râzând:

— Ce ți-o fi făcând boii, mă Onică?

Oană tresări, ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, ochii i se luminară deodată, se întoarse și veni până la fața lui Pintilie. Și cum acesta din urmă ședea între cele două santinele, îi zise: Stăi, măi deșcă, și, mai nainte să poată fi oprit, îi trânti o palmă strașnică.

Apoi, cu buzele întinse într-un zâmbet de nespusă mulțumire, ieși pe ușă, scărpinându-și palma cu care lovise.

Fugitul

Aduși în odaie, de către aghiotant, rămân amândoi în fața ofițerului de serviciu. Bătrâna e mărunțică, plecată puțin de șale; de sub bariz de-abia i se zărește fața suptă. Își are sumăieșul pe umeri; mâinile și le ține una deasupra celeilalte.

Băietanul e înalt, bine legat, dar cam galben la față.

E îmbrăcat într-un cojoc cu lâna mițoasă întoarsă în afară. Își tot trece căciula dintr-o mână într-alta.

După un răstimp, vin lângă masa de după care sublocotenentul îi privește. Flăcăul pleacă în jos capul și spune:

— Eu sunt Vasile al Lixandrei.

Ofițerul se uită mirat.

— Sunt Vasile al Lixandrei... Din cumpania a doua.

— Ești întârziat?

— Nu, sunt... Vasile al Lixandrei... și-s dizirtor. Sunt din cumpania a doua, și am fugit anțărți.

Ofițerul se ridică și-l privește cu interes, apoi întreabă:

— Cum ai fugit? Și de ce?

Băietanul tace. Atunci bătrâna își trece dosul mâinii peste gură, își trage un capăt al sumăieșului peste umăr și vorbește:

— Lasă, Vasile, să spun eu. Să vă grăiesc eu, domnule căpitan, că bietul nu poate vorbi de inimă ră... Amu, i-o venit și lui rândul la oaste. I-o venit rândul acum trei ani, și s-o dus, că i-am spus: du-te, băiete și-ți fă sirviciul; bun e Dumnezeu și mare. Și te-i întoarce. Eu ți-oi purta de grijă, dragul mamei, să-ți aduc ce te-o trage inima să cei. Și s-o dus, sărut mâna, domnule căpitan, s-o dus. Așa... S-o dus cum v-am spus. Când colo, peste

vreo două săptămâni, într-o sară, prin postul Crăciunului, eu făcusem niște julfe, numai ce aud că bocănește cineva în ușă. Cine-i? întreb. Eu sunt, mămucă, mi-o răspuns. I-am cunoscut glasul. Repede am tras zăvorul și numai ce-l văd cu mantaua peste mondir, cu șapca în cap și în mână cu tesaca, fără curea. Mamă, îmi zice el... Da era tare abătut, mamă, îmi zice el, am venit să-mi dai un franc de parale, să plătesc ceva la cazarmie. Dă, eu l-am crezut, păcatele mele, că numai pe el îl am. Și atâta aveam, un franc de parale, da eu i l-am dat. Și am vrut să-l mai țin, da unde o fost chip. Atunci i-am făcut și o legătură cu julfe și o plecat, că trebuia să fie a doua zi la cazarmie. O plecat în inima nopții. Și ce-mi era scris să aud! În ajunul Crăciunului îmi spun ceilalți din sat de la noi că Vasile e dizirtor. Și-am bocit mămucuță, ca după un mort, că eu îs beteagă, și-s singură singură pe lumea asta, și numai pe el îl am! Și l-am căutat, și am întrebat, și unde n-am umblat! Numai unul Dumnezeu știe! Așa îmi pierdusem nădejdea. L-am crezut mort și pace bună! Da numai uite că Dumnezeu mi l-o întors, s-o îndurat de bătrânețele mele. Alaltăseară, tocmai ieșisem să torn apă în treucă la niște porci, că am trei porci, să nu vă supărați, domnule colonel, ista, domnule căpitan, am avut și-o văcuță, da am vândut-o... Turnam apă în treucă și numai deodată văd că răsare în poartă un om străin. Da câinii nu băteau. Mă dau mai aproape și, când îi văd fața, mi s-o tăiet genunchii; și m-am sprijinit de gard, și atâta am putut să zic: Valeu! Că așa bucurie n-am avut eu în viața mea. Și vezi dumneata, și bucuria asta, tot dintr-o scârbă mi-o venit. De-abia m-am târât până în casă... Și mi-o povestit toată noaptea viața lui, săracul, petrecută printre străini, cioban la oi, că trecuse Prutul. Și-o venit că-l lovise dorul de mine, că el o fugit, dar era inimă bună, domnule căpitan. Tare m-am bucurat, că-s singură pe lume, și numai pe el vezi că-l am. Și după multe și multe, într-un târziu,

l-am întrebat: Și acolo nu te-au luat la meliție, măi băiete? Ce să mă ieie, mi-o răspuns, ei au destulă oaste. Îi duce pe flăcăi peste mări și țări, să se bată. Care cum se duc, nu se mai întorc. Îs pustii satele! Iacă, țin minte vorbele iste ca și cum le-aș fi auzit în minuta asta de ceas. Și el ședea, cum îi colo în colț, pe pat, lângă cuptor, iar eu pe un scăuieș, aproape de dânsul. Cum mi-o spus vorbele iste, am rămas pe gânduri. Și ce mi-o trecut prin minte, plângând i le-am spus: Măi băiete, măi, pe flăcăii aceia îi mână la moarte, ca pe vite, și dânșii merg, că așa-i legea, cum s-o dus moșutău și nu s-o mai întors că am avut un frate în dorobanți, de-o murit în bătălie, și tu, măi băiete, nici măcar cei trei ani nu vrei să-i faci. Tu ai fugit printre străini, m-ai lăsat singură cu grijile și necazurile, și dacă erai și tu om, azi ai fi dat meliția la spate și ai fi venit acasă. Nu mai fugi, dragul mamei. Haide la cazarmie. Ți-i face pedeapsa și anii tăi și te-i întoarce, că poate mi-o lungi Dumnezeu zilele, să te văd mântuit și pe tine. Când i-am spus eu lucrurile istea, cum stătea acolo lângă cuptor, numai o pus capul în piept și o-nceput să plângă, că el o fugit, da are inima bună, domnule căpitan. Și aseară am pornit și-am venit. Și acum rog bunătatea dumneavoastră pentru dânsul.

Apoi bătrâna se întoarce către băiat și izbucnește în plâns:

— Rămâi, dragul mamei, rămâi, că decât ai umbla printre străini și m-ai lăsa de izbeliște și de râsul oamenilor, mai bine ți-ai face osânda și anii tăi, și bun îi Dumnezeu, te-i întoarce acasă.

Băietanul pune capul în piept și răspunde cu glasul tremurat:

— Ghine, mămucă, oi rămâne.

Mai stă o clipă așa, ținând capul în jos, apoi se îndreaptă, își trece dosul mâinii peste ochi și spune ofițerului:

— Rămân, să trăiți, rămân, că doar de asta am trecut înapoi Prutul.

Puișorii

Se avântă cu toatele înspre păduricea de sălcii; ascunzându-se rătăcesc prin frunzișul răcoros, apoi o iau de-a lungul miriștilor și iar se întorc în bătaia lină a aripelor.De după deal vine în zbor rotat un uliu. Pasărea de pradă pare că nu ia în seamă mulțimea păsărelelor călătoare. Ele îl zăresc; un strigăt de îmbărbătare și stolul întreg năvălește la luptă. Uliul ocolește iscusit prin aer și piere cu repeziciunea fulgerului dincolo de deal. A scăpat! Rândunelele, vesele de această fugă, plutesc sus, crezând că l-or mai vedea; zarea rămâne însă limpede și dânsele se întorc obosite de se înșiră pe vârful șurelor de paie...</nowiki>Pe prispa casei, copilașul, numai în cămășuță, cu capul gol, urmărește de mult jocul stolului de pasari, printre care se află și cei trei pui ai lui, din cuibul de humă de supt streșină. Îi căpătase doar dela mămuca lui. De câte ori era neastâmpărat, mămuca îi zicea : „Fii cuminte dacă vrei să-ți dau puii, când or crește mari!”

Și el a fost cuminte, puii au crescut mari, dar în urmă au zburat! El îi văzuse cum au eșit zilele trecute de s-au jucat prin aer, dar parcă niciodată nu zburase mai mult ca astăzi.

Și-și cunoaște el destul de bine puii: sunt cei de la mijlocul șurei din dreapta, trei unul lângă altul, sau cei de lângă aceștia, dacă n-or fi chiar cei de la capăt. Toți parcă samănă unii cu alții, și-s așa de sus, așa de sus!...

Păsărelele s-au odihnit puțin, apoi și-au șoptit nu știu ce, au scos un strigăt vesel, și s-au ridicat deodată cu toatele. Câteva din ele s-au despărțit pentru o clipă din stol, au atins ușor streșina casei, apoi s-au pierdut iarăși în mulțimea celorlalte. Puișorii copilașului își luau rămas bun de la el și

de la cuibul lor de humă.

Stolul mai ocoli de vreo două ori iazul, apoi se înălță, și porni încet să lunece spre asfințit.

Copilașul privi lung stolul care se pierdea, ca o fluturare, în adânc, apoi duse mănușițele la ochi și începu să plângă.

Maică-sa aruncă furca și veni în fuga de-l luă în brațe: în cuvinte desmierdătoare îl întreabă ce are.

Copilul nici nu poate vorbi de atâta năvală de lacrimi, întinde mâna spre cer, îi arată stolul care luneca în zbor necurmat, și de abia îi poate șopti: „Puișorii”.

Mama îl strânge la sân, și-l sărută cu drag :

„Nu plânge puiul mamei, au să se 'n-toarcă înapoi... la Primăvară.”

Copilașul se liniștește; punând mânușița deasupra ochilor, ca mămucă-sa, împreună privesc stolul pe zarea depărtată a cerului. Și lumina slabă a duiosului asfințit de toamnă le înneacă ochii înrourați acum la amândoi.

La moarte

Cei doi vânători se întorceau osteniți, cu pălăriile pe ceafă, cu hainele desfăcute la piept; câinii rămăseseră în urmă, vlăguiți, cu limbile scoase, cu picioarele însângerate de păiușul miriștilor pe întinsul cărora alergaseră o dimineață întreagă. Vânătorii mâncaseră în fugă, pe colțul unui șervet, friptura rece și pânea stropită de sângele unei prepelițe, și acuma se gândeau la un loc de odihnă. În stânga se întindeau, în bătaia soarelui, miriștile strălucitoare ca și cum ar fi fost acoperite cu un colb de aur; în dreapta, curgea Argeșul, pe al căruia mal se ridica o pădurice, care cotea odată cu râul și se pierdea departe.

— Să mergem acolo, zise unul. Și o luară deadreptul, urmați de câni cari călcau ferit, pe spinărișul mărunt al câmpului, ca și cum ar fi mers pe jăratec. În marginea pădurici, chiar pe mal, supt ramurile dese ale unor mesteacăni, se deslușì îndată o șandrama de scânduri. Vânătorii se apropiară; un băețaș cu pantalonii suflecați mai sus de genunchi, cu capul gol, cu mânile la spate, încordat pe picioarele desfăcute, subțiri și pârlite de soare, îi aștepta.

— Ce e aici, măi piciule ? întrebă cel mai în vârstă.

Băețașul clipi din gene, și le aruncâ o privire atât de repede, încât vânătorilor li se părură că din cei doi ochi sclipitori, zburară ceva, ca două gâze, către dânșii. Odată cu privirea, dete și răspunsul:

— Zalhanaua.

— Zalhanaua? Și cine taie vitele ? Băețașul se clătină pe picioare și clipi iarăși:

— Eu.

Cellalt vânător se mânie:

— Ia ascultă, nu umbla cu minciuni că-ți rup

urechile.

Băețașul se încredință pe semne că cel ce se răstise nu glumea. De data asta spuse adevărul:

— Neica Vasile taie vitele.

— Dar unde-i neică-tău Vasile?

Piciul ar fi vroit să croiască iar o minciună, dar se vede că îi zbârnâiau încă în ureche vorbele de odinioară, își luă de seamă, și dete deslușiri.

— Păi, trebuie să vie și dânsul acuma, că o să taie vițelul cela din ocol.

Vânătorii trecură pe lângă băețașul, ce-i măsura din cap pănă-n picioare, o luară pe supt copaci și când zăriră ocolul, se îndreptară într-acolo. În mijlocul îngrăditurei, sta, sub dogoreala soarelui de amiază, un viței. Când simți că cineva îl privește, întoarse încet capul, cu botul umed, cu cele două cornițe de abia răsărite, și se uita cu ochii lui mari, blânzi și limpezi.

Vânătorii îl priviră puțin, apoi se duseră supt un mesteacăn mai lângă malul apei, își scoaseră puștile, torbele, patrontașele, și se întinseră jos. Câniii se așezară și ei alături; unul își puse capul pe o torbă, închise ochii și adormi cu botul între penele prepelițelor împușcate.

Supt umbra deasa râul curgea întunecat. Ici și colo, câte un gol din frunziș aruncă un ochi de lumină deasupra apei. Și în amiaza fierbinte, când nu se aude nici un zbor, nici un ciripit, clipocitul undelor se deslușea ușor ca un răsuflet.

Vânătorul cel mai în vrâstă, începu să vorbească:

— Grozavă milă îmi fac bietele vite, ce-și așteaptă moartea.

— Eu cred, răspunse celălalt, că ele nu sufăr decât în clipa când le vâră cuțitul, și atâta tot.

— Te-nșeli, răspunse bătrânul, animalele au o presimțire puternică. Lucrul acesta ți-l spun în deplină cunoștință.

Bătrânul scoase tabachera, răsuci o țigară apoi urmă :

— „Mă mutasem, or fi câțiva ani, pe o uliță lăturalnică a orașului. Mă bucurasem de liniștea ce-mi surâdea într-un loc depărtat ca acela, într-o mahala în care companiile străine nu găsise trebuință să întindă șinele pentru tramvai, iar automobilele n-aveau ce căuta printre casele mici, ascunse de copaci, prin gropile pline de apa ce rămânea de la o ploaie la alta. Pentru mine, care mă duc la cafenea din an în Paști, care nu prea iubesc nici teatrul, nici actrițele, ulița Vieței, așa se chema ulița, era însuși viața. Foarte bine. M-am mutat, și-n cea dintăi zi, nici nu mi-am așezat decât patul, ca să pot gusta pe deplin liniștea atât de dorită. Care nu-mi fu mirarea, când după câteva ceasuri zbieretele unei întregi turme de oi, cu mieii după dânsa, și apoi ale unei alteia, și încă ale uneia, îmi spulberă pe rând nădejdea. Mă întrebam ce o fi căutând atâtea oi pe acolo? Iar noaptea, întreaga noapte, n-am putut închide ochii de tropotul tamaslâcurilor de vite, de strigătele văcarilor, de loviturile ghioagelor aruncate cu furie. Se-nțelege, cum m-am sculat, am căutat să întreb, să mă deslușesc. Ce-am aflat? Ulița mea era una dintre acele care încheia drumul hotărât prin care trebuiau să treacă, spre zalhana, toate vitele de tăiat aduse din ceialaltă parte a târgului. Eram prăpădit! Dar plătisem chiria înainte și dacă pentru mine lucrul ăsta era totul, pentru alții ar fi fost doar un prilej de râs. A trebuit să stau acolo, prietene, să mă înfund în fundul unei odăi lăturalnice, ori de câte ori vroiam să citesc ceva; să tresar în fiecare noapte, de strigătele sălbatice ale văcarilor ce parcă îmi făceau în ciudă. Și am văzut un an întreg cum se duc la moarte bietele vite nevinovate. Le priveam aproape zilnic, căci le ducea și ziua, când era nevoe. Împrejurările m-au dus și la zalhana chiar. Și am băgat de seamă că toate au presimțirea morții ce li se pregătește. E altă ceva, dragul meu, să iei pușca la ochi, să tragi un foc, în pasărea care, stârnită de câne, n-are decât vremea să întindă

aripele și să se înalțe într-un singur fâlfâit. Vânătorul bun n-are nimic ce să-și bănuiască. El are înnăscut simțul acela care îndreaptă ochiul și-i trimite privirea odată cu glonțul, de lovește fără greș. — De aceia niciodată n-am umblat, cu cârpacii ce chinuesc pasările, lăsându-le pierdute, zile întregi, prin miriști, ca să le mănânce furnicele de vii. — Aceia nu se deosebesc de văcarii ce-și rup ghioagele pe spatele bietului bou ce nu vrea să intre la moarte. Faptul însuși al morții nu m-a înspăimântat niciodată, nici nu mi-a sdruncinat sufletul; mijloacele prin care ajungi să omori, și vremea care o pui ca să îndeplinești acest lucru, îți poate da numai cutremurul sufletesc. La om, frica o poți vedea mai ușor: în schimbarea feței ce însoțește umilirea ceia a trupului, care se sbârcește în tremur, și care tresaltă în țipătul ce scapă ascuțit din gâtul strâns de groază. La animale, aproape în totdeauna, frica o cunoști mai mult din ochi. Și niciodată ochiul omenesc nu va putea arăta, cred, atâta groază cât va cuprinde acel al unui animal, care presimte primejdia. În ochii ceia mari și atât de frumoși ai boilor, frica se zărește ca ceva tulbure ce înneacă privirea, apoi, după clipitul genei, îl lasă iarăși curat, sticlos, încremenind pleoapele. Și iarăși isvorăște din adânc ceața, și clipitul genei lungi și arcate piere repede ca și cum ar vrea să alunge o vedenie, răsărită deodată din pământ. Atunci boul se oprește, iar văcarii lovesc cu ghioagele și el pornește amețit înainte... Dar niciodată n-am văzut presimțirea morții, și groaza mai adâncă, la un animal, ca în împrejurarea următoare. Într-o dimineață de toamnă porneam la vânătoare. O negură groasă se lăsase umedă, ca o pânză peste tot. Nu zăream decât la câțiva pași înainte; mă înădușeam, iar picioarele îmi lunecau pe mâzga uliței. Mă gândeam să mă întorc, când lângă mine trecu un țăran ce ducea de funie un bou; un băețaș, copilul țăranului, venea mai în urmă, așternând la fiecare pas, cu iușca ce ținea în

mână, câte o lovitură, pe spatele boului ce nu prea vroia să meargă. Mă uitam după ei, — îl duceau să-l taie. Deodată boul se opri. Degeaba îl lovea băețașul cu iușca, degeaba trăgea țăranul de funie. Boul își încordase gâtul, și cu capul în piept se pironise locului. M-am apropiat de ei.

— „Haram nărăvit", îmi spuse țăranul. Și desnădăjduit, își scoase cureaua lată dela brâu, și cum sunt toți la furie, începu să-l lovească peste cap, peste ochi, unde nemerea. Atunci boul închise ochii, se lăsă în genunchi, apoi întinse gâtul și scoase un răget adânc, înspăimântător de dureros. „Năravul" lui era presimțirea morții. Țăranul îi mai dete câteva picioare, băiatul găsi undeva un par, loviturile curgeau, boul se sculă, și amețit porni înainte. Rămăsesem împietrit, nici măcar nu avusesem puterea să-i opresc ca să-l mai bată. Și am stat de m-am uitat cum se ștergeau în ceață câteșitrei: trupul greoi și îndurerat al boului, țăranul pe care nevoile poate că-l mânau să-și vânză sprijinul, copilul care la fiecare pas așternea câte o lovitură pe spatele vitei lângă care crescuse, cu care se jucase, serile, când se întorceau dela câmp."

Vânătorul tăcu. Apoi după câteva clipe, un glas puternic se auzi strigând la băiat.

— Mă Miță adă vițelul.

Vânătorii se sculară, își petrecură pe după umeri puștile și torbele, se încinseră cu patrontașele, șuerară câinii, și porniră în zalhana. Intrară înăuntru și se duseră pe podișca întinsă, cu scândurile rărite, deasupra apei. Băețașul aduse vițelul de funie. Vițelul se opri domol, cu ochii mari, peste care parcă se așternuse ceva pe care clipitul pleoapelor vroia să-l șteargă.

Casapul se puse drept în fața vițelului, îi luă capul în mâni, ca și cum ar fi vrut să-l privească bine, apoi scoase repede junghiul din teaca de lemn ce o avea în brâu, și cu o sclipire ca de fulger îl înfipse între cornițele de abia răsărite.

Vânătorii nu avuseseră vremea să vadă decât rostogolirea moale a vițelului.

Și pe când băețașul se lăsa pe vârful picioarelor să privească țintă la tresăririle ușoare ale trupului, dînșii plecară repede.

Negustorul Meremet

Dugheana negustorului Meremet are acoperișul dintr-o apă, streșina eșită mult în afară, iar șindrila ascunsă supt un mușchiu cărnos și verde, din care ploaia se strecoară, picătură cu picătură, ca dintr-un burete. Gura și ferestruele podului sunt tivite, pe de margini, cu o crestătură de lemn, lucrată frumos, ca o horbotă. Fața dughenei, cu pereții îngușți, coșcoviți de ploi, deschide golurile ferestrelor, peste care se așează noaptea obloanele grele, ce slujesc ziua drept tărăbi; între ele, se desface în două, ușa, — îngăduind să se vadă brățările de fier prin care se înmânecă stinghia de stejar, ce-o zăvorește. Ca parte minunată, ce face să întârzie băeții de la școală, acoperământul are în dreapta streșinii, un zarzăr, - răsărit acolo cine știe cum! Primăvara aceasta e a treia, de când copăcelul e încărcat cu floare.

Din dosul dughenei se prelungește, în dâmb, curtea cu acareturile: grajduri pustii; poduri fără fir de fân; șuri goale, fără uși, prin care se încuibă în vreme de toamnă vântul, iar iarna viscolul cu șuerul lui înfiorător. Un șir de odăi dărăpănate arată ruinele hanului de altădată. Meremet ținuse și han; în încăperile acestea mișunase toată negustorimea care împânzise pe vremea aceea drumurile Moldovei.

Singura odae ce putea fi locuită era cea din față. Dar și dânsa! Din bagdadia podită, carii măcinau o făină gălbuie, ce se cernea, ușoară, peste marfă și dușumea; când sufla vântul, prin golurile ferestrelor, învălmășea făina în aer, și ascundea odaia într-un nor. Din colțul din stânga se desprindea soba înegrită de fumul strecurat prin toate crăpăturile ce-i ieșise înainte în calea lui către cer. Pe părețele din stânga erau rafturile, — de abia

se mai țineau în scoabele roase de rugină. Pe aceste rafturi se odihneau șaiacurile și pânzeturile, — în aceeași față amândouă, - nohotie. Pe părețele dinspre răsărit - icoanele, la o parte pe o policioară candela, totdeauna aprinsă. Dedesuptul lor, raftul cu lucrurile cele mai scumpe: câteva șaluri turcești, cașmiruri, fesuri, — marfă adusă, altădată, numai pentru fețele simandicoase. Acesta era raftul boierimei, privighiat și binecuvântat parcă de către sfinții de deasupra. Între obloane și ușă, pe sfori, de toate: curălării, harapnice cu șfichiuri de plumb, pungi, pene de păun, chimiruri și câte încă; țintuite mai bine, câteva cobze. De jur împrejurul rafturilor, rânduite ca niște divanuri, lăzile de Brașov, cu flori late cât palma. În părețele din fund ușa, îngustă ca de clopotniță, ducea în ogradă. În dreapta ușei, câteva scânduri pe două capre; deasupra un mindir, patul negustorului. Mai în față, tejgheaua; când printr-o întâmplare se ștergea colbul de deasupra ei, lemnul răsăria galben ca chihlimbarul, lustruit de mânele atâtor băieți ce socotise pe dânsul cu plumbul lor lătăreț. Negustorul se uita atunci îndelung la țifrele mărunte, încâlcite, aruncate acolo de cutare ucenic, al căruia fel de a scrie el și-l aducea aminte!... În dugheana aceasta își purtă pașii negustorul Meremet: un trup supt de bătrânețe, învălit în antereul lung, cu mâneci largi, strâns la mijloc printr-un brâu de păr de cămilă; fața spână, uscată și încrețită ca o smochină, din gălbeneala căreia puteau sticli ochii stinși. Șapca, cu zoroc verde, sfârșia oarecum trupul, oprindu-l parcă să mai răsară din subțiimea lui.

*

Deprins să trăiască în acest loc, an de an, optzeci și mai bine, lui Meremet nu numai ca nu i-ar fi trecut prin gând nevoia unei meremetisiri a dughenei, ca cele multe din alte, vremuri ce-i atrăsese porecla, dar i se părea că locuința e tare ca și altă dată, că până și hanul din ograda acoperită

cu brusturi, e gata să primească, pe porțile largi deschise, brașovencile pline cu mărfuri.

De câte ori, de pe scăunașul lui, din prag, nu revedea trecutul, de parcă-l trăia!

... Ulița tremură în zumzet, —o coardă! Pe podul de lemn trec caleștile în mersul domolit al cailor; boerii privesc zâmbitori spre negustorul ce se pleacă până la pământ. Unii se opresc în dreptul dughenei mici. În schimbul mărfei strălucesc galbenii fără tocmeală... Departe, după grădina postelnicului Nicoară, privirea fuge, hăt, în colo! Șesul Bârladului se desvelește verde, neted; până la dânsul, prin mănunchiurile de salcâmi înfloriți, curțile cu acoperământurile roșii. Pe șoseaua albă șiruri de chervane. Ei! ce vuet, cum mișună lumea! Ce să fie? Norodul se strânge în fața dughenei celui mai iubit negustor din târg. Tocmai din capătul uliței se aude scârțâitul roților gemând supt încărcătură. Ba și glasurile chirigiilor: „Hii căluțule!... Hii, cu tata, hii!”. Se zăresc mai bine trupurile vânjoase, căciulile țuguiate, puse pe-o ureche. Bicele pocnesc ca petițele. - Vine marfa de la Brașov ! Negustorul tânăr, vioiu, cu cei opt ucenici, iese în ușa dughenei, întru întâmpinare.

— Cu bine te-am găsit jupâne!

— Și cu bani, și cu voie bună, feții mei! Marfa o descarcă așa: Negustorul stă lângă căruță, de primește bucată cu bucată, un băiet în ușă, ceilalți rânduiți până la rafturi.

— Încă o bucată de pânză, jupâne. Cărăușul îi face vânt, negustorul o prinde, o pune în zare, o achipuie între degete, apoi o svârle băiatului din ușă, și strigă:

— Bunăă; alta!

Valurile sboară din mână în mână, iar norodul face glume. După ce se mântue cu descărcatul, chervanele trag la han; în ogradă se fac focuri și chefuesc, — negustorul, cărăușii și băeții, laolaltă — până noaptea târziu...

*

Acum, în urmă, un singur om mai călca pragul dughenei: conul Iordache Iovu. De două ori pe lună, regulat, arunca cei câțiva galbeni, pensia negustorului scăpătat. Când venea, totdeauna pe jos, negustorul îl zărea de departe; se ridica repede de pe scăunel, și se învârtea prin dugheană, ca și cum ar fi vrut să o pregătească pentru musafirul ce avea să primească. La ușă, conul Iordache se pleca puțin, să intre. Lui Meremet i se ridica sângele, cât mai avea, în obraz; simțea cum îl cuprinde o căldură isvorâtă din piept; se chinuia să scoată câteva cuvinte de bună venire, bolborosea, nu era în stare; la urmă se repezea de săruta mâna boerului și ochii i se umezeau.

Tot atât de înduioșat era și Conul Iordache. Îi plăcea dugheana asta cu toată sărăcia și ruina ei; i se părea răsărită din pământ ca o floare sălbatecă, sdrențuită de spini...

— Ce mai faci, negustorule?

Meremet tușia, se înneca, de abia putea să îngăime:

— Bine... mulțumim... Măria ta.

Boerul se așeza pe scaun, ducea batista la gură, — colbul îi făcea rău, - lua din buzunar țidula pe care însemnase de-acasă cumpărăturile, o ducea în dreptul ochilor, și poruncea.

Pe când negustorul se tăbârcea să scoată marfa, să o scuture cu măturița, conul Iordache se prefăcea că nu vede nici colbul, nici rosăturile șoarecilor; i-o lăuda:

— Bună pânză ai, negustorule; uite vezi, tare bună pânză ai dumneata.

Lui Meremet iar îi năvălia căldura din piept în față, și iar se silea să mulțumească.

Apoi, din fișicul de tinichea îmbrăcat în piele de marochină roșie, galbenii cădeau strălucitori, zingănind pe tejghea.

Numai așa putea trăi, de azi pe mâne, negustorul Meremet.

*

Într-o dimineață negustorul stătea ca de obiceiu pe scăunașul lui, în prag. Un om se repezi 'pe lângă dânsul în dugheană. Numai după ce intră băgă de seamă că stăpânul e în ușă. Era vătaful conului Iordache.

— A murit boerul.

Dintru-ntăi negustorul păru că nu înțelege; apoi toata vlaga i se scurse parcă din trup, și se rezimă cu spatele de perete. Cu o seara mai înainte boierul fusese la el.

— „Am avut treaba prin târg și m-am repezit pe la dumneata. Dacă vrei să-l vezi, haide.” Fără să mai aștepte răspuns, omul ieși pe ușă tot atât de grăbit. Ce putere ascunsă ridică pe negustor și-l îmbrânci pe urmele vătafului?

De treizeci de ani, de la moartea nevestei lui, negustorul nu mai călcase ulițile târgului. Pe unde mergea nu-și dedea seama; casele, de la ferestrele cărora priviri întrebătoare se îndreptau spre dânsul, nu le cunoștea. Dar mergea fără să simtă oboseală. Parcă visa.

S-a deșteptat lîngă sicriul în care conul Iordache Iovu stătea cu ochii închiși, cu fața suptă, liniștită, ca într-un somn adânc.

A stat mult acolo, la picioarele binefăcătorului.

Și cum stătea singur, cu sufletul strâns de durere, deodată i se păru că dintr-un colț al odăiei, răsare un glas domol, iubit: „Ce mai faci, negustorule?”. Atunci negustorul se prăbuși în hohote de plâns peste sicriu, sărutând picioarele celui ce nu mai putea simți căldura iubirii lui.

Spre seară, patașca veni să poarte, între cei patru îngeri poleiți, pe conul lordache, spre rohatcă; de acolo, aveau să-l ducă în trăsură, să-l îngroape la moșie.

Negustorul, istovit de puteri, rămase singur. Cine s-ar mai fi gândit la el! De abia pășind ieși pe poartă; o luă drept înainte, pe unde credea că venise. Într-un colț de uliță se opri. Pe unde să apuce? La întâmplare, spre stânga. Se rătăci. Niște

copii eșiau dela școală. II înconjurară țipând:

— Negustorul Meremet! Negustorul Meremet! Stafia mää, stafia!

Bătrânul se lipi de un gard, tremurând, căutând să se apere. Se ruga să-l lase în pace. Dar copiii începură să urle și mai tare; unul dintre ei îl trase de antereu; negustorul căzu jos. Un băețaș mai răsărit îi dădu la o parte:

— Lăsați-l mă, săracul, nu vedeți că plânge?

Din ochi, lacrămile lunecau în șir pe obraz, scurgându-se jos, pe pământ, unde căzuse cu capul.

Copiii se liniștiră ca prin farmec; îl ridicară, îl duseră acasă, depărtându-se apoi în liniște.

Meremet rămase, buimăcit, în ușă. Nici nu-și dete seama că dugheana fusese deschisă, singură, o zi întreagă. Privi în lături; cele două magazii mari, ce se înălțau în fața dărăpănăturii lui, i se păreau până la cer. Îl cuprinse un fior de frică. Intră înnăuntru, închise obloanele, ușa, și se culcă.

Vecinii aflaseră îndată că sprijinul negustorului se dusese. Dar cel ce se bucura mai mult era jupânul Avrum, care de mult își pusese în gând să ridice, pe locul dărăpănăturii lui Meremet, o dugheană ca ceea pe care o avea acuma peste drum. Planul era iscusit: mușteriul care i-ar fi scăpat din mână, nemeria peste drum la băietul lui. Ce chilipir gândia Avrum, încredințat că treaba era ca și făcută. De aceea, nu după multă vreme de la moartea conului Iordache Iovu, răsări într-o spre seară, în pragul negustorului, ce sta pe scăunaș, lângă ușă.

— Bună vremea, moș Meremet!

Meremet rămase nedumerit, ca în preajma unui om pe care nu-l mai văzuse niciodată. De unde ieșise ființa ceia, înfășurată într-un caftan lustruit, ca o piele de șarpe, cu perciunii încolăciți pe lângă urechi, izvorâți de supt pălăria naltă, neagră ca mangalul?

— Ce mai gândești dumneata, moș Meremet?

Ce mai gândești?

Negustorul clipi din ochi, — ar fi vrut să alunge vedenia ce-l chinuia; apoi, când îi deschise pe acelaș chip roșcat, se sculă, duse scăunașul înăuntru, și zăvorî dugheana. Privirile pizmașe parcă-l urmăreau prin scânduri.

A doua zi Avrum prinse pe negustor lângă tejghea. Lunecase până în mijlocul odăii, și spusese cu glasul trăgănat, ca și cum i-ar fi fost lene:

— Bună vremea, moș Meremet! Meremet tresări, i se opri răsufletul, se sprijini să nu cadă. Nu putea scoate o vorbă. Avrum nici n-avea nevoe de răspuns, își puse mânele în șolduri și începu a se învârti în loc, uitându-se împrejur. Vorbi tot el:

— Dumneata faci bine, dar dugheana dumitale nu face deloc.

Apoi încredință printr-un jurământ:

— Pe Dumnezeul meu!

Urma să vorbească:

Vai! vai! vai! dugheana dumitale-i tare ruinată! Bagdadia mă mir că ține; păreții îs puhavi, moș Meremet. Uite la fereastă, — aceea nu-i tencuială, îi bumbac. Un vânticel și gata, te suflă de pe fața pământului! Și ușa-i bortelită, și...

Nu sfârși ce avea de spus, se apropie de raftul cu postavuri și-l sgâlțâi cu amândouă mânele. Raftul se dezbină, scârțâind, mai să cadă.

— D'apoi raftul! Raftul se ține în picioare ca Hrașteină, bețivul.

Și se depărtă, venind grăbit, către negustor.

Meremet rămăsese împietrit.

Avrum duse o mână la spate, pe cealaltă o vârî în brâul negru ce-i ținea, strâns pe trup, halatul, apoi întinzând gâtul și pornind puțin umărul drept înainte, șopti ca și când n-ar fi vrut să-l audă alții:

— Știi ce m-am gândit eu, moș Meremet? Pentru ce nu ai vinde dumneata dugheana? Nu zău! Ai lua câțiva galbeni noi-nouți, și-ai trăi foarte frumos. Ce mai la deal la vale, iaca, ți-o

cumpăr chiar eu. Nu face, dar eu o cumpăr. Îți dau pe dugheană, fără marfă, treizeci și cinci de galbeni.

Meremet stătea în aceeași nemișcare; parcă-i secase izvorul glasului.

Avrum îi vorbi mai grăbit:

— Nu-i așa că nu crezi? Nici nu-i de crezut! Iacă pe dărăpănătura dumitale, eu îți număr treizeci și cinci de galbeni. Mă duc. Te las cu bucuria. Mâne facem târgul.

Lunecă tot atât de ușor precum venise, cu umărul drept înainte, cu gâtul întins, cu fața scăldată într-un zâmbet șiret...

Negustorul își veni cu încetul în fire. Întins pe pat se liniști oarecum. Mintea i se limpezi. Înțelegea acuma pe deplin scopul vrăjmașului ce-l urmăria cu atâta stăruință. Și deodată i se desvăli în minte câteva icoane de demult, tare de demult!... Un bătrân puternic, vioiu — tatăl lui, negustorul Niculiță... Și-n urmă, tot pe acest bătrân, slăbit de boală... Patul de moarte... Cele din urmă cuvinte: „Să păstrezi ce-ți las, băiete.” Această amintire îl tulbură iar. Nu, nu, Doamne ferește, nu și-ar fi vândut el dugheana. Aici murie sălta lui, aicea trebuea să moară și dânsul. Era o minciună tot ce spusese Avrum. Dugheana lui e bună, rafturile-s trainice.

Dar parcă tot i se strecurase îndoiala în suflet.

Negustorul se sculă de se duse tiptil pe lîngă pereți. Se uită bine la crăpăturile largi, de intra degetul prin ele; pipăi tencuiala, mâna i se îngropă într-însa. Cuvintele vrășmașului îi răsunau la ureche: „Îi moale ca bumbacul, moș Meremet.” Se uită de jur împrejur, se vârÎ pe după lăzi, cotrobăi pe după pat, și de abia acum băgă de seamă cât de încovoiat era părețele lângă care dormea de cincisprezece ani! Îi fu frică să sgâlțâie raftul; își aminti cât se clătinase de tare subt brațele osoase ale lui Avrum. Se ghemui iar pe pat.

Trebuia să facă un meremet, ca cele de altădată.

Dar cu ce? Și-i răsări deodată chipul conului Iordache. La dânsul are să ceară. Parcă-l vedea în capul uliței, uitându-se drept înainte, venind să plătească galbenii obișnuiți. Dar în aceiași clipă se întrupa alături fața celuilalt boier, fața senină a conului Iovu, dormind liniștit, în sicriu, somnul de veci.

Un gemăt adânc zdruncină pieptul negustorului, și un plâns sfâșietor îl cuprinse.

Adormi târziu. Îl munci un vis grozav: ...Părea că e pe scăunașul lui; un străin intră pe lângă dânsul în dugheană. El se scoală și se ia după străinul care se întoarse cu o față neagră-neagră, cu ochii ca două flacări. Întinzând degetul îi arată tejgheaua. Pe tejghea, cu mânele cruce pe piept, sta întins în sicriu conul Iordache Iovu. „Acum să mori și tu” îi strigă străinul, și cu niște brațe ce se întind pană la rafturi, sgâlțâie dugheana care se prăbușește peste el. . .

Meremet se trezi tremurând, scăldat în sudoare, cu privirile rătăcite în întunerecul odăii lipsite de lumina candelei ce uitase să aprindă.

Se făcu ghem, așteptând clipă cu clipă venirea zilei.

Se luminase. Negustorul, galben ca un mort, de abia aprinse candela și deschise ușa. Ploua. Un vânt rece îl lovi în față, îl mai trezi. Se așeză pe scăunaș, în dosul tejghelei, căci îl cuprinsese frigul. Nu mâncă nimic toată ziua, nici nu putu toarce un gând mai liniștit. O frică neînțeleasă îi strângea sufletul.

Spre seară, îl scoase din amorțeala aceasta glasul lui Avrum.

După față văd, moș Meremet, câtă bucurie ai dumneata de târgul nostru. Foarte bine...

Dar nu mai putu urma căci, ca prin farmec, trupul lui Mermet se înviora subt înboldul unei furii grozave, și ca și cum ar fi fost vorba să-i ia chiar acum dugheana, se repezi ca o mâță, și apucă pe Avrum de gât, sgâlțâindu-l, cum sgâlțâise

dânsul raftul.

— Nu vând, nu vând nimic.

Avrum simția cum îi fuge sufletul subt cleștele degetelor bătrânului desnădăjduit, se smunci cu toată puterea, svârlind, până lângă sobă, pe negustor, și fugi spre ușă. Aici se opri, privi spre bătrânul rămas întins pe dușumea, se repezi înapoi, îl lovi cu piciorul și strigă:

— Na! câne, câne!...

Apoi plecă blestemând în limba lui...

Căzând, Meremet se lovise cu capul de colțul unei lăzi; o șuviță de sânge i se scobora de-a lungul obrazului. În pântece simția o durere mare, iar deasupra tâmplei drepte ca o împunsătură de ac. Apoi nu mai știu nimic...

Înoptase de mult când de abia putu să se tragă spre a împinge ușa și obloanele, apoi până la pat, pe care, după multe încercări, izbuti să se suie.

Puterile i se sleise cu desăvârșire. Încordarea ce făcuse ca să se culce îi deschisese rana. Dureri nu mai simția. I se părea ca o gâdilitură dulce, lunecarea caldă a sângelui în lungul feței. Rămăsese nemișcat, cufundat într-o dulce ușurare, — o plutire pe o apă liniștită ce-l purta la vale... Parcă dormia și parcă nu... Nu, nu dormia... Cum să doarmă ziua: soarele strălucește puternic înălbind, ca pe un bulgăre de argint, dugheana meremetisită, ridicată din nou, ca o floare, subt îngrijirea unor mâni de mamă... Ce multă marfă! Valurile de pânză au luat și ele, pesemne, ceva din razele soarelui, — sclipesc... chervanele descărcate s-au orânduit în ogradă; în han mișună negustorimea... De unde a răsărit Gherase, ucenicul?... Ce lumină! Luciul ei înecă totul, nu te mai poți uita. Un singur chip rămâne în urmă, deslușit. Cum să nu cunoască ochii ceia adânci, duioși, cari-l privesc; buzele care-i zâmbesc binevoitor ! Cum să nu cunoască pe conul Iordache Iovu!

— „Ei, ți-ai văzut dugheana ca și odinioară,

negustorule. Acuma, hai cu mine.” Și luându-l de braț conul Iordache îl duce pe o cărare de zarzări înfloriți... Mergeau unul lângă altul, și pe măsură ce înaintau i se părea că se topește cu încetul, că-i rămâne tot mai puțin din trup,... tot mai puțin... că nu-i mai rămâne nimic.

O tremurare a feței, ca o adiere, și atât.

Colonelul

Câteodată își arunca privirea spre portretul din cadrul aurit, din odaia lui de culcare. Se vedea acolo ofițer tânăr, sublocotenent, abia ieșit din școală; sta în picioare, cu chivăra de lăncier la o parte, cu mundirul strâns pe pieptul scos în afară, cu ochi albaștri, surâzători ochii ce priveau țintă la comandanții lui, sau se micșorau, apropiind genele lungi, arcuite, în saloane, la baluri, când simțea bătându-i lângă inimă sânurile femeilor frumoase! Pe atunci își suna pintenii ca o muzică; își apropia o dată călcâiele: țanc! și durițele zbârnâiau în odăile mari, în care trichelurile jucau pe dușumelele lustruite apele lucii ale lumânărilor. Tot așa sclipea și dânsul, ca bucățelele de cristal ce clincheteau, atârnate ca niște cercei, în urechile de bronz ale policandrelor. Viața îi era o rază de soare! Nu dormea nopțile; pășea, odată cu pragul sălii de joc, pragul zorilor. Nu obosea; în fața escadronului trăgea sabia, ca un fulger, din teacă, și, strunindu-și calul, rotea ochii pe câmpul de mustru.

Privind astfel portretul, bătrânul, sprijinit în cârjă, parcă întinerea, se îndrepta de șale, ridica în sus capul, își lăsa umerii în jos și trăia vremile acelea.

Alteori se așeza, obosit, într-un jilț, în odaia de culcare, scăldată, mai mult ca toate celelalte, de lumină. Și acolo, sus, deasupra patului, un portret mai mic îl arăta căpitan; purta favoriți negri, lungi, mustăți bine răsucite; aceiași ochi sub fruntea-naltă. Atunci era însurat; o însurătoare din dragoste un roman.

Furase pe fată de la tatăl ei, un boier cu mare vază; s-a bătut de trei ori în duel pentru nevastă; într-unul a ucis pe un călător neamț ce-i făcuse

curte îndrăzneață; și-a stat închis. La urmă, dânsa, necredincioasă, l-a înșelat cu un ofițer. Și atunci, în prada deznădejdii, care otrăvește sufletul sau ți-l fărâmițește ca pe un miez uscat de pâine, s-a repezit cu sabia scoasă la femeia sperjură: Ticăloaso!, atâta i-a zis, și ochii ei s-au întors spre dânsul, ochii spăimântați, rugători; și mâna i-a căzut în lungul trupului, fără să lovească.

În clipa aceea a înțeles toată zădărnicia vieții; toată nădejdea i se stinse. Atunci numai a priceput că singurătatea e puterea cea mai mare a luptătorului. Singur, cu tine, fără patimi, fără ură, tu, în fața ta! Și-a lăsat nevasta. Și colo, prin ușa întredeschisă, zărește, în tabloul mare, printre ceilalți ofițeri ai regimentului, cu chipul crunt, cu fruntea încrețită, stingher, fără zâmbet, pe locotenentul-colonel Stavăr, comandantul unui regiment de călărași ce pornea la Plevna așa se zărea pe dânsul... Niciodată nu s-a simțit mai mare ca în dimineața de primăvară când și-a încălecat calul și când, scoțând sabia ascuțită, știa că se duce la moarte. Și sub cerul de toamnă al pământului străin, prin ploile mărunte ce parcă-ți picură pe inimă, înfășurat în vânturile ce-i spulberau mantaua și coama calului ce tremura, se simțea fericit. Mânca, dormea, trăia ca soldații lui, îndura toate și era mulțumit. Șuieratul gloanțelor, în recunoașterile pe care le făcea chiar el, i se părea doar bâzâituri de albine. Și în vălmășagul sângeros, în vârtejul de moarte în care s-a aruncat la Smârdan, în capul călăreților, a simțit din nou fiorul acela care-i gâdilase sufletul în cel dintâi vals, ca sublocotenent. N-a simțit zdruncinătura grozavă când calul căzu cu el. În clipa de frământare, când primi un glonț, în mână, n-a simțit decât arsura repede a unui fier roșu; apoi alergarea nebună, după lupta scurtă, când sabia lui intrase în gâtul ofițerașului turc, un copil ce i se împotrivea în cale. N-a simțit nici părere de rău, nici dușmănie; așa a omorât pe doi cu mâna lui. Iar

când s-a întors în țară, când, după câteva zile, regimentul și-a luat mersul obișnuit, lipsit de zbucium, al vieții de pace, colonelul simți că de acum înainte nu mai avea ce căuta în oaste. Își dete demisia, își cumpără casa aceasta pe ulița cazărmilor, chiar lângă ele, și, singur, începu să trăiască viața de pustnic. În odăile mari, în care amintirile stăteau închise în orice lucru, trăia zilele trecute. Dar războiul, așa cum îl făcuse dânsul, lasă urme. Într-o zi simți că piciorul stâng îi amorțește, că de-abia îl mai poate mișca.

Cum luase altădată sabia din cui, ca s-o încingă pentru întâia oară, așa luă din colț bastonul gros, cu mâner de aur, în care avea să-și sprijine de-acuma bătrânețile. Nu-i plăcea să steie locului; se târa cum putea dintr-o odaie într-alta, și la urmă venea de se așeza tot în fața ferestrei de la uliță; nu trecea soldat, nu se ducea ofițer spre cazarmă fără ca bătrânul să nu-l urmărească până departe cu privirea. Dimineața se scula în zori, când sunetul goarnelor vestea ziua în marșul voios al deșteptării; se culca la stingere, când odăile mari parcă se umpleau de cântecul duios al odihnei...

De când zăcuse bolnav greu în pat, de când nu se mai putea mișca decât întors de brațele servitorului ce-l îngrijea, viața i se întunecase cu totul. Nu mai putea privi nici pe fereastră, nici odăile nu le mai cutreiera.

Simțea că se duce, dar el cunoștea bine moartea. Nu se temea de dânsa. O aștepta și parcă-i părea rău că nu-i putea ieși în cale. Nici nu se apăra: nu chemase doctori, nu luase doctorii și, în dimineața aceasta, când aproape nu avu putere să-și deschidă pleoapele, zâmbi mulțumit. Era o dimineață frumoasă de vară: prin ferestrele deschise razele soarelui se furișau lucitoare, scoțând scânteieri repezi din armele țintuite în perete. Mânerul sabiei de deasupra patului parcă pâlpâia, și colonelul, cu greutate, de-abia ridică mâna de atinse oțelul luciu al tecii.

Pe la amiază cerul se înnoră deodată, plouă repede, cu ropot, dar spre seară norii se topiră; cele din urmă raze ale soarelui mureau curate, rumenind odaia. Colonelul dormita. Vroi să se trezească de câteva ori, își dădea seama că e într-o amorțire grea; visele ce-i cutremurau somnul acesta le știa că nu-s în ființă, știa chiar că visează, și totuși i se părea că lunecă într-o lume străină, din care nu înțelegea bine nimic. Îl cuprinse o căldură grozavă; deodată i se păru că se sprăvale patul, tresări și deschise ochii. Mai întâi, fără de voie, vroi să strige, apoi mintea i se limpezi, pricepu că așa trebuie să fie, și când servitorul intră să aprindă lampa, de-abia putu îngâna să-l lase prin întuneric...

Încetul cu încetul amorțirea îl cuprinse din nou. Apoi îl munciră vedenii ciudate... Deodată se văzu călare în învălmășagul de la Smârdan... Calul căzuse, dar nu se putea ridica. Își amintea totuși că atunci se sculase repede, și, cu toate acestea, acum sta întins jos... Dar bine, pe ofițerul turc îl străpunsese într-o clipă, știa bine asta; dar acum acesta îl răpusese, îi apăsa genunchiul pe piept, ținându-l jos, în glod... Îi căzuse sabia, însă mai avea revolverul; se căută la coapsă și, ciudat, simți printre degete cearșaful ce-l învelea; era în pat, dar cum de se găsea în război?... Ofițerul turc scoase iataganul, îl ridică și-l avântă, ca un fulger, spre capul lui. Colonelul se încordă, tresări și se trezi iar.

Era înădușit. Simțea sudoarea rece scurgându-i-se după urechi; vroi să se șteargă, dar nu putu duce mâna la cap. Încetul cu încetul se lăsă moale, ca o petică; parcă nu mai avea nici sânge, nu-i mai bătea nici inima, și chiar oasele i se topiseră. I se părea că e totuna cu patul, că era subțire ca cearșaful, întins ca el. Câteva crâmpeie din trecut iarăși i se luminară în întunericul odăii, fulgerări repezi, ca și cum cineva aprindea chibritul, pe rând. Se înăbușea. Închise ochii, avu adevărata

presimțire a sfârșitului.

Dar în clipa aceea, în liniștea adâncă a odăii, veni dinafară, dinspre cazărmi, sunetul de goarne al Rugăciunii. Atunci o revărsare de puteri îl însufleți; își simți brațele tari, se ridică pe jumătate în pat și, cu degetele împreunate ale mâinii drepte, își făcu, rar, cruce. Apoi își lăsă, ușor, capul în pernă, închise ochii, și-n vreme ce cântecul duios al închinării de seară răsuna încă, ostașul adormea pe veci.

Table of Contents

Cea dintâi durere
Cea dintâi durere
Ucigașul
Tată
Ochiul lui Turculeț
Vierul
În ajunul anului nou
Întâmplarea
Înecatul
La vorbă, într-o seară de iarnă
Uitat
Cine a iubit-o!
Moștenitorul
Frați
Grușan
Flămând
Patima
Părtașul
Fugitul
Puișorii
La moarte
Negustorul Meremet
Colonelul

Table of Contents

Cea dintâi durere 1
Cea dintâi durere 2
Ucigașul 7
Tată 11
Ochiul lui Turculeț 17
Vierul 22
În ajunul anului nou 23
Întâmplarea 28
Înecatul 33
La vorbă, într-o seară de iarnă 39
Uitat 46
Cine a iubit-o! 51
Moștenitorul 57
Frați 61
Grușan 65
Flămând 74
Patima 80
Părtașul 85
Fugitul 89
Puișorii 93
La moarte 95
Negustorul Meremet 101
Colonelul 112